

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA PSYCHOSOCIÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**CHARAKTERISTIKA KLIENTEK AZYLOVÝCH DOMŮ PRO
MATKY S DĚTMI V PRAZE**

Characteristics of women living in the shelters for mothers and their children in
Prague

Vedoucí práce: PhDr. Olga Havránková

Autor práce: Bc. Jana Hochmanová

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou
psychoterapii

Forma studia: kombinovaná

2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou práci k magisterské zkoušce vypracovala samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Hradci Králové dne 28. srpna 2009

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce, PhDr. Olze Havránkové, za inspirující a podnětné připomínky v průběhu psaní této práce. Dále děkuji všem pracovníkům azylových domů, kteří mi umožnili rozdat v jejich zařízeních dotazníky a také všem ženám, které dotazník vyplnily.

Úvod

V průběhu života můžeme čelit událostem, které podstatným způsobem zasáhnou do jeho chodu, tzv. havarujeme. Havarovat můžeme na různých rovinách (zdravotní - nemoc, biosociální – toxikománie, sociálních vazeb – rozvod či rozchod, pracovní – ztráta zaměstnání apod.). Havárie není nikdy pouze izolovaná, často vede k řetězové reakci. Havaruje-li jeden člen rodiny, může mít tato havárie havarijní důsledky i pro zbytek rodiny. Každý z nás si přeje, aby všechny případné životní havárie přestál bez větší újmy, avšak ne vždy zůstane havárie bez následků. Podíváme-li si na skupinu osob, kteří v důsledku nějaké životní havárie přišli o domov, objevíme mezi nimi mnoho osob, které se v životě utkávají ne s jednou, ale většinou s více haváriemi.

V České republice se po roce 1989 začal objevovat jako v podstatě nový problém fenomén bezdomovectví, i když ve skryté formě existoval již dříve. Většina lidí si pod pojmem „bezdomovec“ představí osoby posedávající, či polehávající na ulicích, v podchodech a na nádražích. Jedná se vesměs o jedince bez rodinného zázemí, bez práce a tudíž i finančních prostředků, u kterých přestávají fungovat mnohdy hygienické i jiné základní návyky. Jen někteří z nich vyhledávají pomoc například v charitních zařízeních, kde je jim poskytnut nocleh a strava. Do situace „bezdomovců“ se však mohou dostat i celé rodiny, nebo matky s dětmi. Na ulici nejsou vidět, protože shánějí nouzové bydlení zpravidla v rodině, po známých, v levných podnájmech, v neposlední řadě se pak po vyčerpání jiných možností obracejí o pomoc na azylová zařízení.

Jako téma diplomové práce jsem si zvolila Azylové domy pro matky s dětmi. K tomuto tématu mě vedla zejména skutečnost, že již při zpracovávání bakalářské práce na téma „Neúplná rodina v soudobé české společnosti“ jsem se, byť jen okrajově, seznámila s touto problematikou když jsem se snažila získat informace o institucích poskytujících pomoc těmto rodinám. Jako jedna z významných forem pomoci mi vyvstala právě podpora formou azylového ubytování. Měla jsem možnost se seznámit s prací jednoho z pražských azylových domů, ale také mi byl zprostředkován rozhovor se dvěma zde ubytovanými klientkami.

Mohla jsem tudíž získat náhled na tuto problematiku i ze strany obyvatelk tohoto zařízení. Moje diplomová práce svým způsobem částečně navazuje na práci bakalářskou „Neúplná rodina v soudobé české společnosti“, ale středem mého zájmu nejsou již tyto rodiny, ale matky s dětmi, které se dostaly do obtížné životní situace, kterou je bezesporu ztráta bydlení. Dalším neméně významným důvodem mého výběru je skutečnost, že těmto rodinám není věnována dostatečná pozornost. Jsou to většinou ženy, které nejsou schopny vlastními silami tuto náročnou životní situaci zvládnout a potřebují proto pomoc státních či nestátních institucí. Navíc je jejich situace ztížena tím, že na rozdíl od „klasických bezdomovců“, se kterými se setkáváme na ulicích

6

a v nádražních halách, nenesou odpovědnost pouze samy za sebe, ale i za své děti. Mnohdy se jedná o ženy na mateřské dovolené nebo o ženy po rozpadu partnerského vztahu, které si díky své finanční situaci nemohou zajistit bydlení jinou formou.

Cílem mé práce je přiblížit problematiku azylových domů, charakterizovat

vybraná zařízení a zdokumentovat a popsat celkovou situaci klientek. Věnuji se zejména příčinám, které je donutily využít pobytu v azylovém domě. Dále sleduji jejich schopnosti a snahy vypořádat se s touto obtížnou situací a využít poskytované pomoci k aktivnímu řešení své budoucnosti.

V první části své práce se zabývám obecně rolí rodiny v současné společnosti a vymezení základních funkcí rodiny.

V další části se pak věnuji poruchám rodiny, vybraným typům klinické rodiny. Následující kapitola je pak určena možnostem pomoci rodinám, zejména se zaměřením na pomoc, kterou zajišťují azylové domy.

Ve výzkumné části nejprve charakterizují vybrané azylové domy, což je doplněno statistickými daty, získanými z materiálů poskytnutých těmito zařízeními. Následuje pak část věnovaná kvalitativnímu výzkumu, kde jsou analyzovány údaje z rozhovorů poskytnutých některými zde ubytovanými klientkami. Získané poznatky jsou shrnuty a vyhodnoceny v závěru této práce.

Přepisy těchto rozhovorů pak tvoří přílohu diplomové práce.

ANOTACE

Cílem textu diplomové práce je představit problematiku bezdomovství v České republice, s užším zaměřením na charakteristiky klientek azylových domů pro matky s dětmi v Praze.

Teoretická část pojednává o problematice z obecného hlediska. První kapitola je zaměřena na bezdomovství obecně, druhá kapitola se věnuje matkám s dětmi bez domova a třetí kapitola azylovým domům obecně i se zaměřením na cílovou skupinu matek s dětmi. Praktická část seznamuje s výsledky šetření, vybranými charakteristikami klientek azylových domů pro matky s dětmi, typickým obrazem klientky i interindividuálními rozdíly mezi nimi. U vyhodnocení jednotlivých otázek vztahuje autorka výsledky šetření k výkonu profese sociálního pracovníka v azylovém domě pro matky s dětmi.

KLÍČOVÁ SLOVA: bezdomovec; bezdomovství; osamělá matka; klientka azylového domu pro matky s dětmi; azylový dům pro matky s dětmi; charakteristika; výsledky šetření.

ABSTRACT

To text thesis is to present the issue of homelessness in the Czech Republic, with a narrower focus on the characteristics of clients in shelters for mothers with children.

The theoretical part deals with the issue in general terms. The first chapter is focused on homelessness in general, the second chapter is devoted to mothers with children, homeless and asylum third chapter houses in general, and focusing on the target group of mothers with children. Practical part introduces the survey results, selected characteristics of clients shelters for mothers with children, a typical image of clients and interindividual differences between them. The evaluation of the questions the author relates the results of the investigation to the profession of social worker in the asylum house for mothers with children.

KEY WORDS: homeless; homelessness; single mothers; asylum client's house for mothers with children; shelter for mothers with children; characteristics; the results of investigations.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou práci k magisterské zkoušce vypracovala samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Hradci Králové dne 28. srpna 2009

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce, PhDr. Olze Havránkové, za inspirující a podnětné připomínky v průběhu psaní této práce. Dále děkuji všem pracovníkům azylových domů, kteří mi umožnili distribuci dotazníků v jejich zařízeních a také všem matkám, které dotazník vyplnily. V neposlední řadě chci poděkovat Mgr. Jiřímu Králíkovi a Ing. Dagmar Hochmanové za kritické poznámky k napsanému, na jejichž základě jsem dále s textem pracovala.

OBSAH

ÚVOD	10
------------	----

TEORETICKÁ ČÁST

1 BEZDOMOVSTVÍ	12
1.1 POJMY BEZDOMOVCE A BEZDOMOVSTVÍ.....	12
1.2 FORMY A KLASIFIKACE BEZDOMOVSTVÍ.....	17
1.2.1 Česká klasifikace bezdomovství.....	18
1.2.2 Typologie bezdomovství ETHOS.....	19
1.3 LEGISLATIVNÍ POZADÍ.....	20
1.4 SDRUŽENÍ PŮSOBÍCÍ NA POLI BEZDOMOVSTVÍ.....	22
1.4.1 Sdružení na poli Evropské unie.....	22
1.4.2 Sdružení v České republice.....	23
1.5 PŘÍČINY BEZDOMOVSTVÍ.....	26
1.6 PREVENCE BEZDOMOVSTVÍ.....	28
2 MATKY S DĚTMI BEZ DOMOVA.....	29
2.1 CO OVLIVŇUJE BEZDOMOVSTVÍ MATEK S DĚTMI.....	29
2.1.1 Chudoba.....	31
2.1.2 Nezaměstnanost.....	32
2.1.3 Dostupnost bydlení.....	33
2.1.4 Nefunkční rodina a rodinné problémy.....	35
2.2 OSAMOCENÁ MATKA.....	36
3 AZYLOVÉ UBYTOVÁNÍ.....	39
3.1 AZYLOVÉ DOMY.....	39
3.1.1 Azylové domy pro matky s dětmi.....	41
3.1.2 Azylové domy pro matky s dětmi v Praze.....	44
3.2 KVALITA SLUŽEB.....	47

3.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S KLIENTY AZYLOVÝCH DOMŮ.....	49
3.3.1 Specifika sociální práce.....	51
3.3.2 Stanovení cílů.....	51
3.3.3 Nejčastěji řešené oblasti.....	52

PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT ŠETŘENÍ.....	55
4.1 CÍLE ŠETŘENÍ.....	55
4.2 METODY.....	56
4.2.1 Dotazník.....	56
4.2.2 Vzorek.....	57
4.2.3 Metody sběru dat.....	58
4.2.4 Metody analýzy dat.....	59
5 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ.....	60
5.1 VĚK.....	60
5.2 RODINNÝ STAV.....	61
5.3 DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ.....	63
5.4 ZAMĚSTNANOST A PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ.....	64
5.5 PRACOVNĚ PRÁVNÍ VZTAH.....	65
5.6 PŘIBLIŽNÝ MĚSÍČNÍ PŘÍJEM.....	66
5.7 ZADLUŽENOST.....	67
5.8 MÍSTO TRVALÉHO BYDLIŠTĚ.....	69
5.9 POČET DĚTÍ.....	70
5.10 VĚK PRVNÍHO PORODU.....	72
5.11 ÚPLNOST PRIMÁRNÍ RODINY.....	73
5.12 KONTAKT S RODIČI.....	74
5.13 POČET SOUROZENCŮ.....	75
5.14 POBYT V JINÉM AZYLOVÉM DOMĚ.....	75
5.15 DŮVOD PŘÍCHODU DO AZYLOVÉHO DOMU.....	76
5.16 AZYLOVÝ DŮM, POUHÉ UBYTOVÁNÍ?.....	78
5.17 JSEM BEZDOMOVEC?.....	80
5.18 VARIANTY ŘEŠENÍ BYTOVÉ SITUACE.....	81

5.19 POTŘEBY K ŘEŠENÍ OSOBNÍ SITUACE.....	82
5.20 ŘEŠENÍ OSOBNÍ SITUACE.....	83
5.21 SPOLUPRÁCE S JINOU ORGANIZACÍ.....	83
5.22 ROZHODNUTÍ O ŽIVOTNÍ POZICI.....	85

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ.....	87
----------------------------------	----

ZÁVĚR.....	89
------------	----

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ.....	90
-------------------------------------	----

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. I – DOTAZNÍK.....	1
------------------------------	---

PŘÍLOHA Č. II – ODPOVĚDI DLE AZYLOVÝCH DOMŮ	5
---	---

PŘÍLOHA Č. III – TYPOLOGIE ETHOS.....	18
---------------------------------------	----

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

ÚVOD

V průběhu života můžeme čelit událostem, které významným způsobem zasáhnou do jeho chodu, a to na různých úrovních. Důsledky nebývají izolovanými jevy, často vedou k řetězové reakci, mívají vliv i na situaci celé rodiny. Každý z nás si přeje, aby všechny případné těžkosti přestál bez větší újmy. Podíváme-li se na situaci lidí, kteří přišli o svůj domov, objevíme mezi nimi mnoho takových, kteří se musí vyrovnávat s více nepříznivými životními událostmi najednou.

Problematika lidí bez přístřeší je téma, kterým je nutné se zabývat stále víc. Nalezení účinných opatření pro řešení se neobejde bez dostatečného porozumění a zohlednění všech souvislostí problému. Současná literatura se věnuje především problematice bezdomovství mužů a žen, problematika matek s dětmi bývá opomíjena.

V této práci pohlížím na bezdomovství jako na sociální problém, který se nedotýká pouze mužů a žen, ale také stále častěji matek s dětmi, které se tak stávají klientkami sociálních služeb azylových domů. Situace matek bez domova se především od situace bezdomovství mužů a žen odlišuje tím, že matky nesou odpovědnost nejen samy za sebe, ale i za své děti. Pro účely této práce jsem si za cílovou skupinu zvolila matky s dětmi z pražských azylových domů. Zákon o sociálních službách označuje všechny příjemce sociálních služeb jako „uživatele sociálních služeb“. V práci na místo pojmu uživatelka služeb používám pojem klientka. Tento pojem je více vžitý a stále v praxi pomáhajících profesí běžně užívaný.

Hlavním cílem práce je získat více informací o skryté skupině bezdomovců – matkách s dětmi, zjistit, jaké charakteristiky tyto ženy jakožto klientky pražských azylových domů vykazují, co mají společného a v čem se odlišují. Poodkrytí určitých charakteristik zároveň umožní odhalení možné tematiky, s níž se sociální pracovníci těchto azylových domů setkávají.

Práce je rozdělena do dvou částí, do části teoretické a části praktické.

Teoretická část je členěna do tří kapitol. První kapitola je věnována bezdomovství obecně. Věnuje se pojmosloví, stručně legislativnímu pozadí, uvádí sdružení působící na poli bezdomovství v České republice i Evropské unii. V závěru této kapitoly jsou uvedeny obecné příčiny bezdomovství a poslední část

pojednává o jeho prevenci. Druhá kapitola se zaměřuje na problematiku matek s dětmi bez domova a především na to, jaké jsou příčiny ztráty jejich domova. Třetí kapitola teoretické části seznamuje s azylovými domy, především s azylovými domy pro matky s dětmi, uvádí standardy kvality sociálních služeb a nastiňuje oblasti sociální práce s klientkami azylových domů pro matky s dětmi.

Praktická část se zabývá výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na zjištění zvolených charakteristik klientek azylových domů pro matky s dětmi v Praze a jejich stručným vyhodnocením. V poslední kapitole je vygenerován obraz typické klientky azylového domu pro matky s dětmi v Praze a je poukázáno na interindividuální odlišnosti.

Součástí práce je seznam odborné literatury, z níž bylo čerpáno, dále práce obsahuje přílohy: úplné znění dotazníku, který byl klientkám jednotlivých azylových domů předložen; přehled odpovědí klientek dle azylových domů a českou verzi mezinárodní klasifikace ETHOS.

TEORETICKÁ ČÁST

1 BEZDOMOVSTVÍ

Je dobré si uvědomit, že se na takzvaném okraji společnosti můžeme potkat s různými lidmi ohroženými nestejnými problémy. Tito lidé si jsou podobní pouze v důsledku, a to ve ztrátě domova a v životě nejen na ulici.

Bezdomovství je složitým mnohorozměrným společenským problémem, není to pouze stav nebo jev, je to spíše proces. Chceme-li bezdomovství měřit, potýkáme se s problémem, protože nejde o statistický jev. Do posuzování bezdomovství se rozličnými způsoby promítají různé politické kontexty, přičemž jedním z faktorů je, zda je bezdomovství považováno více za problém bytové politiky, nebo za problém sociální. Do vnímání a posuzování bezdomovství je také třeba zahrnout situace lidí, kteří žijí v nejistém bydlení a lidí, kteří žijí, podle běžně přijímaných norem, v obydlích nezpůsobilých k bydlení.

Bezdomovci nebo lidé ohrožení ztrátou domova jsou rostoucí částí populace v Evropě. Někteří lidé se pohybují mezi rozmanitými formami bydlení a nebydlení, např. spaním venku, ve veřejných prostorách, dočasnými pobyty u přátel a příbuzných, případně pobyty ve zdravotnickém zařízení či ve vězení. Někteří lidé prochází opakujícími se epizodami bezdomovství, např. ženy zažívající domácí násilí mohou od násilníka opakovaně odejít k přátelům, do ubytovny pro bezdomovce či do azylového zařízení pro ženy.

1.1 POJMY BEZDOMOVEC A BEZDOMOVSTVÍ

V historii prošel termín bezdomovec významovým posunem. Původně šlo o označení člověka bez státního občanství nebo domovského práva, a to jak v jazyce českém, tak jazyce německém (Heimatlose), francouzském (sans-patrie) nebo anglickém (stateless). Český právní řád rozumí pojmu bezdomovec rovněž v tomto významu i dnes. V právní řeči je pojmem pro osobu bez státního občanství, státní příslušnosti. Dalo by se tak říci, že bezdomovci v České republice v podstatě neexistují, protože každý občan České republiky má

v občanském průkazu uvedeno trvalé bydliště. Slovo bezdomovec je přesto v naší společnosti dále běžně užívané, a to jak odborníky, tak i laickou veřejností. Podle některých autorů může mít pojem bezdomovec pejorativní význam, ale na druhé straně je toto označení stručné a výstižné. V odborné terminologii ho lze udržet také proto, že pojem bezdomovec nemusí být nutně zatížen negativními konotacemi, především v pomáhajících profesích. Sám o sobě je tento výraz neutrální, vyjadřuje skutečnost, že je někdo bez domova. „Stereotypy se neváží na pojmy, ale na vnímání a hodnocení marginality¹, ať už ji nazýváme jakkoli“ (Schwarzová, 2005, s. 315).

Pojem bezdomovec a bezdomovectví/bezdomovství jsou jedny z výrazů, o které byl „obohacen“ český jazyk po roce 1989, v souvislosti se změnou politického režimu v naší zemi. Změna poměrů v tehdejší Československé republice přinesla změny politické i ekonomické, přibyla spousta nových věcí a jevů, začaly se užívat nové výrazy a pojmy. Mezi nimi i pojem označující osobu nemající střechu nad hlavou, bezdomovec. V období komunismu bezdomovci existovali, pojem bezdomovství se ale nepoužíval. Tehdy šlo o osoby, které nechtěly nebo nemohly bydlet u rodičů a vlastní rodinu nezaložily a o ty, kteří prošli ústavní výchovou. Vlastní domov leckdy neměli např. i lidé, kteří pracovali dlouhé roky na různých stavbách u nás i v zahraničí a jimž se mezitím rozpadlo manželství atd. Minulý režim nedovolil, aby někdo přežíval na ulici, bylo to nemyslitelné. „Každý, byť zcela formálně, musel někam patřit a někde pracovat“ (Schwarzová, 2005, s. 318) a pokud nepracoval, byl trestně stíhán za příživnictví. Tito lidé zpravidla dlouhodobě žili ve firemních ubytovnách, na vlastní byt z různých důvodů neměly nárok a většinou o něj ani neusilovali. Byli na okraji společnosti - vykonávali tu nejspínavější práci, žili promiskuitním životem, měli problémy s alkoholem (srov. Průdková a Novotný, 2008, s. 9).

Mimo termínu bezdomovec se můžeme v naší literatuře setkat i s jinými výrazy, např. člověk na ulici, člověk bez domova nebo člověk bez střechy nad hlavou, člověk bez přístřeší apod. Každé označení mívá své odpůrce i zastánce.

¹ Marginalizace je jev, který spočívá v utvoření odtržených skupin. Marginalizací rozumíme odsouvání na okraj společnosti, vyloučení z účasti na životě společnosti, ztrátu místa ve společnosti doprovázenou psychickým strádáním. Marginalizovat znamená činit okrajovým (čili marginálním).

Zákon o sociálních službách² zná pojem *osoby bez přístřeší*. Tento výraz není komunikačně zcela vhodný, a to jak obsahem tak i formou. Obsah není přesný, není nikde definovaný, forma tří slov je odsouzena pouze pro oficiální projevy. V jednom případě je v zákoně použit termín *osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení*, nikde však není definováno, kdo je osobou bez přístřeší, co se rozumí pojmem přístřeší pro účely tohoto zákona, resp., jaký je stav bez přístřeší. Můžeme se jen domnívat, co přístřeším je, a z toho odvodit, co jím není“. Občanský zákoník zná pojem přístřeší, ale ve zcela odlišném významu než zákon o sociálních službách³. Termín osoba bez domova je věcně přesnější než osoba bez přístřeší a méně stigmatizující než bezdomovec. Jeho nevýhodou je, že ho neobsahuje žádná právní norma a víceslovné vyjádření. (srov. Hradecký a kol., 2007, s. 29).

Z množství argumentů a názorů lze vyvodit, že jednotné označení pro lidi bez přístřeší, na kterém by se shodli odborníci, zatím není. V této práci upřednostňuji pravděpodobně nejobvyklejší výraz – bezdomovec, ale z důvodu jazykové pestrosti budu používat i další zmíněná označení. Fakt, že se pátrá po správném označení, je významný, protože samotné hledání pojmu přivádí člověka k nutnosti hlubšího pochopení situace lidí bez domova i celé problematiky bezdomovství.

A kdo se skrývá za označením bezdomovec? Některým z nás se možná vybaví obrázek člověka zanedbaného, špinavého, zapáchajícího, opilého, člověka obtěžujícího ostatní lidi na ulici. Tito lidé tvoří menšinu skupiny bezdomovců, můžeme je ovšem na první pohled rozpoznat, jsou nejnápadnější. Někdy v nás vzbuzují odpor či strach a na základě setkání s nimi si často vytváříme o celé problematice bezdomovství mylnou představu a máme pak tendenci tento celý složitý jev zjednodušovat. Existují lidé, kteří nemají domov, ale tato skutečnost není odhalena na první pohled? Samozřejmě existují a je jich, z pomyslné škatulky označení bezdomovec, většina. Mnozí z nás si ale neuvědomují či nepřipouští, že stát se jedním z nich je vcelku snadné. Vždyť mnozí bezdomovci jsou lidé, kteří ještě donedávna mohli žít podobně jako my, ale ve svém životě nezvládli nějakou životní situaci. Někteří z nich se ocitli „na ulici“ doslova ze dne na den a mnohé nikdy nenapadlo, že by se jim to mohlo stát. „Zůstali sami, sami se svým smutným životním příběhem, se svým zklamáním, strachem, zlostí,

² Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

³ Naleznete v ustanovení § 719 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

zoufalstvím“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 11). Bezdomovcem může být tedy i upravený člověk v obleku, chodící pravidelně do zaměstnání, odlišující tím, že nemá domov.

Co to znamená být bez domova? Být jen bez střechy nad hlavou? Všeobecně se za bezdomovce považuje ten, kdo nemá příbytek. Je nutné si uvědomit, že bezdomovství je více než jen nedostatkem přístřeší. Nejsou bezdomovci i ti lidé, kteří mají sice kde bydlet, ale místo, kde bydlí není jejich domovem. Člověk může mít střechu nad hlavou a nemít domov. Kde mají domov lidé žijící v nejrůznějších sociálních ústavech, nápravných zařízeních, ubytovnách, podnájmech, osoby bydlící u přátel a známých? A co lidé, kteří sice mají střechu nad hlavou, partnera, děti, a přesto ve svém domově nejsou doma? Tito lidé by o tom mohli vyprávět. Mají místo, kde mohou složit hlavu, přesto jim chybí to nejdůležitější. „Mít domov znamená vědět, že se mám kam vrátit, a že existují lidé, kteří mě mají rádi“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 10). Výraz domov (ne pojem přístřeší) je užíván záměrně, a to proto, že bývá asociován s jistou mírou jistoty a bezpečí, hlubšími vazbami a odpovídajícími emocemi, nejen s místem, kde lze přespát v technickém smyslu slova (Schwarzová, 2005, s. 316).

V letech 2005 – 2007 byl v České republice realizován projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR, pracovní skupina odborníků pracovala na typologii a definici bezdomovství, zabývala se aplikací evropské typologie ETHOS⁴ do českého prostředí. Pracovní skupina harmonizovala českou typologii s verzí ETHOS 2007 (viz příloha č. III), k jednotlivým generickým definicím vytvořila komentář národní subkategorie a na její návrh byla doplněna generická definice 6. 3 – dětské instituce. Zabývala se také terminologií, zejména pojmenováním osoby, která nemá domov. Navrhnout českou terminologii se ukázalo velmi složitým, zejména v pojmenování osoby, která ztratila nebo nikdy nezískala bydlení. Nebyl nalezen vhodnější jednoslovný pojem, než je běžně užívané slovo bezdomovec. Pracovní skupina si je vědoma negativního až pejorativního zabarvení tohoto pojmu, a i to, že v běžné populaci evokuje prvořadě operační kategorii 1⁵, což může být zavádějící nejen v popisu skupiny, ale také ve způsobu pomoci těmto lidem. Úřední zavedení tohoto výrazu by

⁴ ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion) – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení, vytvořena Evropskou observatoří bezdomovství pro organizaci FEANTSA k použití v členských státech Evropské unie.

⁵ Viz příloha č. III.

znamenal vyvolat jednání s legislativními orgány a navrhnout změnu stávajících právních formulací, kdy toto slovo označuje osobu bez státního občanství. Současně by bylo nutno určitou kampaní slovo bezdomovec rehabilitovat.

Bezdomovství není vymezeno jednou jedinou správnou definicí, samotný pojem bezdomovství není jednoznačný a jeho obecně platná definice neexistuje. Při hledání definice pojmu je potřebné vzít v úvahu to, zda jde o bezdomovství trvající delší dobu, nebo je bezdomovství krátkodobou krizí, která může být brzy vyřešena. Může být definováno v širším smyslu, nebo ho lze vymežit tak úzce, že by zahrnovalo pouze osoby přežívající venku bez střechy nad hlavou. Bezdomovství je „společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 11). Bezdomovství označuje situaci bezprostřední nouze, zasahuje všechny oblasti života. Lze ho považovat za poruchu rovnováhy mezi kapacitou zvládnání a požadavky prostředí, poruchu tzv. sociálního fungování. Z tohoto důvodu jsou bezdomovci považováni za osoby společensky nepřizpůsobené, za nositele společenského neúspěchu, jež ohrožuje je samotné, případně i další lidi. Z pohledu většinové společnosti je to způsob života charakterizovaný především absencí přijatelného bydlení a ve své podstatě vyhovuje definici sociální deviace, protože je podstatnou odchylkou od normy. Na bezdomovost můžeme nahlédnout také jako na sociální situaci, která je vyvolána interindividuálně odlišnými faktory. To, že bezdomovost existuje je však také „selháním veřejné sociální politiky...“ (Barták, 2004, s. 5).

Dle definice organizace FEANTSA⁶ je bezdomovství vymežováno následujícími situacemi:

- a) stavem bez přístřeší – lidé spí mimo klasické ubytovací kapacity, jde o nejviditelnější formu bezdomovství,
- b) stavem bez bytu – lidé využívají nouzové ubytování a dlouhodobě pobývají v institucích, ovšem s nedostatkem vhodné podpory, která by vedla k sociální reintegraci; neexistence či nefunkčnost společenských vazeb,
- c) bydlením v nejistých podmínkách – lidé nemají jistý nárok na ubytování nebo dočasné ubytování, může to být i důsledek nedostupnosti trvalého bydlení. Dále se jedná o situaci lidí, kteří jsou okolnostmi donuceni bydlet společně s jinými

⁶ Viz kapitola 1.4.1 Sdružení na poli Evropské unie.

- lidmi, v nevyhovujících podmínkách, a lidi bezprostředně ohrožené fyzickým nebo psychickým násilím (např. domácí násilí či nucená prostituce),
- d) bydlením v nedostatečných podmínkách – lidí bydlí v hygienicky nevyhovujících a kapacitně nedostačujících zařízeních, lidé bydlící v karavanech či na lodích.

FEANTSA již řadu let prosazuje, aby bylo bezdomovství chápáno v širším pojetí, které kromě lidí bez střechy zahrnuje také osoby bez bytu a další osoby žijící v nejistém nebo nevyhovujícím bydlení nebo ubytování. Výhodou širší definice je skutečnost, že odráží příčiny bezdomovství a dává porozumět procesům vyloučení, které mohou vést k dlouhodobému ohrožení bezdomovstvím, i k samotnému bezdomovství. Skutečnost, že se dosud bezdomovství chápe příliš úzce, brání v přijetí a aplikaci postupů, které by vedly z bezdomovství ven (srov. Hradecký, 2008, s. 31).

Problém bezdomovectví v České republice vyplul na povrch a začal se prohlubovat po roce 1989, když velké podniky krachovaly a zbavovaly se ubytoven. Snad nikdo nebyl připraven na změnu životního stylu a ne každý se s ní dokázal vyrovnat. Ne každý se dokázal přizpůsobit změně politicko-ekonomické situace a poradit si s nově nabytou svobodou, která od člověka vyžaduje odpovědnost, a také se zvýšením nároků, které na něj byly kladeny. Bezdomovectví je tradičně především problém velkých měst. Lidé bez domova očekávají, že zde budou moci lépe uspokojit své základní životní potřeby, případně i najdou práci. V České republice se s největší koncentrací bezdomovců potýká hlavní město Praha.

1.2 FORMY A KLASIFIKACE BEZDOMOVSTVÍ

Každá klasifikace je zjednodušující a ani v případě bezdomovství to není výjimka. Jak již bylo řečeno, situace a životní příběhy lidí, kteří přišli o své zázemí domova, jsou rozmanité, nelze je shrnout do tří základních forem. V odborných textech se v českém prostředí stále setkáváme s následujícím pomocným rozdělením forem bezdomovství, proto je dobré, abychom s ním byli obeznámeni. Bezdomovství bývá kategorizováno na zjevné, skryté (latentní) a potencionální.

1.2.1 ČESKÁ KLASIFIKACE BEZDOMOVSTVÍ

Zjevné bezdomovství⁷ – zjevní bezdomovci jsou lidé, které většinou poznáme na první pohled podle vzhledu (zanedbaní, znečištěný oděv, nepřiměřená obuv), podle jejich počinání (žebrání, přehrabování se v kontejnerech apod.) a případně zápachu. „Tito lidé se různým způsobem otevřeně hlásí ke statusu člověka na ulici. Žijí na ulici, ve stanech, provizorních přístřešcích či garážích apod. Většina z nich přijímá jim určenou sociální pomoc. Zjevné bezdomovství je laickou veřejností nejintenzivněji vnímáno, přestože je tvořeno malou podskupinou bezdomovců.

Skryté/latentní bezdomovství – latentní bezdomovci jsou „lidé, kteří jako bezdomovci žijí, ale nejsme schopni to rozlišit na první pohled“ (Bezdomovci, online). Nemají možnost trvalého bydlení, ale jsou schopni, například díky pravidelnému příjmu, využít nabídky dočasného ubytování v komerčních ubytovnách, u příbuzných nebo přátel. Tito lidé většinou nevyužívají služeb, určených pro tuto skupinu a zpravidla se za bezdomovce nepovažují. Dbají o svůj vzhled, skrývají problémy, často mění místo svého pobytu, zjevnými bezdomovci opovrhují. Jejich přesné počty nejsou známy, ale lze se domnívat, že tvoří mnohem větší skupinu než zjevní bezdomovci.

Potencionální bezdomovství neboli bezprostřední ohrožení bezdomovstvím – potenciální bezdomovci jsou „lidé, kterým bezdomovství hrozí“ (Bezdomovci, online). Patří zejména do kategorie sociálně slabých občanů, žijících na hranici životního minima. Jejich náklady na udržení trvalého bydlení a uspokojení základních životních potřeb jsou v nepoměru k celkovým příjmům. Časté jsou narušené rodinné vztahy. Ze dne na den se mohou pro nejisté bydlení ocitnout na ulici, někdy je pouhou otázkou času, kdy se tak stane. Důležitou skupinu tvoří rodiny, které žijí v bytě jiné domácnosti bez možnosti získat vlastní byt. Potencionálním bezdomovstvím jsou rovněž ohroženi mladí lidé žijící v institucionálních zařízeních, lidé trvale bydlící v ubytovnách nebo v prostorách vyčleněných z bytového fondu, lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, z psychiatrické léčebny nebo z terapeutické komunity, především ti, na něž nikdo nečeká, kteří nemají kam jít. Ohrožení bezdomovstvím jsou dále lidé žijící

⁷ Daná kategorie koresponduje s prvními dvěma body definice FEANTSA – stav bez přístřeší, stav bez bytu

v podnájmu, rozvedení, nezaměstnaní, pracující pouze ilegálně či příležitostně, lidé závislí na návykových látkách, patologičtí hráči apod.

Všechny tyto lidi bychom mohli označit za bezdomovce, avšak musíme mít na paměti, že mezi lidmi, kteří žijí v nevyhovujících či nejistých bytových podmínkách a lidmi na „ulici“ je velký rozdíl. Jedna věc je bydlet špatně, ale nemít kde bydlet je věc druhá. Nejisté pronájmy a špatné bytové podmínky postihují mnoho lidí, je to významný problém, ale přesto jsou jejich problémy vzdálené od těch nejextrémnějších projevů bezdomovství. Pokud bychom považovali jakoukoli potřebnost v oblasti bydlení za formu bezdomovství, „je zde nebezpečí, že se skutečné ohrožení a strádání bezdomovců jaksí vytratí“ (Fitzpatrick a Kemp, 2004, s. 16).

Někteří odborníci se dále zmiňují ještě o jedné formě bezdomovství, a to tzv. záměrným bezdomovstvím či bezdomovstvím z přesvědčení. Tito bezdomovci jsou bezdomovci z přesvědčení, „...bezdomovectví si zvolili jako svůj životní styl a jsou spokojení“ (Schwarzová, 2005, s. 316). Přestože tito lidé nemají domov, prakticky nevyhledávají sociální služby určené pro bezdomovce. Je pro ně nejméně přijatelné (s porovnáním s lidmi z ostatních skupin) záviset na institucionalizované pomoci a podpoře. Lidé patřící do této kategorie bezdomovců nevystihuje jedna z možných definic bezdomovství, a to, že lidé nemající domov nemohou řešit vzniklý problém svépomocí, jelikož nemají dostupné zdroje a potřebné schopnosti, přičemž ztráta a absence domova ohrožuje tyto lidi v mnohých aspektech jejich existence, sociálních i individuálních (Schwarzová, 2005, s. 316).

1.2.2 TYPOLOGIE BEZDOMOVSTVÍ ETHOS

Základ typologie bezdomovství ETHOS tvoří sedm teoretických typů bezdomovství a vyloučení z bydlení (od spaní venku na jedné straně, po bydlení ve slušném a legálně obsazeném obydlí bez osobního bezpečí). Jsou stanoveny tři domény, které tvoří domov, přičemž jejich absence může být považována za vymezení bezdomovství.

Fyzická doména - mít slušné obydlí či prostor, způsobilé k naplňování potřeb dané osoby a její rodiny

Sociální doména - mít možnost uchovat si soukromí a udržovat společenské vztahy

Právní doména - mít výlučné vlastnictví, jistotu užívání a právní nárok.

Vzhledem k těmto třem doménám je užitečné vzít v úvahu odlišný rozsah a hloubku jednotlivých forem bezdomovství. ETHOS nepopisuje (sociální) služby, ale životní situace a bydlení, není uspořádána hierarchicky. Hlavním úkolem ETHOS je přispět ke zlepšení sběru dat a srovnávání dat. Pomoci také může v rozhodování o strategiích k řešení bezdomovství (srov. Hradecký, 2008, s. 31).

1.3 LEGISLATIVNÍ POZADÍ

Bezdomovství se předmětem oficiálních vládních dokumentů poprvé od devadesátých let stalo v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie⁸. Do té doby Česká republika „... pouze pasivním způsobem plnila požadavky, které vyplývaly z její budoucí participace na koordinaci sociální politiky EU“ (Barták, 2004, s. 83). Zmíněno v kapitole 1. 1., bezdomovství podle našich zákonů v podstatě neexistuje, protože všichni občané České republiky mají ve svém občanském průkazu uvedeno trvalé bydliště.

Právo na bydlení, jako jedno z lidských práv je formulováno v mnoha mezinárodních dokumentech, k nimž se Česká republika připojila. V roce 1948 byla valným shromážděním OSN přijata všeobecná deklarace lidských práv, viz článek 25. Problematika bydlení je zmiňována v řadě dalších mezinárodních dokumentů, např. Deklaraci o sociálním pokroku a rozvoji (1969, část II, článek 10). V roce 1994 se Česká republika připojila k mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (z roku 1966), do právního řádu České republiky tak bylo zahrnuto právo každého jednotlivce a jeho rodiny na přiměřenou životní úroveň (dostatečná výživa, šatstvo, byt, a neustálé zlepšování

⁸ K 1. květnu 2004.

životních podmínek), čl. 11 vyhláška č. 120/1976 Sb., Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. V kontextu České republiky však právo na bydlení není chápáno jako nárokové, „...úloha státu v oblasti bydlení nespočívá v přímém poskytování bydlení, nýbrž ve vytváření takové situace, kdy si lidé buď sami, nebo s určitou pomocí státu, zajistí odpovídající bydlení. Úkolem státu v oblasti bydlení tedy je udržování rovnováhy mezi ekonomickou výkonností trhu s byty na straně jedné a sociální spravedlností na straně druhé (Šilhánová a kol., 2006, s. 49).

Nejdůležitějšími dokumenty jsou Společné memorandum o sociálním začleňování, podepsáno 18. prosince 2003 v Bruselu a z něj vycházející Národní akční plán sociálního začleňování České republiky, jež je vypracován všemi členskými státy Evropské unie. Ve společném memorandu o sociálním začleňování definuje Česká republika „zásadní výzvy týkající se boje s chudobou a sociálním vyloučením, seznamuje s nejvýznamnějšími politickými opatřeními, která byla přijata na základě dohody o zahájení přenosu cílů EU do národních politik, a specifikuje hlavní politické problémy pro budoucí monitorování nebo přezkoumávání“ (Barták, 2004, s. 44). V Memorandu jsou shrnuta již podniknutá opatření a nastíněny výzvy, Akční plán obsahuje úkoly, cíle a opatření, která k těmto cílům směřují a slouží také, na úrovni Evropské unie, jako nástroj společné výměny informací a zkušeností dobré praxe. Průdková a Novotný (2008, s. 38) upozorňují na to, že „český Národní akční plán sociálního začleňování 2004 – 2006 postrádá některé podstatné náležitosti (alespoň v oblasti bezdomovectví), jako je časový harmonogram naplňování cílů, vymezení odpovědnosti jednotlivých aktérů a finanční rámec dosahování cílů v oblasti bezdomovectví.“

K problematice bezdomovství se vztahují také některé body v Listině základních práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky. Listina základních práv a svobod je tedy prvním krokem k zajištění práva na bydlení. Podívejme se, jaká sdělení jsou v ní např. obsažena. V čl. 3, odst. 1 se píše: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“. Článek 26, odst. 3 nám říká, že: „Každý má právo získat prostředky pro své životní potřeby prací. Občany, kteří toto právo nemohou bez své viny vykonávat, stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje, podmínky

stanoví zákon.“ V článku 30, odst. 2 se dočteme, že: „Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“ V článku 14, odst. 1 této listiny nalezneme zmínku o zajištění svobody pohybu a pobytu (Poslanecká sněmovna, online).

Všechny kroky, které jsou vedeny k potírání bezdomovství (ne bezdomovců), musí vycházet z platných právních předpisů, proto má legislativa tak velký význam. Je paradoxní, že dle českých zákonů bezdomovci neexistují. Nejen veřejnost se často na bezdomovce dívá s lhostejností, nezájmem a negativně, ale určité přehlížení této problematiky lze vnímat i ze strany úředních orgánů. Vezměme např. zjevný rozpor v možnosti svobody pohybu a pobytu, jež tito lidé často využívají, versus úřední realita, v níž jsou zákonné nároky (např. hlášení na úřadu práce, vyplácení dávek státní sociální podpory) vázány na trvalé bydliště⁹.

1.4 SDRUŽENÍ PŮSOBÍCÍ NA POLI BEZDOMOVSTVÍ

1.4.1 SDRUŽENÍ NA POLI EVROPSKÉ UNIE

FEANTSA je zkratkou pro označení Evropské federace národních organizací pracujících s bezdomovci (Fédération Européenne d'Associations Nationales Travailant avec les Sans-Abri). Je to „mezinárodní organizace, která zastřešuje přibližně sto nevládních organizací ze třiceti evropských zemí (nejen členských států EU), které se zabývají poskytováním služeb lidem bez domova“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 68). Součástí této organizace je Evropská observatoř pro bezdomovství, do níž se poprvé v roce 2005 zapojila i Česká republika. Za každou členskou zemi¹⁰ jsou každoročně zveřejňovány Národní zprávy o bezdomovství a organizace FEANTSA na jejich podkladě publikuje Evropské zprávy o bezdomovství. V roce 1991 začala FEANTSA provozovat European observatory on homelessness, platformu zaměřenou na vytváření a publikaci odborných textů, které se týkajících bezdomovství a jeho determinant. Ve stejném roce vznikla síť

⁹ Toto je také častým důvodem, proč se ženy nechtějí (nemohou) stěhovat (žádat o azylové ubytování) na jiné místo v republice.

¹⁰ Národní zpráva o bezdomovství za Českou republiku je zveřejněna na domovské stránce občanského sdružení Naděje.

národních korespondentů, kteří vývoj bezdomovství sledují v členských zemích Evropské unie.

V členských zemích Evropské unie působí na poli bezdomovství také koalice sdružení a skupin EAPN, Evropská síť sdružení bojujících proti chudobě a společenskému vyloučení. Jejich posláním je umožnit lidem v nouzi a společensky vyloučeným lidem uplatňovat jejich odpovědnost, užívat jejich práv a prolomit jejich izolaci, zamezit jejich společenskému vyloučení. Dále se můžeme setkat s Evropskou sítí pro zdraví chudých a vyloučených, EUR-HOPE NETWORK. V této organizaci mohou být sdružení všichni ti, kdo usilují o ochranu zdraví lidí žijících na okraji společnosti a pracují ve zdravotní oblasti. Je upozorňováno na zdravotní problémy chudých a vyloučených, dochází k výměně zkušeností. Důležitou roli hraje také FEBA, Evropská federace potravinových bank, která sdružuje Potravinové banky, které shromažďují, skladují a distribuují přebytečné potraviny od obchodníků a zemědělců. Přispívá k boji proti hladu a plýtvání (srov. Průdková a Novotný, 2008, s. 68 - 69).

1.4.2 SDRUŽENÍ V ČESKÉ REPUBLICCE

V České republice funguje potravinová banka¹¹ dlouhodobě při občanském sdružení Naděje (Praha), nově se s ní můžeme setkat v Ostravě a Rychnově nad Kněžnou. Provozována je především v integračních programech. „Podstatou této pomoci je budování potravinových bank podle Evropské charty potravinových bank...“ (Naděje, online). V roce 2005 přijala Česká federace potravinových bank¹² koncepci vybudovat síť potravinových bank v České republice.

Počátkem 90. let 20. stol. bylo založeno občanské sdružení S.A.D., Sdružení azylových domů, jehož členy jsou jednotlivé azylové domy a domy na půl cesty z celé České republiky, státní, nestátní i církevní. S.A.D. je od roku 1996 členem mezinárodní organizace FEANTSA, která zastřešuje nestátní organizace pracující s bezdomovci v evropských zemích. Do sdružení je přijat pouze azylový dům, který splňuje kritéria kvality v oblasti poskytování sociálních služeb a má jasnou a ucelenou koncepci (Sdružení azylových domů, online).

¹¹ Potravinová banka shromažďuje darované potraviny, které dále prostřednictvím dalších organizací zadarmo rozdává potřebným lidem.

¹² Občanské sdružení Naděje bylo v roce 1994 iniciátorem jejího vzniku.

Profesionalizovaná sociální zařízení, věnující se problematice bezdomovství, začala v České republice vznikat v devadesátých letech 20. stol. Po amnestii bývalého českého prezidenta Václava Havla, na přelomu let 1989 a 1990, bylo v krátkém časovém období propuštěno tisíce vězňů, z nichž mnozí zůstali bez domova. V dnešní době již existuje vcelku hustá síť sociálních služeb pro lidi bez domova, avšak stále je co zlepšovat, tato síť není stále optimální. Podívejme se, jaké dominující organizace v České republice se problematice bezdomovství věnují. Jejich charakteristickým rysem bývá to, že většina z nich je přímo spojena s nějakou církví nebo ve svých stanovách vyjadřuje křesťanské principy.

Armáda spásy, jež byla založena v roce 1865 kazatelem Williamem Boothem. V České republice působí Armáda spásy od roku 1919. V období komunismu byla její práce ukončena, ale po listopadu 1989 svoji činnost opět obnovila. Mezinárodní Armáda spásy má svého velitele, jímž byl v roce 2006 zvolen generál Shaw Clinton. V současné době zaměřuje pozornost na péči potřebným lidem v pěti oblastech, a to lidem bez domova (provozování azylových domů a nocleháren), seniorům (domov seniorů), vězňům (vězeňská péče), mládeži (centrum mládeže) a komunitní centra¹³. V současné době má Armáda spásy 122 lůžek pro matky s dětmi po celé České republice.

Největším nestátním poskytovatelem sociálních a sociálně zdravotních služeb je v České republice sdružení SČKCH, Česká katolická charita, jejímž zřizovatelem je, jak již název napovídá, katolická církev. Také prošla nuceným omezením činnosti za éry komunismu a též svoji činnost obnovila záhy po roce 1989. Od roku 1995 je řádným členem mezinárodní organizace Caritas Internationalis. SČKCH pomáhá všem potřebným na území České republiky a realizuje též humanitární pomoc v zahraničí. Péči o bezdomovce zajišťuje v noclehárnách, azylových domech a domech na půl cesty. Azylových domů pro matky s dětmi provozuje po celé České republice několik, např. v Brně, Hodoníně, Třebíči, Praze, Hradci Králové, Olomouci a dalších¹⁴.

V roce 1990 vzniklo občanské sdružení Naděje – nezisková organizace, působící v Praze a dalších devatenácti místech České republiky. Mezi aktivity sdružení patří v současné době pomoc lidem bez domova, mentálně postiženým,

¹³ Podrobnější informace o nabízených službách naleznete na internetové adrese www.armadaspasy.cz.

¹⁴ Seznam všech azylových domů nejen pro matky s dětmi i další nabízené služby a více informací naleznete na internetové adrese www.charita.cz.

starým občanům, rodinám s dětmi. Pro lidi bez domova, ale také pro mladé lidi, kteří odchází z dětských domovů nebo jsou ohroženi závislostmi probíhá tzv. integrační program, jenž jim pomáhá k začlenění zpátky do společnosti¹⁵. Problematiky bezdomovství se také dotýká program zdravotní, v jehož rámci byla zřízena ordinace praktického lékaře, kterou navštěvují především bezdomovci a dále potravinová pomoc. Doménou Naděje v Praze jsou azylové domy pro muže a ženy (dále noclehárny, nízkoprahové denní centrum, sociální šatník, ordinace praktického lékaře, psychologické poradenství, terénní program), azylový dům pro matky s dětmi v Praze nezajišťuje¹⁶.

Jednou z dalších větších organizací věnujících se nejen otázkám bezdomovství je Diakonie ČCE, Diakonie Českobratrské církve evangelické, jež byla založena 1. června 1989, jako zvláštní zařízení církevní služby Českobratrské církve evangelické a navázala na činnost České Diakonie (1903), která působila do roku 1952. V současné době nabízí pomoc lidem, kteří se ocitli v obtížné životní situaci, seniorům, lidem s postižením, umírajícím, cizincům. Pro lidi bez domova provozuje celou řadu sociálních služeb, např. azylové domy, chráněné bydlení, domy na půl cesty, občanské poradny a mnoho dalších¹⁷. Diakonie ČCE provozuje azylové domy pro ženy a matky s dětmi (v Praze, Ostravě, Litoměřicích, Vlašimi, a Mostu).

V České republice dále působí např. Diakonie ECM, Diakonie evangelické církve metodistické, která se především věnuje problematice závislostí, dětem a mládeži, ale na problematiku bezdomovství také nezapomíná¹⁸.

¹⁵ Integrační program probíhá od roku 1990 a původně byl určen pro uprchlíky.

¹⁶ Více informací na www.nadeje.cz.

¹⁷ Více informací o všech poskytovaných službách naleznete na internetové adrese www.diakoniecce.cz.

¹⁸ Přehled nabízených služeb nalezne na internetové adrese www.diume.cz.

1.5 PŘÍČINY BEZDOMOVSTVÍ

Samotné odstraňování následků bezdomovství nebývá efektivní, proto je pro řešení tohoto problému nutná znalost příčin, které bezdomovství způsobují či mohou způsobovat. V širším kontextu lze příčiny bezdomovství vidět ve společenských faktorech, jako jsou vysoká míra nezaměstnanosti, marginalizace některých skupin na trhu práce, ekonomická recese, špatná bytová politika či nepružnost sociálních služeb. „V konkrétních případech vzniká bezdomovství v důsledku nedostatečné kompetence jedince při řešení určitých situací nebo v případech, kdy člověk řešení problémů odkládá“ (Nedělníková aj., 2007, s. 175-176). Ne vždy lze však spolehlivě rozlišit, co je příčinou a co je již následkem bezdomovství.

Příčin a faktorů bezdomovství může být celá řada. Mezi lidmi bez domova najdeme různé lidi různého věku, lidi z různých společenských „vrstev“, s různým stupněm dosaženého vzdělání atd. O tom, jaká je charakteristika žen/matek, které se ocitly na ulici se dočtete v praktické části této práce. Posloucháme-li příběhy lidí, kteří se ocitli bez domova zjistíme, že se na ztrátě jejich domova spolupodílela řada příčin. Tyto příčiny bývají vzájemně provázané, např. ztráta bydlení v důsledku nezaměstnanosti (nezaměstnanost z důvodu nízké kvalifikace), problémy rodinného či partnerského soužití, vliv alkoholismu, duševního onemocnění atd. Pro snazší orientaci můžeme všechny příčiny rozdělit na vnější, neboli objektivní, strukturální a vnitřní, subjektivní.

Podíváme-li se na příčiny ztráty domova z pohledu občanů státu, je nejčastější příčinou bezdomovství rozpad rodiny a druhou nejčastější ztráta zaměstnání (Průdková a Novotný, 2008, s. 16). Velkému riziku bezdomovství „...je vystavena osoba osamělá, izolovaná, která rodinu opustila či jí byla opuštěna. Také rodině jednorodičovské hrozí rychlé upadnutí do bezdomovství“ (Hradecká a Hradecký, 1996a, s. 50). Z pohledu celé společnosti lze za hlavní příčiny, které přispívají k nárůstu počtu lidí bez domova, považovat např. nedostatek sociálních bytů – neadekvátní bytovou politiku, nedostatek pracovních příležitostí neadekvátní politiku zaměstnanosti. Diskutuje se také o vlivu výhod, které přináší

podpora (nejen sociální) a o tom, zda systémy různých podpor nepodporují a neprohlubují pasivitu a závislost¹⁹.

Vnější příčiny bezdomovství

Vnější příčiny, též objektivní nebo strukturální bývají výsledkem spolupůsobení ekonomicko politické situace země a celkového společenského klimatu. Jmenujme např. sociální politiku, politiku zaměstnanosti, bytovou politiku, postavení etnických minorit, postoj většinové společnosti k marginálním skupinám apod. Objektivní faktory „jsou ovlivnitelné především sociální politikou státu a jeho zákonodárstvím“ (Haasová, 2005, s. 13). Jak je finančně dostupné bydlení? Jak vysoká je míra nezaměstnanosti? To jsou zejména dvě základní otázky, na které má politika státu velký vliv. Vnější příčina může být také institucionální. Bez domova jsou také někteří mladí lidé, kteří žili v nějakém typu ústavního zařízení a nemají vytvořeny podmínky pro samostatný život. Též lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kteří se nemají kam vrátit jsou v obdobné situaci. V souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti a vysokou mírou tzv. „rozchodovosti“ se s bytovými problémy stále častěji potýkají také matky s dětmi, na něž se zaměřuje praktická část této práce.

Vnitřní příčiny bezdomovství

Na celkové sociální situaci jednotlivého člověka se také spolupodílí vnitřní příčiny, též subjektivní příčiny, které mohou být klasifikovány do čtyř kategorií. Hradečtí (1996b, s. 8) řadí mezi vnitřní příčiny bezdomovství také faktory institucionální.

- a) materiální faktory (nejisté bydlení, dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost, nízký příjem aj.),
- b) vztahové faktory (absence/nefunkčnost rodinného zázemí, změna v rodinné struktuře, rodinné či materiální problémy, ženská diskriminace, konflikty mezi rodiči – rodiči a dětmi – dětmi a rodiči, rozvod, domácí násilí, sexuální zneužívání, osamocení aj.),

¹⁹ „...Není využit potenciál institutu veřejně prospěšných prací, je snadné si ilegálně přivydělávat k podpoře v nezaměstnanosti, pro zaměstnavatele není výhodné nabízet částečné úvazky, pracovní diskriminace starších lidí, žen a Romů je každodenní realitou, chybí podporovaná pracovní místa pro znevýhodněné osoby na trhu práce, nabídka rekvalifikačních kurzů je velmi omezená“ (Schwarzová, 2005, s. 318).

- c) osobností faktory (mentální retardace, tělesná či duševní choroba, osobnostní závislost, závislost na návykových látkách, gamblerství, neschopnost sociální adaptace aj.),
- d) institucionální faktory (propuštění z vězení či ústavu aj.).

1.6 PREVENCE BEZDOMOVSTVÍ

V okamžiku, kdy již řešíme situaci ztráty domova, se potýkáme s mnoha problémy a cesta zpět k původnímu stavu je náročná a v některých případech nemožná. Než řešit následky ztráty domova je efektivnější, rozumnější a finančně méně nákladné bezdomovství předcházet, působit preventivně. Podporovat fungování rodinného soužití a pomoci, snižovat nezaměstnanost aj., lze považovat za prevenci bezdomovství, protože právě rozpad rodiny a ztráta zaměstnání jsou nejčastějšími příčinami ztráty domova. Důležitou oblastí je také bytová politika, např. bezúročné půjčky na nájemné, větší dostupnost sociálního bydlení. „Ve všech dětech a mladých lidech je potřeba pěstovat cílevědomost, sebedůvěru a vědomí odpovědnosti za sebe a za svůj život“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 63). Fitzpatrick S.; Kemp, P.; Klinker, S. (2004, s. 48) navrhuji možné preventivní intervence, z nichž jmenujme např. podporu lidem, jež jsou ohroženi ztrátou domova kvůli zhrouceným partnerským vztahům, poskytování mediační služby mladým lidem, kteří prochází partnerskou krizí nebo jsou v konfliktu s nevlastním rodičem, výuka o bezdomovství a útěcích z domova ve škole a další. Součástí prevence vzniku bezdomovství je základní i odborné sociální poradenství, jak ho definuje zákon o č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Hrozí-li někomu ztráta domova, je potřeba s ním intenzivně pracovat, informovat ho o jeho právech a povinnostech, psychicky ho podpořit a dát mu naději, že se vše může zase k lepšímu obrátit. Aby této pomoci mohli využít ti, kteří ji nejvíce potřebují, je důležité, aby bylo poradenství dostupné a bezplatné.

2 MATKY S DĚTMI BEZ DOMOVA

2.1 CO OVLIVŇUJE BEZDOMOVSTVÍ MATEK S DĚTMI

Obecně by se dalo říci, že ztrátou domova jsou nejvíce ohroženi ti lidé, kteří dostatečně neznají svá práva a povinnosti, lidé, pro které je velmi obtížné jednat s úředníky, kteří nerozumí požadavkům úřadů a nevědí, na co mají nárok a kde svůj nárok mohou uplatnit. Úspěšnému vyřízení záležitostí brání také nejistota v kontaktu s úřady a v dnešní době jsou méně sociabilní lidé při komunikaci s úřady velmi znevýhodněni. Není snadné orientovat se v konkrétních úředních postupech, problémy mívají i dostatečně schopní lidé. Můžeme říci, že toto tvrzení platí i v případě matek s dětmi. Je však nutné dodat, že ženy matky jsou dále ohroženy dalšími příčinami. Na jedné straně stojí počáteční nezodpovědnost ženy, která přivede na svět dítě/děti bez toho, aniž by měla vytvořeno relativně stabilní zázemí pro jejich výchovu. Za rizikové by se daly označit ženy velmi mladé, nezajištěné (bez zaměstnání, s nízkým vzděláním), ženy, které nežijí s otcem dítěte a ženy bydlící u rodičů. Na druhé straně stojí ženy, jež z počátku měly vytvořeno stabilní zázemí, ale o toto zázemí přišli, např. rozvodem, opuštěním druhem, úmrtím či uvězněním partnera apod. Pokud tato žena není zajištěna finančně, či nemůže využít podpory širší rodiny, snadno se ocitne v situaci, kdy začne řešit, jak zaplatí nájemné a pro děti výživu. V cílové skupině přibývá také žen, které se dostaly do situace neplatičů, protože z objektivních i subjektivních důvodů nemají dostatek finančních prostředků, které by jim umožnily plnit jejich povinnosti. Je velmi obtížné dostat se z koloběhu splácení a dalšího narůstání dluhů.

O problematice bezdomovství žen s dětmi neexistují v současné době žádné odborné publikace. Dohledáme informace o bezdomovství obecně a dále především o problematice bezdomovství mužů a žen, zejména o jejich rozdílech, o ženách s dětmi najdeme pouze kusé informace.

Rozdíly v bezdomovství mužů a žen nalezneme především v jeho prožívání a příčinách. Roli ženy tradičně spojujeme s péčí o rodinu a domov, proto bývají ženy ztrátou domova zasaženy mnohem hlouběji, proto se ženy často snaží

zabránit ztrátě domova za každou cenu. Mohou se snažit předcházet bezdomovství bydlením v nevyhovujících podmínkách nebo bydlením u náhodných partnerů. „...Ženy jsou často svým okolím odsuzovány za ztrátu bydlení, která je posuzována jako selhání ženské sociální role“ (Kosová, 2004, s. 24).

Kromě osamělých žen se na ulici ocitají také matky s dětmi. Pokud má žena v péči nezletilé děti, je ohrožena dvojitou ztrátou, ztrátou bydlení a ztrátou dětí. Matky s dětmi jsou pod zvýšenou sociální ochranou. Na jedné straně jsou oslabeny z hlediska nízkých příjmů, které často nejsou dostačující pro udržení stávajícího či získání jiného uspokojivého bydlení, na druhé straně jim bývá věnována větší pozornost ze strany místních úřadů. Především zjevnému bezdomovství dovede mnoho žen tím, že vyhledají specializované služby mimo systém služeb pro zjevné bezdomovce (např. pomoc obětem domácího násilí, azylové domy pro matky s dětmi). V porovnání s muži si také déle dokáží udržet síť sociálních vazeb, na kterou se více spoléhají a od které se jim může dostat pomoci (širší rodina, přátelé, známí, sousedé). Hradečtí (1996b, s. 10 – 11) uvádí, že jsou ženy více než muži disciplinované, spolupracující, přizpůsobivější, soucitné, jsou více submisivní, ale také více plaché, ostýchavé, nervózní. To, co mají s muži obecně společného je nedůvěra v trvalý úspěch, nedostatek sociálních kontaktů, deziluze, nekomunikativnost, nespolečenská, vyčerpanost, neschopnost soustředění, roztržitost.

V této práci jsou opomíjeny matky s dětmi, které utíkají z domova před násilím a týráním ze strany otců či otčímů dětí. Pro tyto ženy funguje řada organizací, které se problematikou domácího násilí speciálně zabývají (např. Rosa, Acorus, Fond ohrožených dětí apod.). Tyto organizace zřizují na tuto cílovou skupinu zaměřené služby, např. azylové domy pro oběti domácího násilí a matky s dětmi se primárně obrací na ně. Dále není uvažováno o matkách závislých na návykových látkách (alkohol, drogy), o něž také většinou pečují specifická zařízení (např. o.s. Sananim).

Z vyhodnocení kvalitativního výzkumu Kvardové (2007, s. 72 – 73) vyplývá, že nejčastějšími důvody pobytu žen s dětmi v azylových domech byly finanční problémy, které vznikly buď v důsledku rozpadu vztahu nebo v důsledku nezaměstnanosti. Renzetti (2005, s. 296) uvádí, že: „Primárním důvodem

bezdomovectví matek s dětmi jsou rostoucí náklady na bydlení a nemožnost najít si práci s dostatečným příjmem“.

Šimek (2007, s. 30-31) uvádí, že: „Uživatelé sociálních služeb pocházejí často z nepodnětného prostředí, kde byly běžné sociálně patologické jevy jako kriminalita, nízká pracovní morálka, vysoká míra fluktuace v zaměstnání či naučená závislost na sociálních dávkách. V takovémto prostředí nerozvinuli dostatečně své osobnostní a sociální kompetence k tomu, aby mohli úspěšně participovat na pracovním trhu a společnosti jako takové.“ Dále tamtéž uvádí, že u některých klientů sociálních služeb proběhl proces socializace úspěšně, že jsou vzdělaní, zažívali pocit uspokojení ze svého zaměstnání a dlouhou dobu žili v založené, dobře fungující, rodině a o svůj sociálně ekonomický standard přišli v důsledku některých z nepříznivých událostí, které se jim nepodařilo překonat, jako např. rozvod, ztráta zaměstnání a dlouhodobá nezaměstnanost, krach firmy, extrémní zadlužení, závislost, ztráta domova a jiné události.

V praktické části této práce se dočteme, jaké konkrétní příčiny ztráty bydlení uváděly matky s dětmi ze sedmi azylových domů v Praze. Nyní se podíváme na některé aspekty, které mohou být příčinou ohrožení stability domova nebo ztrátu domova způsobit.

2.1.1 CHUDOBA

Lidé, kteří nejsou chudí, mají dostatek finančních prostředků na zajištění bydlení, stravy, ošacení a dalších potřeb a tím se mohou bezdomovství vyhnout i v době vzniklé životní krize. Chudoba je proto „jeden z mála fenoménů, který je společný všem bezdomovcům“ (Fitzpatrick aj., 2004, s. 46). Chudoba je „stav, kdy lidé nejsou schopni uspokojit své základní potřeby v míře, kterou společnost v dané době uznává jako minimální nebo nezbytně nutnou“ (Žižková, 2007, s. 128). V České republice je hranicí chudoby životní minimum, což je - dle současného zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu – hranice 3 126,- Kč pro jednu osobu. Chudobu můžeme rozlišovat na subjektivní (člověk se cítí být chudým), objektivní (příjem nedosahuje státem stanovené hranice chudoby), absolutní (člověk nemá dostatek prostředků k zajištění přežití) a chudobu relativní (určitá vzdálenost od průměrného životního standardu. V České

republice není chudoba „...zpravidla otázkou fyzického přežití, ale otázkou důstojného života“ (Barták, 2004, s. 18). Zdrojem chudoby je nezaměstnanost nebo nízký příjem ze zaměstnání, nízké vzdělání a nízká úroveň vlastněného bohatství (Matoušek, 2008, s. 75).

V současné době je hodně diskutované téma feminizace chudoby (zvýšené riziko žen ocitnout se mezi chudými). „Obecně je v sociologii chudoby rozšířen názor, že mezi muži a ženami existují rozdíly, co se týče rozsahu i hloubky jejich chudoby. Chudoba žen má nejen větší rozsah než chudoba mužů, ale má i odlišný obsah – je odlišnou životní zkušeností. Feminizace chudoby nejvíce postihuje neúplné rodiny. Je pravdou, že situace neúplných rodin, které jsou tvořeny matkou a dítětem či dětmi (svobodných matek i rozvedených žen), ale i situace osamělých žen (zejména vdov) je často pozitivně ovlivněna podporou ze strany dřívějšího partnera či politikou sociálního pojištění v dané zemi. Přesto však závisí primárně na tom, jak jsou těmto ženám dostupné pracovní příležitosti. Jejich manévrovací prostor je zatížen péčí o dítě. Proto se častěji ocitají na sekundárním trhu práce, kde je pro ně menší nabídka nejen pracovních míst, ale i profesí“ (Prášilová, 2009, s. 49-50).

2.1.2 NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost je závažný společenský jev, který zasahuje do mnoha oblastí života. Zaměstnání je zdrojem naší obživy, jeho ztráta ohrozí naši schopnost hradit ubytování, zajistit obživu a jiné potřebné věci. Pokud má žena děti, narůstá potřeba hradit věci, které jsou s výchovou dětí spojené.

Jedním z důvodů, proč žena přichází o zaměstnání, je porod a výchova dítěte. Od státu po určitou dobu dostává příjem, jež však málokdy stačí na zajištění všech potřeb. S nedostatkem financí se potýkají hlavně matky samoživitelky, které jsou na náhradním příjmu, tzv. rodičovské dovolené, závislé. V tomto období potřebuje žena finanční podporu partnera či rodiny a pokud se jí této podpory nedostává, může se snadno ocitnout v situaci finanční tísně, která může vést následně k problémům se zaplacením např. právě bydlení. V současné době je výhodou, že si matka může vydělat jakoukoli částku nad rámec rodičovské dovolené. Možnosti přivýdělků jsou však ztíženy péčí o děti. Některé matky mívají po

rodičovské dovolené malou či žádnou praxí, což jim znesnadňuje vstup na trh práce a zažívají odmítavý postoj zaměstnavatelů. Jak jsou na tom se zaměstnaností a s finančním zajištěním matky s dětmi z azylových domů v Praze se dočteme v praktické části²⁰.

2.1.3 DOSTUPNOST BYDLENÍ

Víme, že bydlení představuje základní potřebou člověka a uspokojení této potřeby je podmínkou pro uspokojování dalších životně důležitých potřeb, patří k existenčním potřebám. Tuto potřebu nelze zaměnit pouze za potřebu bytu. „Získání obytného prostoru je prvním krokem k naplňování potřeb bydlení, což je rozvinutý celoživotní a kontinuální proces vlastního bydlení a jeho aktivit, který integruje uspokojování dalších lidských potřeb“ (Šilhánová a kol., 2006, s. 9).

Právo každého jednotlivce Do právního řádu ČR bylo zahrnuto na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující dostatečnou výživu, šatstvo a byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek v čl. 11 vyhl. č. 120/1976 Sb., Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Prvním krokem k zajištění práva na bydlení je Listina základních práv a svobod (Poslanecká sněmovna, online).

Výdaje na bydlení se v průběhu devadesátých let minulého století staly postupně položkou, která nejvíce zatěžuje rodinné rozpočty evropských domácností. Vláda vytváří specializovaná ministerstva, která připravují koncepce bytové politiky²¹ a nástroje intervenující na trhu s bydlením s cílem zajistit finanční dostupnost bydlení²² všem skupinám obyvatel. Rovnováha na trhu

²⁰ O sociální práci s nezaměstnanými se můžete dočíst v KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. Sociální práce s nezaměstnanými. In MATOUŠEK, O.; KOLÁČKOVÁ, J.; KODYMOVÁ, P. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 299 – 314. ISBN 80-7367-002-X nebo v ŠIMEK, M. a kol. *Střecha pro všechny: psychologické, sociální a pracovní aspekty práce s uživateli sociálních služeb*. Broumov: Diakonie Broumov, 2007, s. 25 – 29. ISBN 978-80-254-1371-5.

²¹ Jednu z nejinspirativnějších bytových politik v evropských zemích má Švýcarsko. Relativně vysoká spokojenost obyvatel s bydlením a vysoký standard bydlení jsou výsledkem opatrného přístupu švýcarských vlád ve věcech týkajících se regulace nájemného. Více informací: (Lux et al., 2002, s. 118-121).

²² „Finanční dostupnost vlastnického i nájemního bydlení se nejčastěji měří na indikátoru podílu nákladů na bydlení, které musí domácnost vynaložit na získání a udržení přiměřeného stálého bydlení, a čistého příjmu domácnosti (míra zatížení)... Zpravidla se pro účel mezinárodní komparace, stejně jako pro hodnocení dostupnosti bydlení v dané zemi, používá pro výpočet míry zatížení výdaji na bydlení čistý příjem“ (Lux et al., 2002, s. 13).

s bydlením a finanční dostupnost odpovídajícího bydlení i příjmově slabším občanům je zajišťována např. regulací nájemného, regulací cen vlastnického bydlení, regulací cen spojených s bydlením (energie), podporou výstavby vlastnického i nájemního bydlení, stavebním spořením, úrokovou podporou hypoték, adresným příspěvkem na bydlení²³ (případně doplatkem na bydlení) apod. (srov. Lux et al., 2002, s. 11).

V letech 2000 – 2006 byla v jednotlivých krajích České republiky realizována analýza finanční dostupnosti bydlení. Z této analýzy vyplynulo, že „nejvyšší míra zatížení výdaji na tržní nájemné byla patrná u pražských domácností“ (srov. Lux a Kuda, 2008, s. 32) a v Ústeckém kraji byla nejnižší. V Praze (+ Jihomoravském kraji) je tedy nejvážnější potenciální finanční nedostupnost tržního nájemního bydlení. Ve všech krajích ČR jsou finanční nedostupností bydlení potenciálně ohroženy všechny domácnosti, které jsou plně závislé na sociálních dávkách jsou. V některých krajích jsou potenciální finanční nedostupností také ohroženy domácnosti samoživitelů a zaměstnanců v nižších kategoriích zaměstnání. Výzkumy, které se zabývají otázkami bydlení ukazují, že za ideální bydlení je v české společnosti považována forma bydlení vlastnická. Nejméně dostupné je vlastnické bydlení v Praze, ani „...vyšší příjmy Pražanů nedokáží kompenzovat mimořádně vysoké ceny pražských bytů“²⁴ (Lux a Kuda, 2008, s. 70).

Vzhledem k výše zmíněným informacím se lze domnívat, že matky s dětmi žijící v Praze budou velmi obtížně nacházet ubytování. Matky s dětmi jsou obecně znevýhodněny v možnostech ubytování. Lepší možnost najít bydlení má jednotlivec, než například matka s malými dětmi, která je na mateřské dovolené nebo má malý příjem. Matky s dětmi přichází také o možnost ubytování v ubytovnách, např. pro pracovníky stavebních firem, kde má spolu s prací osamělý bezdomovec možnost také bydlení. Řešení bytové situace znevýhodněných lidí je úkolem bytové politiky státu „...která by měla umožnit znevýhodněným rodinám si nejen najít, ale také udržet odpovídající bydlení“ (Kodymová a Koláčková, 2005, s. 47).

²³ Příspěvek na bydlení je obvykle vyplácen domácnostem měsíčně ve výši závislé na celkovém příjmu domácnosti, počtu členů domácnosti, úrovni bydlení, výši výdajů na bydlení a úrovni životního minima.

²⁴ Více informací o finanční dostupnosti různých typů bydlení najdete v publikaci: LUX, M.; KUDA, F. *Regionální rozdíly v dostupnosti bydlení v české republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-149-1.

O představách a o tom, o jakém bydlení do budoucna některé matky s dětmi z azylových domů v Praze uvažují, si můžeme přečíst v praktické části této práce. V problematice bezdomovství matek s dětmi se setkáváme s pojmem sociální bydlení, proto se nyní podívejme, co se za tímto pojme skrývá.

Sociální bydlení

Téměř ve všech západoevropských zemích najdeme sektor bydlení nazývaný „sociální bydlení“. Přestože v jednotlivých systémech existují velké rozdíly (bytová politika spadá v Evropské unii do kompetence jednotlivých členských států), sociálním bydlením se v převážné míře rozumí „sektor nájemního bydlení, kterým se snaží orgány státu nebo obcí zajistit všeobecnou rovnováhu na trhu s nájemním bydlením a umožnit potřebným skupinám obyvatel, jež si ze sociálních či jiných důvodů nemohou zajistit bydlení na volném trhu, důstojné a vyhovující bydlení pro jejich domácnosti“ (Lux et al., 2002, s. 73). Sociální bytová politika obce zahrnuje především poskytování bydlení pro vybrané sociální skupiny obyvatel (matky a mladé rodiny s dětmi, invalidé, senioři, bezdomovci aj.), které určitým způsobem zvýhodňuje přidělováním obecních bytů do nájmu, dále pak např. ubytováním v městských ubytovnách či azylových domech, poskytováním sociálních dávek, výstavbou holobytů pro neplatiče nájemného apod. V sociálních bytech je nájemné zpravidla nižší než tržní nájemné a výstavbu i provoz sociálních bytů určitým způsobem finančně podporují instituce státu nebo obcí²⁵.

2.1.4 NEFUNKČNÍ RODINA A RODINNÉ PROBLÉMY

V souvislosti s bezdomovstvím hraje důležitou roli proces rozpadu rodiny. Stabilita rodiny se obecně snižuje. Vzrůstá míra rozvodovosti, roste počet rodin žijících ve volném svazku, zvyšuje se počet rodin s jedním rodičem či druhým rodičem nevlastním. V dnešní době rodina již často neplní svoji základní funkci, přestává být oporou společnosti. Začínají převažovat neúplné rodiny, „tradiční monogamní rodina je velmi oslabena“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 14).

²⁵ Pro více informací o sociálním bydlení: http://193.86.123.148/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ekonomik-a_24252.html?year=2006; <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6143344>

Projevuje se nízká schopnost manželů či partnerů řešit krizové situace, které např. souvisí s ekonomickou situací, výchovou dětí, pracovní zátěží apod. Stále častěji se můžeme setkat s termínem riziková rodina, ve které je ohroženo naplňování základních funkcí. Mezi rizikové rodiny patří rodiny, kde se objevuje závislostní chování, týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, duševní porucha či trestná činnost některého jejího člena. Mezi rizikové rodiny patří také rodiny svobodných matek, respektive matek samoživitelek, rodiny neúplné, mladé rodiny s ženou na rodičovské dovolené, rodiny s nezaměstnaným, rodiny migrantů aj. Rozpad rodiny představuje riziko zejména pro ty, kteří jsou chudí nebo jiným způsobem znevýhodnění.

V praktické části se dočteme, jestli klientky azylových domů pro matky s dětmi vyrůstaly v úplné či neúplné rodině a zjistíme, v kolika případech ovlivnila nutnost ubytování v azylovém domě rodinná situace.

2.2 OSAMOCENÁ MATKA

Za osamocenou matku můžeme považovat ženu, která je neprovdaná, ovdovělá nebo rozvedená, pokud nežije s druhem, ale také žena, která není formálně rozvedená, ale s manželem fakticky nežije. Ve většině rodin s jedním rodičem je v čele žena, jen v 10% těchto rodin je v čele muž. Zvyšování počtu osamocených rodičů v souvislosti s vysokou mírou rozvodovosti, sníženou sňatečností a zvyšováním počtu dětí narozených mimo manželství, se stává sociálním problémem (srov. Kodymová a Koláčková, 2005, s. 43 - 44). V současné době vzrůstá ve všech evropských zemích nejen počet dětí narozených mimo manželství, stoupá také počet žen, které rodí a vychovávají děti samy, bez muže. Nahlédneme-li do statistik České republiky, v roce 2001 se narodilo mimo manželství 21 276 živých dětí, z toho 16 359 dětí svobodným matkám²⁶. Tento trend stále stoupá, v roce 2005 se mimo manželství narodilo celkem 32 409 živých dětí, z toho 25 753 dětí svobodným matkám²⁷ (Český statistický úřad, online). Musíme však rozlišovat mezi velmi mladými svobodnými matkami a matkami, které se rozhodly mít dítě za svobodna až kolem třicátého věku života.

²⁶ Celkem se v tomto roce narodilo 90 715 živých dětí.

²⁷ Celkem se v tomto roce narodilo 102 211 živých dětí.

V prvním případě přichází do jiného stavu tyto ženy často neplánovaně a dítě je počato z krátkodobé známosti. Ženy z druhé skupiny se o tom, že budou mít dítě, rozhodly vědomě, se svými partnery udržovaly dlouhodobý vztah.

Osaměle žijící mladé ženy mající dítě/děti jsou ve statistikách evidovány jako neúplná rodina. V posledních deseti letech se setkáváme s nárůstem této skupiny domácností. „Dnes žije v neúplných domácnostech asi 15 procent obyvatel České republiky... nejčastěji je to rozvedená žena, ale přibývá i domácností svobodných matek (Možný, 2008, s. 260).

Neprovdaná matka se může setkat s různými právními problémy a jedním z nich je určení otcovství k jejich dítěti. Určení otcovství upravuje zákon²⁸. Pokud se narodí dítě ženě neprovdané, lze otcovství k dítěti určit souhlasným prohlášením rodičů (před matričním úřadem nebo soudem). Za otce dítěte provdané ženy se považuje manžel matky. Dle třetího způsobu určení otcovství je otcem dítěte muž, který s matkou souložil v tzv. kritické době (od narození dítěte neprošlo méně než 180 dní a více než 300 dní) a možnost otcovství nevylučuje například mužova neplodnost, krevní zkouška, test DNA. Další těžkosti, se kterými se rodina neprovdané matky setkává uvádí Matoušek (1997, s. 113). Svobodné matky mají horší bytovou a finanční situaci, než ženy vdané, jejich děti jsou častěji nemocné a hospitalizované, mívají horší školní prospěch (při shodné inteligenci dětí z úplných rodin). Svobodné matky mohou trádat osamělostí, tíží je případný odmítavý postoj otce dítěte (možné konflikty ohledně soudního vymáhání výživného), přičemž muž nechybí pouze matce, ale i dítěti. Děti svobodných matek často vyrůstají bez přítomnosti sourozence. Málo svobodných matek se později vdá a má další děti. Jaký počet dětí mají ženy z azylových domů v Praze se dočtete v praktické části práce.

Dalšími problémy jsou větší míra ohrožení nezaměstnaností, nedostatečný přístup k přiměřenému bydlení, sociální izolace, chudoba nebo dokonce sociální vyloučení. Pro osamocenou matku je náročné finanční zajištění rodiny, mnoho osamělých matek se potýká s neplacením výživného otcí dětí. Někdy může osamocená matka zažívat pocity beznaděje, selhání, protože v některých případech dokáže obtížně naplnit potřeby svých dětí tak, jak by si přála. „Ekonomické zajištění rodiny, vedení domácnosti a čas věnovaný výchově a péči

²⁸ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

o děti je pro osamocenou matku velkou zátěží“ (Kodymová a Koláčková, 2005, s. 44). Finanční problémy mohou osamoceným matkám přinášet velké starosti, protože na příjmu přímo závisí zabezpečování každodenních potřeb a matka je omezena v možnosti zajišťovat dětem mimoškolní duševní, kulturní a sportovní rozvoj (volnočasové aktivity). To, že osamocená matka musí zastávat obě role, přináší omezení jejího volného času, což může v důsledku vést k omezení sociálních kontaktů. Vzhledem ke své finanční situaci si tyto ženy nemohou dovolit zaplatit hlídání a jak již bylo zmíněno, potýkají se i s nemožností hradit dětem volnočasové aktivity.

Rozvod manželství

Rozvod manželství je jedním z nejčastějších důvodů neúplnosti českých rodin. Všichni účastníci rozvodu o něco přichází. Dospělý o svého partnera (pokud motivací k rozvodu není již přítomnost partnera jiného) a děti přichází zpravidla o stálou přítomnost otce. Každý rozvod má stránku právní, ekonomickou a osobní, pro všechny zúčastněné bývá velkou zátěží. Definitivnímu rozhodnutí o rozvodu předchází rozdílně dlouhá krize manželství, přičemž se za největší trauma považuje samo rozvodové řízení. U dospělých se doba zotavování po rozvodu uvádí od dvou do pěti let, někdy i déle, děti rozvod rodičů zpracovávají jeden až dva roky, někdy déle. Jednou z těžkostí bývá zchudnutí zbylé rodiny, tedy ženy s dětmi. Výběr partnera pro manželství není v naší společnosti téměř vůbec regulován, založit rodinu je záležitostí ryze osobní. Tak, jako je v malé míře možné vnějším zásahem ovlivňovat volbu partnera, jsou málo efektivní pokusy ovlivnit přání rozvést se. Na rostoucí počet rozvodovosti působí také tempo společenských změn. V každé generaci platí jiné zvyklosti, týkající se výkonu rolí a toho, jak rodina funguje. Ke změnám patří častější změny zaměstnání a místa bydliště z důvodu motivace většího materiálního prospěchu. (Kvardová, 2007, s. 20-23).

3 AZYLOVÉ UBYTOVÁNÍ

Lidé, kteří ztratí domov, potřebují nějaké náhradní místo, základní zázemí pro to, aby se mohli pokusit svou situaci řešit. Pokud nemohou využít přirozených zdrojů (přátelé, rodina), přichází na řadu možnost azylového ubytování, případně jiná sociální zařízení určená bezdomovcům, čili služby, které pomáhají jednotlivcům či rodinám v jejich obtížné životní situaci. V České republice se lidé bez domova mohou obrátit na několik typů azylových aktivit, z nichž některé z nich jsou poskytovány souběžně. Jsou to nízkoprahová denní centra, noclehárny, krizová lůžka, azylové domy (pro muže, ženy, matky či rodiny s dětmi), domy na půl cesty, chráněné byty, tréninkové bydlení, městské ubytovny, a to vždy vzhledem ke své stávající situaci, možnostem a přáním. Jednotlivá zařízení a jejich případné kombinace se liší rozsahem poskytovaných služeb, podmínkami přijetí, strukturací pobytu a kvalitou ubytování.

Vzhledem k zaměření tématu práce se budeme dále zabývat azylovými domy, s důrazem na azylové domy pro matky s dětmi. Pojem azylový je také, jako výše zmiňovaný pojem bezdomovec, kolizní. „Na jedné straně zákon o azylu zná azylová zařízení pro cizí státní příslušníky žádající o azyl, na druhé straně zákon o sociálních službách definuje azylové domy jako sociální službu pro osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, tedy pro bezdomovce“ (Hradecký a kol., 2007, s. 30).

3.1 AZYLOVÉ DOMY

Azylové domy patří do služeb sociální prevence, jejichž cílem je napomáhat lidem k překonání jejich nepříznivé situace a také chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Azylový dům je zařízení, které slouží pro práci s lidmi bez přístřeší a lidem v nouzi a nabízí jim komplex služeb poskytujících individuální, důstojnou, ve většině azylových domů nepřetržitou a koncepční pomoc. Klienty azylových domů jsou lidé, který z různých důvodů ztratili nebo opustili svůj domov, byt, ubytování, neumějí vyřešit komplikované problémy s tím spojené a hledají nebo přijímají pomoc

azylového domu. Zřizovatel azylových domů není stát. Státní správa se na fungování většiny azylových domů sice na různých regionálních úrovních podílí, ale jejich provoz je zajišťován především nestátními subjekty (NNO²⁹). „Je to příznivý fakt, neboť nestátní organizace nejsou vázány zdlouhavými zákonnými lhůtami, což jim umožňuje být ve vztahu ke klientům flexibilnější než státní zařízení. Mohou vše řešit smluvně, což jim dává prostor pružně reagovat na aktuální situaci vyžadující pochvalu či sankci“ (Vacínová, 2006, s. 134). Azylové domy a jiná zařízení zřízená městem často přijímají pouze lidi, kteří mají trvalé bydliště v příslušném městě/městské části a problémy ostatních vůbec neřeší. Zákon o sociálních službách definuje azylové domy jako službu, která poskytuje lidem v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení pobytové služby, a to na přechodnou dobu. Azylové domy zajišťují v rámci poskytování sociálních služeb tři základní činnosti. Poskytují či pomáhají při zajištění stravy, poskytují ubytování a pomáhají při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Nejedná se o běžnou ubytovnu, ani o noclehárnu. Azylový dům rovněž nesupluje funkci jiných ústavů (záchytná stanice, psychiatrická léčebna, dětský domov, domov důchodců, zdravotnické zařízení apod.)

Podle toho, které skupině klientů azylové domovy slouží, je můžeme rozdělit na domovy pro muže, ženy a matky s dětmi (rodiny s dětmi³⁰). Azylové domy pro muže a pro ženy bývají odděleny, a to z cela či částečně (nejsou společné pokoje; rozdílné patro či křídlo budovy, kde se pokoje nachází). Vzhledem k počtu žen, které se ocitají v situaci bezdomovství, a který je daleko nižší než počet mužů, existují azylové domy umožňující ubytování matce s dětmi i ženě bezdětné. Mohli bychom mluvit o azylových domech klasického typu (pouze pro matky s dětmi, pouze pro ženy, pouze pro muže), nebo prolnutí několika cílových skupin do prostoru jednoho azylového domu (azylové domy pro ženy všeobecně – ubytovány ženy i matky s dětmi společně, někde i ženy v domácím násilí, např. azylový dům Gloria v Praze), nebo azylové domy, které jsou již na hranici mezi azylovým domem a sociálními bytovými jednotkami. Jednotlivé azylové domy se

²⁹ NNO = nestátní nezisková organizace; organizace zřízená jiným subjektem než státem; primárním účelem není vytváření zisku; vznikne-li hospodařením zisk, je ho povinná investovat do další činnosti; nejčastěji jsou NNO občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti a církevní organizace usilující o pomoc občanům.

³⁰ V České republice neexistuje žádný azylový dům, který by byl zřízen pouze pro rodiny s dětmi.

dále liší svojí ubytovací kapacitou, umístěním, nabízenými službami, počtem pracovníků a kvalitou bytového zázemí.

Dlouhodobé azylové ubytování se nejvíce podobá přirozenému způsobu bydlení, ubytování je poskytováno na několik měsíců až let. V prováděcí vyhlášce k zákonu o sociálních službách se dočteme, že azylové domy ubytovávají potřebné zpravidla na jeden rok. Mnohé z azylových domů tuto dobu přijímají, jiné, které mají specializovanější program pro více vycílenou cílovou skupinu (např. azylový dům Kolpingovy rodiny) tuto dobu překračují. V dlouhodobém azylovém ubytování má klient největší svobodu a s ní spojenou odpovědnost (míra se liší v každém azylovém domě). Ten, kdo se stane klientem azylového bydlení, automaticky přejímá určitou míru spoluodpovědnosti a skrze plnění svých povinností se učí novým dovednostem klíčovými pro neintegraci. Cílem ubytování bývá nácvik dovedností vedoucích k samostatnosti a převzetí odpovědnosti za vlastní život. U klientů se předpokládá, že už nabyli některých potřebných dovedností - mají doklady, stálý příjem apod. (srov. Schwarzová, 2005, s. 323 - 324).

3.1.1 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI

Historie

Podívejme se nejdříve trochu do historie. V 60. letech 20.stol., na území dnešní České republiky, byl v Moravské Ostravě otevřen první azylový dům pro matky s dětmi. Dlouhou dobu byl tento azylový dům ojedinělý, protože v „tehdejší socialistické společnosti nebylo třeba zřizovat žádná zařízení azylového typu“ (Benešová, 1995, s. 9). Několik dalších azylových domů pro matky s dětmi vzniklo až na základě zákona č. 121/75 Sb., o sociálním zabezpečení. Tyto azylové domy byly zakládány velkými podniky jako součást péče o pracovníky. Ze zmíněného zákona 121/75 Sb. § 81 a dále ze zákona ČNR 129/65 Sb. § 14 b), odst. 1, § 15 a) bod 4, § 19 a) § 37 c), §39 odst. 2, § 41 a vyhlášky MPSV ČSR č. 130/75 § 82 – 84 a § 96 c) odst. 1 a 2 vyšel v roce 1982 Metodický návod MPSV ČSR (pod č.j. 411- 8625-1982) pro postup NV při zřizování domovů pro matky s dětmi a pro jejich provoz. Další azylové domy byly zřízeny cca o dvacet let později, než první v Moravské Ostravě. 1. 2. 1984 byl otevřen azylový dům pro

matky s dětmi v Olomouci a 1. 4. 1987 v Praze – Uhřetěvesi. Důvodem velkého časového odstupu jejich vzniku byla mimo jiné vlečkou se schvalovací jednání a nutnost povolení od nejrůznějších míst (srov. Benešová, 1995, s. 9 - 10).

Současnost

V dnešní době můžeme na území České republiky³¹ nelézt řadu azylových domů, jejichž cílovou skupinou jsou matky s dětmi. Azylové domy pro matky s dětmi se liší podmínkami přijetí zájemkyně o azylové ubytování, vnitřními pravidly (tzv. Domácím řádem), strukturou sociální služby – vlastním pojetím domova, možnou délkou pobytu³², zabezpečením (vrátnice, kamerový systém, odevzdávání klíčů), počtem pracovníků, ubytovací kapacitou apod.. Všechny však sledují podobný cíl, a to začlenění klientek do běžného života, učinit je kompetentnějšími v řešení svých problémů, dovést je k samostatnosti a převzetí odpovědnosti za vlastní život. Současný systém sociálních služeb je postaven na ochraně práv klientů a jejich autonomii, proto jsou i v azylových domech pro matky s dětmi rozhodující cíle a přání klientek. Jejich cíle a přání ustupují před ochranou práv a oprávněných zájmů jejich dítěte/děti.

Azylové domy pro matky s dětmi jsou určeny osamělým ženám/matkám s dětmi³³ (pokud není azylový dům ještě úžeji profilován, přijímá většinou děti do věku 18let), které se ocitly v mimořádně náročně nebo nouzové situaci, kterou nemohou nebo neumí samy řešit a pomáhají jim překlenout krizové období. Některé azylové domy pro matky s dětmi přijímají ženy gravidní, jiné ne, některé jsou zacíleny na určitý typ klientely (např. mladé nezkušené matky) a omezují věkovou hranici dítěte/děti (např. Kolpingova rodina v Praze). Přístřeší poskytují azylové domy matkám s dětmi, které jsou obětí domácího násilí, nejsou schopny vlastními silami zvládnout náhlou životní situaci, žijí v nevyhovujícím rodinném prostředí, které ohrožuje vývoj nebo zdraví dětí a těm, které se ocitli bez přístřeší. Kromě bezpečného prostředí je nabízena pomoc a podpora sociálních pracovníků, kteří se snaží pomoci s vyřešením tíživé situace. Ubytovaní je však většinou

³¹ „Průměrná potřeba 4,2 míst na 100 000 obyvatel“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 52).

³² Dříve si každý azylový dům určoval délku možného pobytu klientek sám, nyní zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách hovoří o délce pobytu 1 rok a většina azylových zařízení toto dodržuje.

³³ Osamělými matkami s dětmi se většinou rozumí ženy, které jsou neprovdané, rozvedené, ovdovělé, vdané, ale také ženy jejichž manžel či druh je např. ve vyšetřovací vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, je nezvěstný nebo opustil rodinu.

časově omezeno s možností prodloužení smlouvy. Maximální doba pobytu zpravidla nepřevyšuje 1 rok.

V azylových domech pro matky s dětmi je specifické vnitřní uspořádání, vybavení pokojů, umístění (blízkost mateřské školy, základní školy, obchodu) obchodu a specifické jsou také nároky na personál. Ve všech azylových domech mají matky k dispozici samostatný pokoj (v jednom pokoji bydlí matka se svým dítětem nebo dětmi), teplo, vodu, hygienické zázemí, kuchyň a další prostory (např. společenskou místnost, hernu pro děti, prádelnu, sušárnu, kočárkárnu apod.) Některé azylové domy pro matky s dětmi jsou svým ubytovacím prostředím pojaty spíše jako ubytovna, tzn., že pokoje jsou vybaveny pouze nejnutnějším nábytkem, není do nich zavedena voda a hygienické zázemí a kuchyně jsou společné několika pokojům (např. azylový dům v Praze v Horních Počernicích). Jiné azylové domy poskytují matce s dětmi vysoký bytový standard – samostatný pokoj s kuchyňským koutem a hygienickým zázemím (např. azylový dům na Praze 10). Stále probíhají diskuse o tom, jaký standard bydlení je v azylových domech pro matky s dětmi optimální. Na jedné straně stojí potřeba zajistit co možná nejvíce podobné prostředí domova, na druhé straně riziko tzv. shelterizace. Shelterizace je riziko přehnané péče, kdy mají klienti tendenci zůstat v zařízení možná co nejdéle³⁴. Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách předepisuje maximální výši úhrady za poskytování sociálních služeb. Matky s nezletilými dětmi uhradí za sebe částku v maximální výši 70,- Kč za den a za každé nezletilé dítě maximální částku 40,- Kč za den. Toto je poplatek za ubytování, včetně provozních nákladů, které s poskytnutím ubytování souvisejí. V některých azylových domech si matka připlácí za použití pračky.

V situaci potřeby ubytování se může ocitnout nejen matka s dítětem/děťmi, ale také otec s dítětem/děťmi. Protože v České republice nenajdeme azylový dům pro otce s dětmi, záleží na každém azylovém domě, respektive ochotě či neochotě vedení či sociálních pracovníků, zda otci ubytování poskytne, či nikoli. Průdková a Novotný (2008, s. 52) nepovažují ubytování otce s dětmi v azylovém domě pro

³⁴ „Jiným důvodem shelterizace je neexistence návazných ubytovacích služeb (domy na půl cesty, sociální bydlení), klient je tak v postatě nucen zachovat si azylové ubytování co nejdéle“ (Kosová, 2004, s. 58).

matky s dětmi za nepřekonatelný problém, a to především z důvodu, že každá klientka obývá vlastní pokoj.

Některé azylové domy zabezpečují i širší služby pomocí terénní asistenční služby, která dojíždí do domácností klientů a snaží se pomáhat při výchově, při zajištění školní docházky, při přípravě dětí na vyučování, rodičům pomáhá najít pracovní místa, řešit bytovou situaci, hospodařit s penězi, zajišťuje též základní zdravotnickou a hygienickou péči, pomáhá při styku s úřady, uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí.

3.1.2 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI V PRAZE

Jaké jsou reálné možnosti matek s dětmi bez střechy nad hlavou v Praze? Kde naleznou ubytování a pomoc? Na území města Prahy, co by nejlidnatějšího města České republiky, poskytují své služby matkám s dětmi azylové domy³⁵ a další služby sociální pomoci. Jmenujme alespoň některé z nich.

Azylový dům Gloria (Praha 5/Hlubočepy) se nachází v budově bývalé školky, vlastníkem budovy je městská část Praha 5, azylový dům provozuje Arcidiecézní charita Praha. Kapacita domu je 18 pokojů, každý pokoj má vlastní kuchyňský kout, hygienické zázemí sdílí dvě klientky společně. Azylový dům byl otevřen dne 16. 6 2008, patří mezi nejlépe zařízené a bezpečnostně zajištěné azylové domy v Praze. V azylovém domě může být ubytována také žena bez dětí. Do domu se žena dostane pouze přes vrátnici, k dispozici je 24 hodinová služba.

Azylový dům Ezer (Praha 5/Košíře) – azylový dům se nachází v parku, budovu pronajímá městská část Praha 5 za symbolickou částku. Jeho služby mohou matky s dětmi využívat od roku 1996. Ubytovací kapacita je pro čtyři klientky, z nichž má každá vlastní pokoj s hygienickým zázemím. Klientky společně sdílejí kuchyň, pračku a sušárnu. V přízemí domu mají zázemí pracovníce domácí ošetrovatelské a pečovatelské služby. Každá žena má od domu i pokoje vlastní klíče, služba není 24 hodinová. Přijímány jsou pouze matky s dětmi

Azylový dům Otevřené srdce (Praha 4/Spořilo, o.s. Otevřené srdce) je provozován od roku 2002. Azylový dům se nachází v jednopatrové budově

³⁵ Na následujících internetových adresách naleznete více informací o některých azylových domech pro matky s dětmi: www.azylovydum.sweb.cz; www.kolping.cz; www.skphopo.cz; www.ckpp10.eu; www.proximasociale.cz; www.csspraha.cz.

v blízkosti nadezdu. Klientky mají k dispozici vlastní pokoj, hygienické zázemí a kuchyně jsou společné. V azylovém domě není nepřetržitý provoz, proto všechny klientky mají vlastní klíče.

Azylový dům Vinička (Praha 6), zřizovatelem azylového domu je městská část Praha 6, podmínkou ubytování je trvalé bydliště na Praze 6. Doporučení k přijetí do azylového domu dává sociální pracovnice OSPOD. Ubytovány mohou být také bezdětné ženy i muži.

Kolpingův dům (Praha 8/Bohnice), azylový dům pro matky s dětmi, provozuje od srpna 1994 Kolpingova rodina. Pozornost je zaměřena na matky velmi mladé bez rodinného zázemí a zkušeností. V azylovém domě může bydlet maximálně deset matek, z nichž má každá vlastní pokoj s hygienickým zázemím. Kuchyň je všem společná. Kolpingův dům nabízí dlouhodobý pobyt (až dva roky) spojený s programem, jehož cílem je připravit klientky na samostatný život.

Azylový dům v Horních Počernicích (Praha 9), jehož cílovou skupinou jsou matky/rodiny s dítětem/děťmi. Zřizovatelem střediska je Evangelická církev metodistická v České republice. Středisko křesťanské pomoci Horní Počernice (SKPHOPO) nabízí i další služby. Matky s dětmi mají k dispozici vlastní pokoj, hygienické zázemí a kuchyň je společná.

Azylový dům na Praze 10 (Praha 10) je sociální službou centra komunitní práce, obecně prospěšné společnosti Praha 10 (založeno v březnu 2005). Azylový dům se nachází v přestavěných prostorách bývalé mateřské školy, ubytovací kapacita je 9 pokojů, z nichž je jeden využíván jako krizový. Každý pokoj je vybaven kuchyňským koutem a hygienickým zázemím. Azylový dům je pod dohledem kamer, do objektu lidi pouští vrátná, v noci prostor zahrady hlídá pes.

Komunitní centrum Krok (o. s. Proxima Sociale) umožňuje dvěma ženám, mladistvým a matkám³⁶ v obtížné životní situaci spojené se ztrátou bydlení či selháním bezpečného životního prostoru, bydlení v bytě tzv. pružné sociální intervence a pomoci. Byt o velikosti 3+1 se nachází v běžné bytové zástavbě. Primárně nejde o azylové ubytování, pracovníci se snaží o vytvoření prostoru a tím i času na řešení osobní situace s využitím intervence při řešení základních sociálních problémů, poradenství zaměřené na zvládnutí obtížné životní situace a

³⁶ Přednost mají klientky s trvalým bydlištěm na Praze 12 a Praze 4, ale v případě nouze a na žádost sociálních pracovníků obvodních úřadů mohou být ubytovány i klientky z jiných pražských městských částí.

na rozšíření sociálních dovedností, doprovodnou činnost v úředních záležitostech atd.

Městská část Prahy 7 poskytuje pro matky s dětmi (bez partnerů) azylové jednotky. Tohoto ubytování mohou využít pouze matky s trvalým bydlištěm v této městské části, přijetí je závislé na rozhodnutí sociálního odboru. Doba maximálního pobytu jsou tři měsíce.

Nezletilé matky mohou využít služeb diagnostického ústavu SVP pro mládež na Praze 4-Hodkovičky.

Matky s dětmi, které zažívají domácí násilí a potřebují ubytování, se mohou v Praze primárně obrátit na o.s. ROSA či psychosociální centrum ACORUS. Vhodné zázemí také naleznout v azylovém domě Gloria a azylovém domě na Praze 10.

Matky s dětmi (rodiny) mohou naleznout útočiště také v Domě tréninkového bydlení (DTB, Praha 14/Černý most). Služeb DTB mohou využívat dále muži a ženy. Jednou z podmínek přijetí je však předchozí pobyt v jiném azylovém domě, a to nejméně půl roku, dále státní občanství ČR a trvalé bydliště v Praze. DTB je jednou z aktivit/služeb městského centra sociálních služeb Praha (příspěvkové organizace hlavního města Prahy). Služby Centra sociálních služeb nevyužívají pouze obyvatelé hlavního města, pomoc je v mnoha případech poskytována osobám prakticky z celé České republiky i cizincům. Matky s dětmi mohou využít v rámci tohoto centra služby krizového centra RIAPS, TRIANGLU (specializovaná poradna pro dítě a rodinu), infocentrum sociální pomoci, poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy.

Do nedávné doby poskytoval sociální služby pro matky s dětmi azylový dům Společnou cestou (Praha 11/Jižní město), který provozovalo od r. 1997 jako jednu ze třech registrovaných služeb o. s. Společnou cestou³⁷. Dne 5. 11. 2008 schválila rada MČ Prahy 11 usnesení o ukončení nájemní smlouvy o nájmu nebytových prostor s výpovědní lhůtou ke dni 28. 2. 2009. Občanské sdružení silně bojovalo o svoji záchranu, vyhrálo částečně. V dubnu 2009 převzalo sdružení k nájmu dva byty 1+kk v Praze Kunraticích a jednájí o dalších prostorách. „Bohužel toto rozdrobení na mnoho míst po celé Praze nedokáže zdaleka nahradit služby

³⁷ Informace o sdružení neleznete na internetové adrese: www.spolcest.cz.

poskytované v domě Donovalská 1862 v Praze 11, z kterého vedení Městské Části Praha 11 dalo sdružení výpověď“ (SOS-AZYL, online).

3.2 KVALITA SLUŽEB

Mají-li být poskytované služby odborné, bezpečné, musí dodržovat určité zásady a musí být také kvalitní. Určitou kvalitu požadujeme u produktů materiálních a stejně tak ji požadujeme i u služeb. Sociální služby však mají na rozdíl od komerční sféry několik významných odlišností³⁸.

Kvalita sociálních služeb je v České republice sledována až od roku 2002, kdy byly v souvislosti s přípravou zákona o sociálních službách, který neexistoval, Ministerstvem práce a sociálních věcí publikovány Standardy kvality sociálních služeb, jimiž se poskytování sociálních služeb řídí. Týkají se všech sociálních služeb, proto jsou formulovány obecně. Jejich konkrétní podobu si vypracovává každá organizace, s ohledem na charakter svého sociálního zařízení, s ohledem na klienty i pracovníky. Každý azylový dům má tedy vypracovány standardy vlastní, musí však jít o měřitelná kritéria kvality, aby podle jejich stupně naplnění mohlo být určeno, jakou míru kvality poskytovaná služba vykazuje. Standardů kvality je patnáct a dělí se do tří skupin: *Procedurální standardy* (č. 1 – 8), *Personální standardy* (č. 9 – 10) a *Provozní standardy* (č. 11 – 15) a každý standard je dále rozdělen do podrobných kritérií, která jej zpřesňují a podrobně popisují. Na dodržování kvality služeb dohlíží inspekce sociálních služeb, jež kontroluje poskytovanou službu ve všech jejich kritériích, která jsou vymezena vyhláškou č. 505/2006 Sb. V příloze č. 2 k této vyhlášce je uveden obsah standardů kvality sociálních služeb (srov. Průdková a Novotný, 2008, s. 57 - 58).

Podívejme se nyní na procedurální standardy, které vymezují vztah mezi poskytovatelem služby, v našem případě azylový domem pro matky s dětmi a klientkou. Názvy těchto standardů vypovídají také o tom, s čím klientka azylového domu může počítat.

- 1. standard – pojednává o cílech a způsobech poskytování soc. služeb. Tento standard zajistí mimo jiné záruku, že pracovníci pracují podle písemně

³⁸ Pro více informací čtěte: (Průdková a Novotný, 2008, s. 57).

zpracovaných metodických pokynů (každý poskytovatel sociální služby si je vypracovává sám), které jsou závazné a stanovují, jakým způsobem jsou jednotlivé činnosti v rámci sociální služby vykonávány.

- 2. standard - se věnuje ochraně práv osob. Možná rizika porušování práv jsou písemně sepsána a jsou formulovány způsoby, jak se při těchto situacích chová zařízení jako celek i jeho jednotliví pracovníci. Dále se standard zabývá vymezením možných střetů zájmů a pravidly pro přijímání darů.
- 3. standard se věnuje jednání se zájemcem o sociální službu. V našem případě matka, zajímající se o službu azylového domu, by měla co nejlépe porozumět tomu, co je jí nabízeno, aby mohla zvážit, zda pro ni bude služba přínosná a důležitá³⁹. Toto by jí měl zajistit 3. standard. Sociální pracovník by si měl klást otázku, jakým způsobem může uvažovaná služba zasáhnout do světa zájemkyně o službu. „Šestnáctiletá matka, kterou její rodina zavrhla a která má sama vychovávat dítě, potřebuje spíše než přísný dozor v azylovém domě pro matky s dětmi osobu, která bude suplovat její matku – podpoří ji v náročných situacích, zaškolí ji v potřebných dovednostech, případně poskytne i přímou materiální pomoc“ (Matoušek, 2005, s. 25).
- 4. standard pojednává o smlouvě o poskytování sociální služby. V azylovém domě pro matky s dětmi uzavírají klientky smlouvu v písemné podobě .
- 5. standard pojednává o individuálním plánování průběhu sociální služby. V průběhu spolupráce je s klientkou vyjasňováno a upřesňováno to, proč sociální službu azylového ubytování potřebuje a co si od ní slibuje. Klientky si stanovují konkrétní osobní cíle, na jejichž základě jsou plánovány postupy k jejich dosažení. Proces se společně vyhodnocuje. „Individuální plán obsahuje aktuální problémy uživatele, jeho přání a očekávání, krátkodobé i dlouhodobé cíle, dohodnuté postupy řešení problémů a způsoby naplňování cílů uživatele sociálních služeb“ (Šimek a kol., 2007, s. 39).
- 6. standard se věnuje vedení dokumentace o poskytování sociální služby. O každé klientce jsou vedeny písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociální služby, přičemž má každý azylový dům stanovena vnitřní pravidla pro

³⁹ V případě matek s dětmi, které jsou bez možnosti jiného bydlení je otázkou, nakolik podepsání smlouvy a souhlas s dodržováním Domácího řádu je na základě dobrovolnosti. Mnohé ženy v první řadě registrují, že jim služba azylového domu zajistí ubytování, další aktivity leckdy příliš nevnímají nebo na ně přistoupí.

zpracování, vedení, evidenci a skartaci dokumentace. Vedení dokumentace musí splňovat zákonné podmínky.

- 7. standard upravuje způsoby podávání a vyřizování stížností na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby. Klientky musí být informovány o tom, že mají možnost si stěžovat. Všechny stížnosti jsou evidovány a zaznamenávány v písemné formě.
- 8. standard pojednává o návaznosti poskytované sociální služby na další dostupné zdroje. Propojenost s dalšími službami má význam především pro klienty pobytových zařízení, a to zejména tam, kde je pobyt/užívání sociální služby limitován (srov. Průdková a Novotný, 2008, s. 59 – 70).

3.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S KLIENTY AZYLOVÝCH DOMŮ

V odborné literatuře se setkáme s mnoha definicemi sociální práce. Uvedme alespoň dva popisy. Matoušek (2008, s. 200 - 201) uvádí, že sociální práce je: „společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů...“ Černá (2008, s. 9) píše, že: „Sociální práce podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Užívá teorií lidského chování a sociálních systémů a zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.“ V zákonu o sociálních službách není pojem sociální práce obsažen.

Sociální práce je především práce s člověkem a pro člověka. Cílem není dělat něco za klienta, ale pokud nemůže či není schopen, udělat to s ním. Sociální pracovník by měl věřit, že každý člověk je schopen pomoci si sám, dostane-li se mu potřebných informací a specifické podpory. Měl by vycházet z předpokladu, že pokud klient není pro změnu rozhodnutý a neusiluje o její dosažení, nezmění on svým snažením nic. Pomoc by měla vést klienta k jeho samostatnosti a soběstačnosti, na místě je opatrnost, abychom nepodporovali vznik a rozvoj závislosti na své osobě či poskytované sociální službě.

Při každodenní práci by měli pracovníci reflektovat, které ze zvolených pracovních postupů fungují a které nefungují a dále by měly reflektovat skutečné

potřeby klientů a pečlivě zvažovat svoji intervenci a možné důsledky navrhovaných opatření. Jejich úkolem je klienty motivovat, posilovat jejich silné stránky, pomoci jim získat náhled na svoji současnou situaci a podporovat je při řešení. Při práci s klienty jde tedy o zvyšování jejich kompetencí, o minimalizaci rizik, které mohou plynout ze současné situace, pomáhat orientovat se v možnostech, které povedou ke stabilizaci a dosažení cílů klientů. Pracovníci poskytují rady a doporučení týkající se žádoucího chování klientů, např. doporučí, aby reagovali na předvolání k soudnímu jednání (jakým způsobem to může udělat – dostavení se, omluva apod.) a dojednávají možnou podporu v těchto postupech (pomáhají s přípravami na jednání, shromážděním dokladů, argumentů, sepsáním základních požadavků, případně na doprovodu atd. Pracovník musí být schopen rozlišovat v jednání s klienty rady a doporučení klientem vyžádané a nevyžádané, musí reflektovat, kdy vykonává kontrolu a kdy pomáhá. Pracovníci se musí oprostit od problému absence nástrojů k uspokojení potřeb lidí bez domova, nedostatku dostupného bydlení, neexistence státní koncepce sociálního bydlení apod. Ideálním cílem spolupráce s klientem bez domova je jeho úplné osamostatnění, odpovědnost za sebe a jeho nezávislost (Nedělníková, 2007).

V pomoci osobám bez domova se uplatňuje sociální poradenství základní i odborné. Cílem sociálního poradenství je dovést klienty k soběstačnosti: pomoci člověku tak, aby si dokázal pomoci sám.

V azylových domech pro matky s dětmi žijí matky bez partnerů a některé z nich partnera nemají. Zastávají obtížnou roli, protože řeší mnoho problémových a náročných oblastí, např. problémy s pojením s vedením domácnosti, nároky své práce či hledání pracovního uplatnění, někdy i problémy se vzděláním, s péčí o děti ... a především bytovou situací. Sociální pracovníci by měli při zvládnutí těchto a dalších obtížných životních situacích matkám a jejich dětem pomáhat. „Ačkoli je nemožné, aby jeden rodič zcela nahradil oba rodiče, je možné, aby jeden rodič byl dobrým rodičem“ (Kodymová a Kolářková, 2005, s. 51).

3.3.1 SPECIFIKA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Při práci s cílovou skupinou matek s dětmi je třeba mít na paměti následující specifika.

- Práce přináší potřebu intenzivního kontaktu a vyjednávání zejména s různými pracovišti úřadu jednotlivých městských částí (Praha), např. s bytovým odborem, sociálním odborem aj. Na situaci klientek má vliv institucionální prostředí, proto je mu třeba věnovat pozornost (praxe místního sociálního odboru, obecní bytová politika, práce policie České republiky, síť dalších služeb apod.). Při kontaktu s institucionálním prostředím by měli sociální pracovníci počítat s možnými předsudky, paušalizací a mylnými představami týkajícími se klientek (tzv. házení do jednoho pytle).
- Je potřeba věnovat pozornost vztahové síti klientky, zejména partnerským a příbuzenským vztahům. Pracovníci by měly tyto vztahy poznávat a rozumět tomu, jak ovlivňují situaci a jednání klientky. Klientka může např. dávat přednost pomoci příbuzným před řešením situace vlastní.

Kasuistika: *Paní N. (25let) bydlela v azylovém domě pro matky s dětmi (syn 7let). Nebyla zaměstnána a při hledání práce nebyla příliš úspěšná, peníze získávala z dávek. Paní N. měla problém s pravidelným a včasným placením poplatků za ubytování v azylovém domě. S tímto problémem se potýkala již v předchozím azylovém domě, v němž jí nakonec z tohoto důvodu nebyla prodloužena smlouva. Při rozhovoru s paní N. sociální pracovnice zjistila, že důvodem nedostatku peněz bylo občasné zasílání financí matce paní N., a to vždy, když neměla na zaplacení pronájmu. Tímto se však paní N. sama dostávala do problémů, které zhoršovaly její situaci.*

3.3.2 STANOVENÍ CÍLŮ

„Individuální plán obsahuje aktuální problémy uživatele, jeho přání a očekávání, krátkodobé i dlouhodobé cíle, dohodnuté postupy řešení problémů a způsoby naplňování cílů uživatele sociálních služeb“ (Šimek a kol., 2007, s. 39).

O tom, jaké cíle by měly být v průběhu pobytu v azylovém domě naplněny, rozhoduje klientka ve spolupráci se sociálním pracovníkem. Sociální služba má být zaměřena na realizaci osobních cílů klientů, proto je potřeba uznávat právo na volbu osobního cíle, přizpůsobovat práci potřebám, přáním a preferencím klientů. Ženy, které se svými dětmi do azylového domu přichází, nevidí z počátku jinou potřebu, než získat bydlení, proto bývá jejich prvotním cílem získání jiného ubytování. V průběhu pobytu se klientkám otvírají i jiné potřeby, jako např. ušetření peněz, nalezení zaměstnání, zapojení dítěte do kolektivu dětí mimo azylový dům (přihlášení do mateřské školy), vyjasnění vztahu s otcem dítěte/děti, získání nových dovedností (práce s počítačem, rekvalifikační kurz aj.) a jiné další. Na čem pracují některé ženy z azylových domů pro matky s dětmi v Praze se dočtete v praktické části. Od stanovených cílů se odvíjí zvolená strategie postupu vedoucí k jeho dosažení, pracovník společně s klientkou reflektují, zda jejich spolupráce k těmto cílům směřuje. Pracovník podporuje aktivitu klientky a klade důraz na samostatnost jejího rozhodování (Nedělníková, 2007).

Ve fázi plánování způsobu dosažení stanoveného cíle je připravována strategie omezení a rizik. Tento krok je důležitý k neopomenutí možných úskalí či překážek, které se na cestě k cíli mohou objevit nebo jeho dosažení dokonce zabránit.

3.3.3 NEJČASTĚJI ŘEŠENÉ OBLASTI

Bydlení. Příčinou toho, proč matky s dětmi přichází do azylových domů je to, že ztratily či nemají místo, kde mohou se svými dětmi bydlet. Úkolem pracovníka je pomoci klientce hledat reálné a dosažitelné možnosti řešení bytové otázky (dostupné příležitosti levnějšího bydlení). Praxi sociální práce, která je zacílena na klientky bez domova můžeme rozdělit na preventivní aktivity, služby zaměřené na naplnění základních potřeb a služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost.

Zaměstnání. Pokud může klientka nastoupit do zaměstnání, pracovník ji k tomuto kroku motivuje a pomáhá s vyhledáváním vhodných příležitostí. V této souvislosti pomáhá napsat životopis, nabízí modelové rozhovory připravující klientku na pracovní pohovor, seznamuje klientku se základními oblastmi pracovního práva, informuje o dopadu a rizicích nezaměstnanosti, riziku práce

tzv. na černo. Pokud se klientka setkává s diskriminací, podporuje ji v trpělivosti a hájí její práva. Pracovník motivuje nejen k získání, ale i k udržení zaměstnání, některé klienty mívají tendenci zaměstnání často opouštět a měnit. V souvislosti se zvýšením možnosti uplatnění na pracovním trhu podporuje pracovník klientku ve vyhledávání rekvalifikačních kurzů, napojuje ji na další organizace, které ji mohou pomoci získat zaměstnání aj. Matky s dětmi, které jsou na rodičovské dovolené mohou využít služeb mateřské školy a v době, kdy je dítě v dětském kolektivu mimo azylový dům se snažit o přivýdělek.

Dávky. Některé klientky potřebují pomoc s vyřizováním nárokových dávek, které nepobírají a přitom na ně mají nárok. Pracovník jim pomáhá orientovat se v systému, pomáhá s vyplňováním formulářů, případně je doprovází na úřad, asistuje při žádostech o mimořádnou dávku.

Hospodaření s příjmy. Některé klientky mají problém s finančním rozpočtem, půjčují si peníze, nevychází s měsíčním příjmem a tím jim vznikají dluhy, někdy také za neuhrazené ubytování v azylovém domě. Pracovník klientku učí s cílem zvýšit její schopnost účinně nakládat se svými příjmy, zajistit z daných příjmů základní potřeby a ne zadlužit se přitom.

Dluhy. Klientky bývají často zadlužené. Pracovník je seznamuje s možnými důsledky neplacení závazků a vede je k přijetí odpovědnosti za jejich plnění. Klientkám může pomáhat v jednání s věřiteli.

Péče o děti. Pracovník klientce pomáhá při zvládnání rodičovských povinností, mluví s nimi o výchovných strategiích, výživě, školní docházce, možnostech dalšího rozvoje dětí (případně motivuje ke studiu samotné děti) apod. Mnoho azylových domů nabízí možnost doučování dětí. S matkami je poté vyjednávána frekvence doučování, oblasti doučování, monitoring průběhu. Matky s dětmi i děti se učí pravidelnosti a komunikačním dovednostem.

Konflikty mezi klientkami azylového domu. Čím úzce spolu matky s dětmi bydlící v azylovém domě musí komunikovat (např. společná kuchyň, sprcha, pračka atd.), tím větší je prostor pro případné názorové střety a komunikační nedorozumění. Pracovník tyto konflikty zmírňuje a pomáhá řešit především na vyžádání. Pokud se spor týká porušování Domácího řádu zasahuje pracovník bezprostředně. V některých azylových domech je prostor mluvit (nejen) o případných „třecích plochách“ na setkání klientek, tzv. komunitě. Prostor řešit

problematické momenty s ostatními klientkami mají matky možnost řešit také na individuálních setkáních.

Aby matky s dětmi mohly úspěšně řešit svoji situaci, potřebují mít pro rozhodování a řešení informace o skutečnostech, z nichž mohou vycházet (např. pravomoci a cíle orgánů oddělení sociálně právní ochrany dětí, podmínky dávek státní sociální podpory, procedurální postupy náležitosti různých podání, informace o svých právech a povinnostech aj.) a informace o alternativních řešeních. Volba způsobu řešení je na každé matce, sociální pracovník uvádí pouze možnosti a rizika jednotlivých alternativ.

Za typické potřeby klientek by se dalo považovat následující: orientace v prostředí veřejných institucí a pomoc s jednáním v jejich rámci, motivace k řešení a samostatnosti při řešení problémů, učení se novým znalostem, dovednostem, návykům vedoucím k efektivnímu řešení vlastních problémů, ochrana před poškozujícím protiprávním jednáním, kontakt se společenským prostředím mimo prostředí vlastní a další jiné.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 PROJEKT ŠETŘENÍ

4.1 CÍLE ŠETŘENÍ

Hlavním záměrem učiněného šetření je hledání charakteristik klientek azylových domů v Praze. Stále přibývá více matek s dětmi, které „ztratí střechu nad hlavou“ a mým předmětem zájmu bylo zjistit, zda tyto ženy mají určité společné charakteristiky a pokud ano, jaké to jsou. Toto je první výzkumná otázka: „Vykazují matky s dětmi, ubytované v azylových domech v Praze, určité společné charakteristiky?“ Jinými slovy, „mají něco společného nebo se ve svých charakteristikách významně liší? Pokud se liší, v čem odlišnosti spočívají?“ Výzkumným předpokladem byla domněnka, že lze nalézt určité společné charakteristiky.

Vzhledem k výzkumnému cíli bylo zapotřebí stanovit otázky, které by vedly k jeho naplnění. Otázky byly kladeny na základě mé zkušenosti, coby sociální pracovnice, v jednom azylovém domě pro matky s dětmi v Praze. První sada otázek se týká demografických údajů (aktuální věk, dosažené vzdělání, rodinný stav, počet dětí apod.). Vzhledem k záměru práce mne zajímalo, z jakého důvodu potřebují tyto ženy služby azylového domu, zda se shodují v očekáváních od této sociální služby, zda mají podobné potřeby pro to, aby mohly svoji situaci řešit a také mne zajímaly rozdíly a shodnosti v řešení jejich situace, s čímž souvisí otázka budoucího bydlení. V neposlední řadě mě zajímalo, zda se samotné ženy považují za bezdomovce a jak prožívají sami sebe ve vztahu k druhým.

Všechny azylové domy v Praze, s výjimkou azylového domu v Horních Počernicích, přijímají klientky s trvalým bydlištěm v Praze (občas objevíme výjimky). Vzhledem k této skutečnosti mne také zajímalo, z jakých městských částí ženy pocházejí, zda jsou v Praze lokality, z jejichž řad se více než z jiných rekrutují klientky azylových domů a další, viz dotazník (příloha č. I).

Výstup poslouží jako základní přehled o některých charakteristikách klientek azylových domů pro matky s dětmi v Praze, což může přispět k vytvoření obrazu o tom, jaké ženy se obrací na sociální službu azylového domu, případně, s čím by

měl pracovní tým počítat, na co by měl umět adekvátně odpovídat. Odpovědi klientek mohou sloužit jako podklad pro hlubší analýzu získaných informací a studium vztahů mezi proměnnými. V tomto šetření se jedná především o popis proměnných a jejich rozložení.

4.2 METODY

Pro získání potřebných dat jsem se rozhodla realizovat neexperimentální kvantitativně-kvalitativní šetření, které přineslo numerická i nenumerická data. Označení „šetření“ je ale samo o sobě velmi široké, „zahrnuje řadu různých typů a používá se mnoha různými způsoby v mnoha různých kontextech“ (Punch, 2008, s. 12). Zvolené šetření je založeno na dotaznících vyplňovaných respondentkami (ženami z azylových domů pro matky s dětmi v Praze) a umožnilo získat tvrzení především o rozložení zjišťovaných proměnných. Toto šetření se někdy nazývá „normativní“ nebo „statusové“ a jedná se pouze o první úroveň znalostí⁴⁰.

4.2.1 DOTAZNÍK

„Šetření, které je založené na dotaznících, vyplňovaných respondenty, představuje zjednodušení toho, jak je možné data v šetření sbírat“ (Punch, 2008, s. 14). Dotazník, jako nástroj šetření, bylo zvolen na základě potřeby získat co nejvíce informací v relativně krátkém časovém období. Základním předpokladem byla anonymita odpovědí.

Při vývoji dotazníku bylo provedeno pilotní šetření v jednom malém azylovém domě pro matky s dětmi v Praze, kterého se účastnily tři ženy. Cílem bylo ověřit náročnost a srozumitelnost kladených otázek a dále pak zjištění, zda čas věnovaný vyplňování dotazníku nepřesáhne 15 min. Otázky byly navrhovány vzhledem k cíli šetření a zkušenosti s touto cílovou skupinou.

⁴⁰ Toto šetření je považováno za příliš deskriptivní a jeho nevýhodou je, že zjištěné poznatky mohou mít nízkou poznávací hodnotu a jsou slabé ve smyslu časové vázanosti a proměnlivosti. Vzhledem k vybrané cílové skupině se však domnívám, že většina zjišťovaných informací není v čase příliš rychle proměnlivá.

Sestavený dotazník začínal úvodníkem, který objasňoval záměr šetření, informoval o jeho dalším využití, o anonymitě, uváděl pokyny pro jeho vyplnění a v neposlední řadě obsahoval poděkování za věnovaný čas. Samotný dotazník obsahoval 22 otázek (viz příloha č. I). Většina otázek umožňovala výběr z více odpovědí (uzavřené otázky – alternativní nebo selektivní), respondentky tudíž zaškrtovaly pouze jednu variantu. Některé uzavřené otázky byly rozšířeny o otevřenou otázku, u jedné uzavřené otázky mohly respondentky označit více variant.

4.2.2 VZOREK

Pro účely této práce byl hledán co možná nejpočetnější vzorek žen, matek s dětmi, které bydlí ve všech azylových domech pro matky s dětmi v Praze. Co největší početnost vzorku měla zajistit hodnověrnost výsledků. Předpokládanými zařízeními, jejichž prostřednictvím měly být respondentky oslovovány, byly azylové domy pro matky s dětmi v Praze či jimi provozované vyčleněné azylové byty. Sestavený seznam všech zařízení obsahoval devět vhodných zařízení. Po oslovení všech zařízení jedno uvedlo, že kontakt s klientkami nezprostředkuje. Přestože bylo s dalšími zařízeními vyjednáváno, úspěšnou spoluprací se nakonec podařilo navázat pouze se sedmi z nich.

Do seznamu azylových domů nebyly zařazeny azylové domy specializující se na problematiku domácího násilí, a to vzhledem k specifčnosti této problémové oblasti. Dále nebylo uvažováno o Domu tréninkového bydlení (DTB), službě městského centra sociálních služeb. Tento dům se neprezentuje jako azylový dům, stanovuje jiná kritéria pobytu a má vyprofilovanou cílovou skupinu.

Na uvedený dotazník odpovídalo 37 matek ze sedmi azylových domů v Praze. Provozovateli zařízení, ze kterých byly klientky dotazovány jsou: Diakonie ČCE-SKP v Praze (azylový dům Ezer), Diakonie ECM Horní Počernice (azylový dům pro lidi pečující o dítě), Kolpingova rodina (Kolpingův dům), o.s. Otevřené srdce (azylový dům Otevřené srdce), o.s. Proxima sociale (Komunitní centrum KROK), o.p.s. Centrum komunitní práce (azylovým dům na Praze 10), městská část Praha 6 (azylový dům Vinička), více viz. s. 44 – 46. Bohužel se nepodařilo získat vyplněné dotazníky z azylového domu zřizovaného arcidiecézní charitou Praha (dům Gloria), jež patří mezi jeden z největších.

4.2.3 METODY SBĚRU DAT

Dotazník byl distribuován několika způsoby, přičemž se zvolený způsob odvíjel od výsledku jednání s pracovníky jednotlivých zařízení. Formu předání a vrácení dotazníků znázorňuje následující tabulka. V tabulce je dále uveden počet dotazníků, které mohly být získány:

Azylový dům	Forma předání	Forma obdržení	Počet možných klientů
Horní Počernice	Osobně klientkám v úvodu komunity	Osobně od klientek po vyplnění v průběhu komunity	10
Praha 10	Osobně sociální pracovníci	Osobně na vrátnici	7
Vinička	Poštou vedoucí sociálního odboru	Poštou od vedoucí sociálního odboru	4
Ezer	e-mailem sociální pracovníci	Osobně od sociální pracovníce	4
Kolping	Osobně po komunitě	Osobně od klientek po vyplnění	6
Krok	e-mailem sociální pracovníci	Osobně od sociální pracovníce	2
Otevřené srdce	Poštou ředitelce	Poštou od ředitelky	14

Celkem bylo možné cílové skupině rozdat čtyřicet sedm dotazníků. Návratnost byla třicet sedm dotazníků (82%), bez započítání patnácti dotazníků azylového domu Gloria (neúspěšná spolupráce s tamními sociálními pracovníky). Ve třech azylových domech bylo obdrženo o deset dotazníků navíc, ty však vzhledem k předmětu šetření nemohly být do hodnocení zařazeny. Jednalo se o dva dotazníky vyplněné muži⁴¹ a osm dotazníků, které vyplnila úplná rodina⁴² (muž a žena). Předané dotazníky byly vyplňovány klientkami azylových domů pro matky s dětmi.

⁴¹ Ve dvou azylových domech v době šetření byli ubytováni dva muži s dětmi.

⁴² V Horních Počernicích bylo podmínkou distribuce dotazníků neopomenutí ubytovaných rodin s dětmi, proto jim byly dotazníky rozdány, ale pro účely této práce nebyly vyhodnocovány.

4.2.4 METODY ANALÝZY DAT

Informace z obdržených dotazníků byly zaznamenány do pracovní tabulky (kódovány), která následně pomáhala při zjišťování hodnoty určité proměnné. Kvalitativní informace byly zaznamenány v původní podobě a vyhodnoceny obsahovou analýzou. Všechny dotazníky byly též překontrolovány, zda jsou v nich uvedeny všechny odpovědi. U některých dotazníků tak nebylo učiněno. „Existuje mnoho příčin, které mohou způsobit výskyt chybějícího údaje, např. nerozumí otázce, otázce rozumí, ale nabídka odpovědí neobsahuje možnost vhodné volby, odmítá odpovědět, ztratil zájem o vyplňování dotazníku, nemá dost času, aby vyplnil tento dotazník“ (Řezanková, 2007, s. 26). S chybějícími údaji nebylo počítáno, u každého vyhodnocení otázky je uvedeno, kolik klientek odpověď nevedlo. Dále bylo nutné rozhodnout se, jak naložit s více zaškrtnutými odpověďmi. V takovém případě je rozhodnutí objasněno u vyhodnocení každé otázky (viz výsledky jednotlivých otázek).

Každá otázka byla vyhodnocena samostatně. V některých případech byla sestavena škála hodnot dodatečně, a to na základě odpovědí. Způsob volby škály je zmíněn u konkrétního vyhodnocení otázky, proměnné jsou vyhodnoceny pomocí grafu (zejména výsečového a sloupcového, v jednom případě spojnicového) a doplněny komentářem. Míry zastoupení jsou v grafech odlišovány barevně (červeně, modře, zeleně, žlutě atd.), vždy ve shodné posloupnosti. U otevřených otázek je analýza odpovědi činěna v textové podobě.

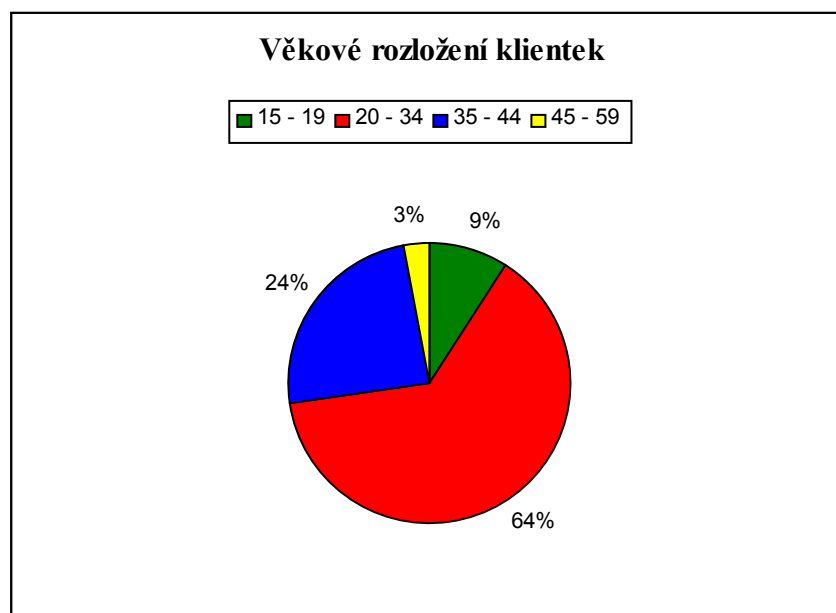
5 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

Následující podkapitoly vyhodnocují odpovědi na jednotlivé otázky. Čísla podkapitol jsou zároveň číslem předmětné otázky.

5.1 VĚK

Ve čtyřech dotaznících nebyl údaj o věku uveden.

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký věk mají ženy, které jsou ubytovány v azylových domech pro matky s dětmi v Praze. Uváděné odpovědi byly za účelem analýzy rozděleny do věkových kohort, a to podle věkových období z hlediska vývojové psychologie (adolescence: 15let - 20let, mladá dospělost: 20let – 35let, střední dospělost: 35let – 45let, starší dospělost: 45let – 60let), které uvádí Marie Vágnerová (2000, s. 253 – 438).

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že klientkami azylových domů pro matky s dětmi v Praze jsou nejčastěji (64%) v období mladá dospělosti. Relativně velký počet (24%) klientek je také v období středního věku. Nejméně častou (3%) kategorií jsou ženy v období starší dospělosti. Služeb azylových domů využívají také ženy v období adolescence (9%).

Vzhledem k věkovému rozložení lze předpokládat, že nejčastěji řešená problematika se bude týkat budoucího směřování žen, a to s ohledem k jejich věku a vývojovým úkolům, která jednotlivá vývojová období přináší. Mladá dospělost je dobou nadějí a jejich postupného naplňování, většinu plánů lze ještě uskutečnit. Dá se proto očekávat, že se většina matek v azylových domech bude zabývat svou profesní rolí, bude hledat stabilní partnerství a řešit otázky rodičovství.

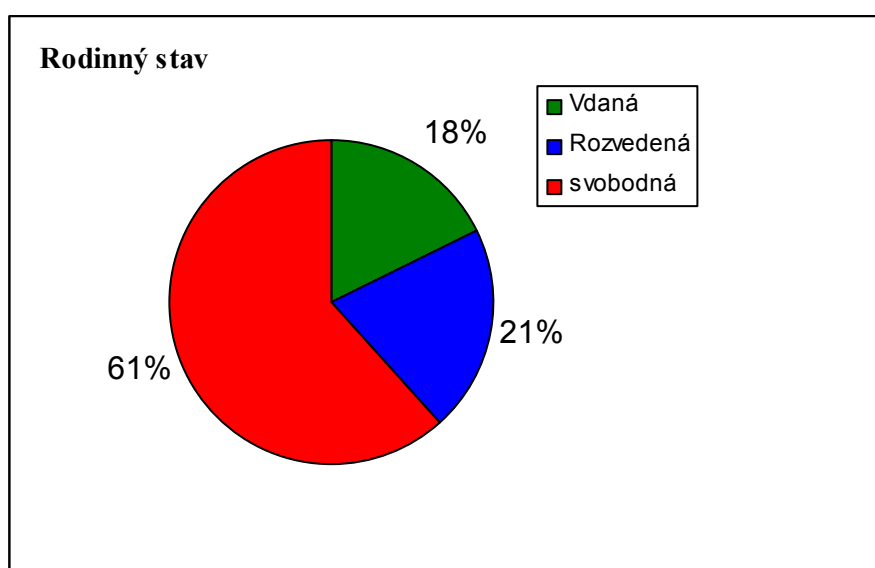
5.2 RODINNÝ STAV

V jednom dotazníku nebyl údaj o rodinném stavu uveden. Respondentka, která v dotazníku uvedla, že je v rozvodovém řízení, byla zahrnuta do kategorie vdaných, neboť za rozhodný byl brán stav v době provádění šetření.

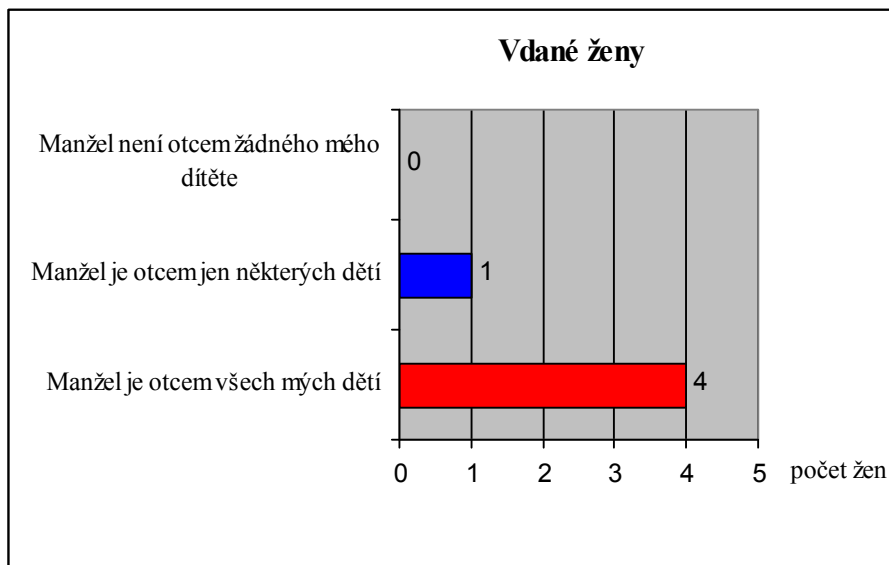
Otázka týkající se rodinného stavu měla zjistit, kolik klientek je vdaných, svobodných a rozvedených. Zároveň byly ve vztahu k rodinnému stavu zjišťovány informace o tom, zda jsou či nejsou manželé/partneři klientek otci dětí a zda klientky v současné době udržují nějaký partnerský vztah.

Z odpovědí, které specifikují otcovství k dětem, byly vygenerovány tři grafy. První graf informuje o rodinném stavu klientek, zatímco zbývající sdělují vztah partnerů k dětem u vdaných a svobodných žen.

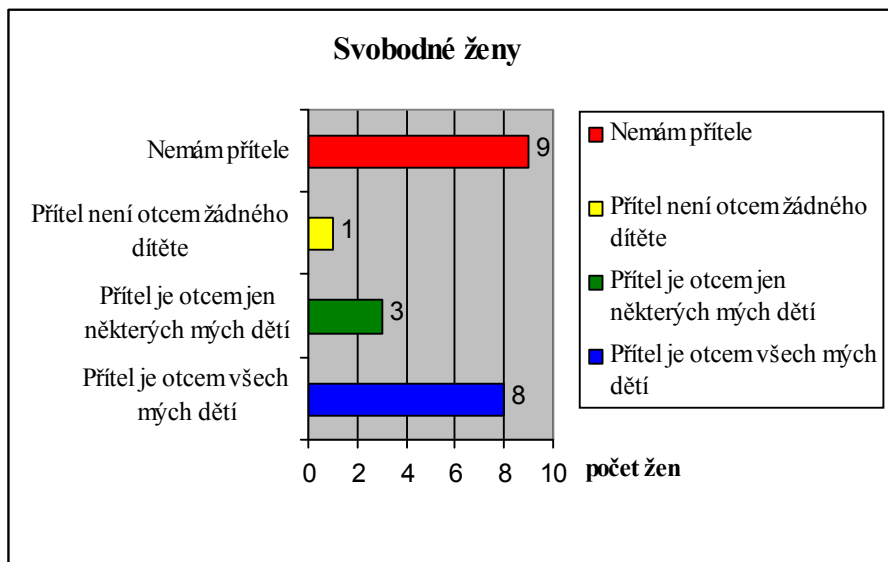
Graf I

Graf II Rodinná situace klientek a jejich dětí

Graf III Rodinná situace klientek a jejich dětí

V odpovědích týkajících se rodinného stavu nejčastěji klientky odpovídaly, že jsou svobodné (61%). Rozvedené a vdané klientky se počtem velmi blíží, přičemž klientek rozvedených je o něco více (21%) než vdaných 18%). Dvě respondentky uvedly stav jiný – vdova.

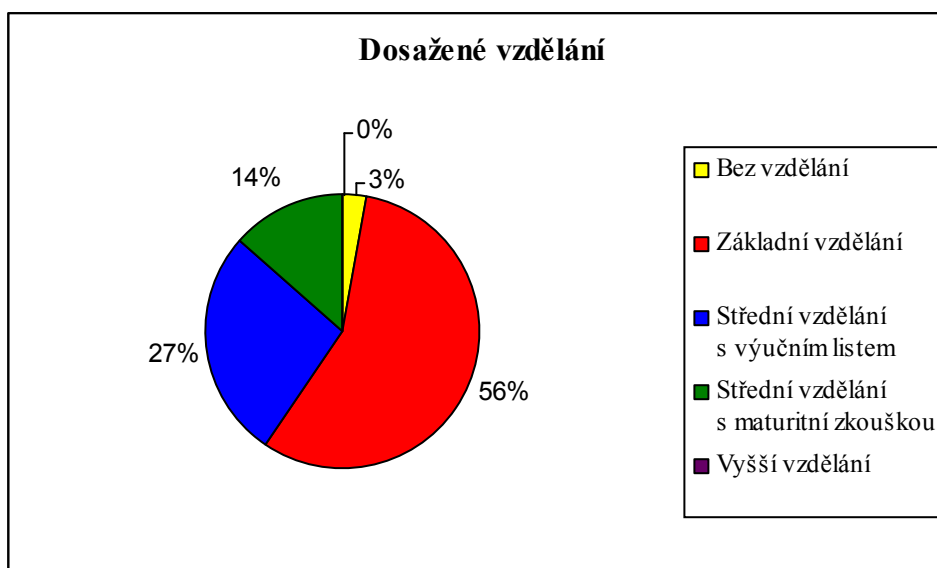
Z výsledků můžeme odvodit, že nejpočetnější skupinou klientek jsou ženy, které nikdy nebyly vdané. Z těchto klientek má 57% přítele a 43% je bez partnera, přičemž většina partnerů těchto klientek je zároveň otcem dětí. Otázkou je, proč tyto klientky nežijí s partnery, oci dětí?

Pracovníci azylových domů by měli při práci s klientkami věnovat také pozornost skutečnosti partnerství či manželství. Pokud klientky plánují žít s otci svých dětí, případně současnými partnery, bylo by dobré pracovat s nimi jako s párem. Tímto by i muž získal povědomí o důležitosti své role ve vztahu. Tématem pro individuální rozhovory se svobodnými i rozvedenými ženami bez přítele by mohlo být utváření partnerství/manželství.

5.3 DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ

Odpovědi na tuto otázku byly zaznamenány ve všech dotaznících.

Cílem této otázky bylo zjistit, jak jsou na tom klientky s dosaženým stupněm vzdělání.

Z grafu vyplývá, že nejvíce klientek dosáhlo základního vzdělání (56%). Druhé místo obsadilo střední vzdělání, 41%, v jehož rámci 27% klientek získalo výuční list a 14% klientek završilo střední školu maturitní zkouškou. Vyššího stupně vzdělání než středoškolského nedosáhla žádná klientka. V minimální míře (3%) respondenty nedokončily ani základní vzdělání.

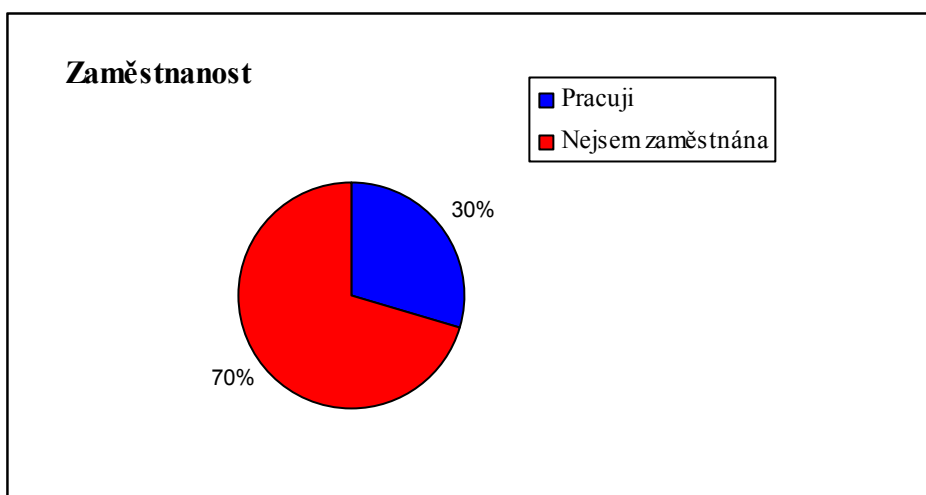
Jak si lze povšimnout, s přibývajícím stupněm vzdělání klesá riziko ztráty domova. Pracovníci azylových domů by měli s touto skutečností počítat, a proto je nutné v individuálních rozhovorech s klientkami věnovat pozornost otázce

zvýšení jejich vzdělání, neboť tím se ženám zvětšuje šance na získání kvalifikovaného zaměstnání. S výkonem kvalifikovanějšího zaměstnání je často spojeno lepší finanční ohodnocení, což klientkám může zajistit potřebné východisko z nepříznivé situace (např. zaplacení dluhů).

5.4 ZAMĚSTNANOST A PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ

Ve všech dotaznících byla otázka zodpovězena.

Čtvrtá otázka zjišťovala zaměstnanost klientek a jaká zaměstnání jsou u pracujících zastoupena: 4x uklízečka, 2x výdej obědů, bankovní úřednice, servírka, pokojská, zdravotní sestra, pomocná kuchařka. Uváděné profese jsou ve většině případů nekvalifikované, což souvisí s výše uvedeným základním stupněm vzdělání většiny žen.

Většina klientek azylových domů není zaměstnána (70%), některé z nich budou na mateřské či rodičovské dovolené (osm nezaměstnaných respondentek uvedlo, že jsou na mateřské/rodičovské dovolené, jedna nezaměstnaná respondentka uvedla, že pečuje o svého handicapovaného syna), jiné budou nezaměstnány z jiných důvodů.

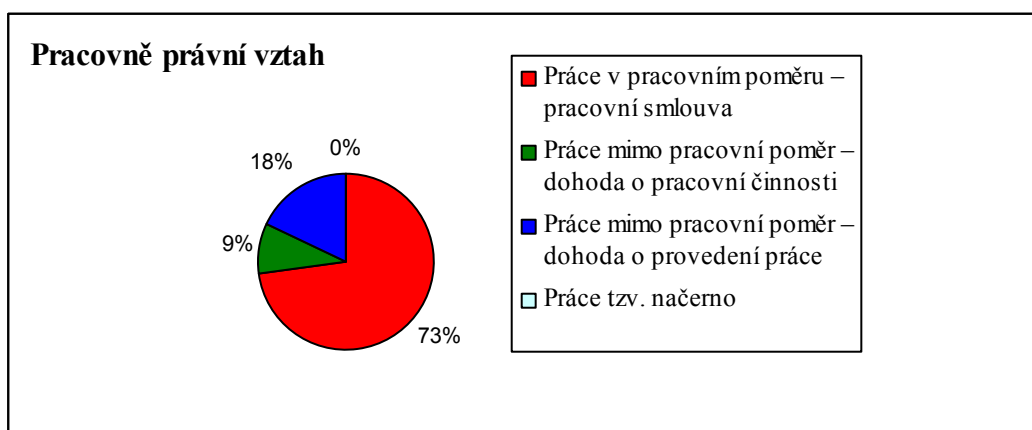
Pracovníci azylových domů by měli s ženami řešit otázky týkající se samotného tématu práce (význam pro život) a pomoc s nástupem do práce (formulace životopisu, příprava na pracovní pohovor). V této souvislosti se v praxi často objevuje problém v nedostatku podpůrných služeb pro hlídání dětí.

5.5 PRACOVNĚ PRÁVNÍ VZTAH

Jedna respondentka v dotazníku tuto otázku nezodpověděla.

V páté otázce se respondentky vyjadřovaly k pracovně právnímu vztahu. Cílem této otázky bylo zjistit, jaké druhy pracovně právních vztahů klientky nejčastěji uzavírají. Rozdílné druhy těchto vztahů ovlivňují míru stability finančního příjmu.

Vzhledem k tomu, že většina klientek nepracuje, bylo nejčastější odpovědí „v žádném“. Z pracujících je nejvíce klientek zaměstnáno na hlavní pracovní poměr (73% ze všech pracujících). Druhé místo obsadila práce vykonávaná na dohodu o pracovní činnosti (18%) a třetí místo práce vykonávaná na dohodu o provedení práce. Žádná z pracujících klientek neuvěděla, že by pracovala „na černo“.

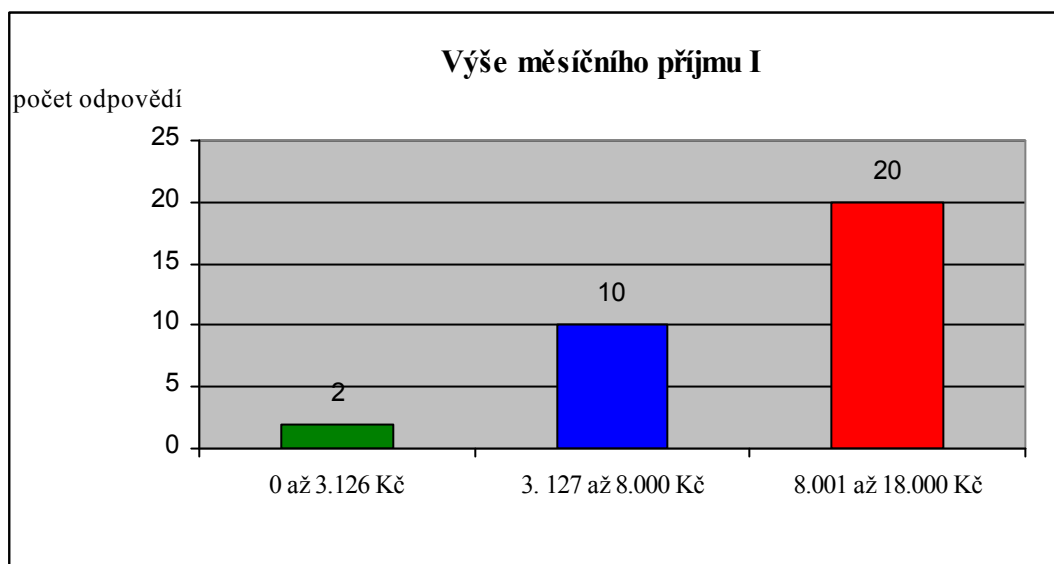
Dle mého názoru je pozitivní, že většina pracujících klientek je zaměstnána na pracovní smlouvu. Tato skutečnost jim umožňuje více úspěchu při vyjednávání s úřady, zejména bytovými odbory při získání tzv. sociálního bytu, zvyšuje se pravděpodobnost získání nového, vhodného bydlení (podmínka získání hypotečního úvěru). Velmi pozitivním výsledkem je, že žádná z žen neuvěděla, že by pracovala načerno. Opět na tento fakt může mít vliv skutečnost, že pro komunikaci s úřady je nutné mít prokazatelně doložitelné příjmy.

5.6 PŘIBLIŽNÝ MĚSÍČNÍ PŘÍJEM

Otázka na výši přibližného měsíčního příjmu nebyla v pěti případech zodpovězena.

Vzhledem k tomu, že v dotazníku nebylo předloženo rozmezí od - do, vypisovala každá respondentka konkrétní údaj. Intervaly byly vytvořeny dodatečně, ve dvou variantách. V prvním způsobu byl horní limit prvního intervalu zvolen na základě aktuální částky životního minima na jednotlivce (3.126,- Kč)⁴³, druhý horní limit na základě minimální pracovní mzdy⁴⁴ (8.000,- Kč) a třetí horní limit byl zvolen na základě maximální uvedené částky. Druhý způsob dělí intervaly po částce 5.000,- Kč.

Graf I

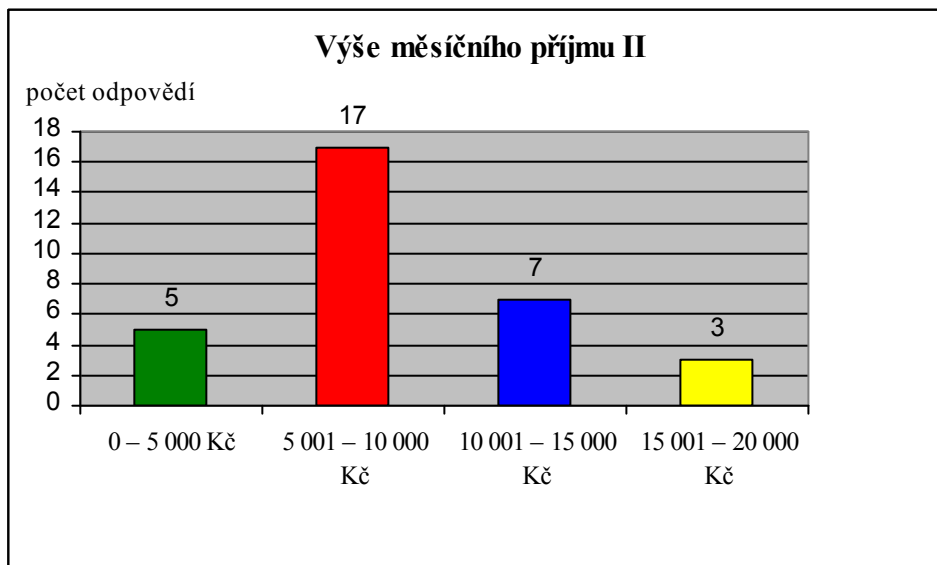

Z prvního grafu je patrné, se že se objevily případy, kdy klientka nedosahuje částky životního minima. Tato skutečnost je velmi nepříznivá a je otázkou, proč klientka nevyužívá možnosti dávek, který by jí příjem navýšily. Vcelku velký počet příjmů klientek se pohybuje v rozmezí životního minima a minimální měsíční mzdy. Výše těchto příjmů je také velmi nízká a problematická pro získání jiného bydlení. Nejvíce klientek se však pohybuje s příjmem nad výši minimální měsíční mzdy, což jim umožňuje větší prostor pro řešení nejen bytové situace.

⁴³ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

⁴⁴ Minimální mzda je nejnižší úředně stanovená cena práce a pro rok 2009 je stanovena na částku 8.000,- Kč. za měsíc, pro pracovní dobu 40 hod. (Fetter, 2009).

Graf II

Rozložení v druhém grafu více vypovídá o tom, v jaké příjmové kategorii se ženy nacházejí. Největší podíl klientek musí vystačit s příjmem od pěti do deseti tisíc korun (53%), ovšem nemalý počet klientek musí vyjít s příjmem nižším než pět tisíc korun (16%). Sociální pracovníci by se s těmito klientkami měli věnovat možnostem zvýšení jejich příjmu, a to především k možnostem získání jiného bydlení. Vzhledem k pohybu cen za pronájem si tyto klientky nejsou schopny zajistit nájemní bydlení a obtížně, zejména v Praze, budou jiný typ bydlení nacházet.

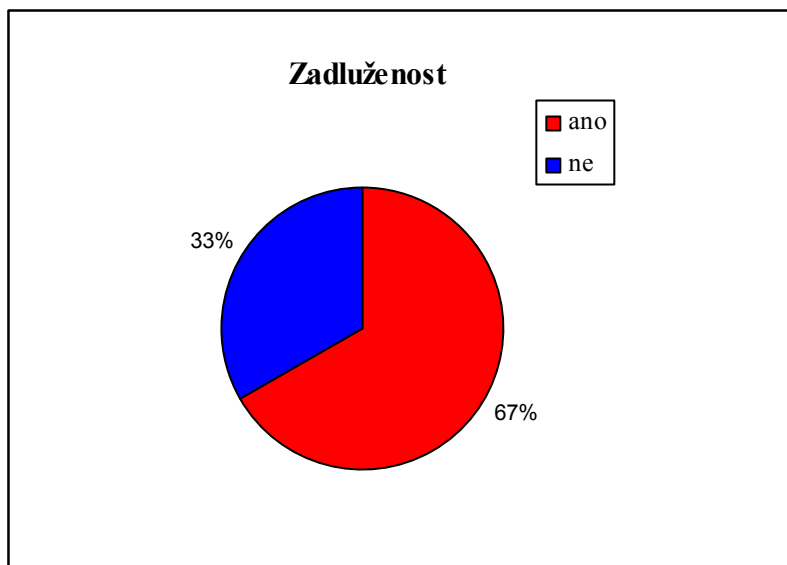
Zajímavým faktem je výskyt velkých příjmových rozdílů mezi jednotlivými klientkami, jak lze vidět v grafu II. Klientky s vyšším příjmem mají daleko větší možnost alternativního bydlení. Tři klientky uvedly příjem nad 15.000,- Kč, čímž se vymykají celkovému průměru.

5.7 ZADLUŽENOST

V jednom dotazníku nebyl údaj uveden.

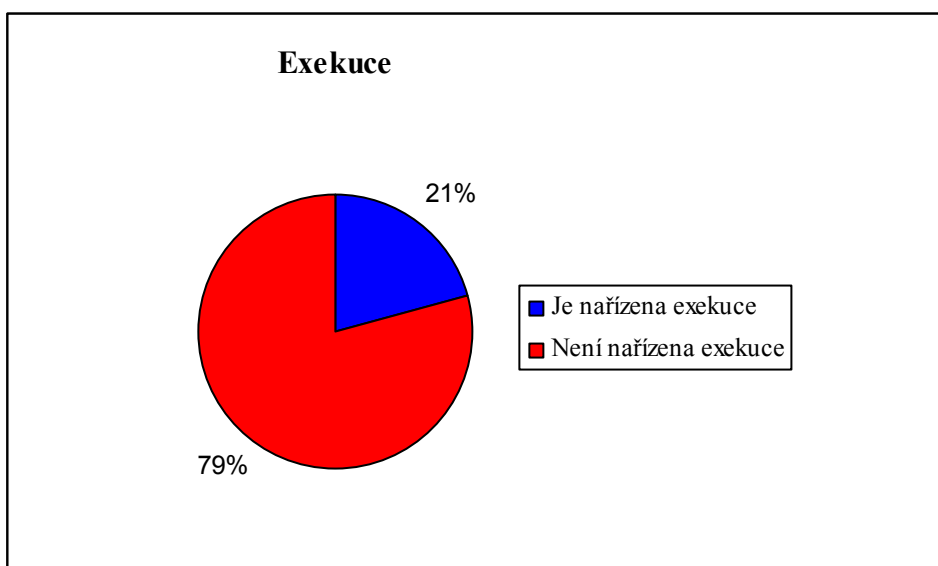
Otázka byla položena s cílem zjistit zadluženost žen. Pokud jsou klientky zadluženy, musí část financí vynakládat na splácení dluhů, čímž se jim snižuje objem peněz pro zajištění základních potřeb. Z grafu vyplývá nadprůměrná zadluženost (67%) klientek.

Graf 1

Graf 2 znázorňuje, zda již byla či nebyla proti klientkám nařízena exekuce. Ve většině případů se tak ještě nestalo, sociální pracovníci by tedy s klientkami měli pracovat na způsobu hrazení závazků, aby nedocházelo ke zvyšování dluhů. V případě nařízené exekuce (21%) by měli sociální pracovníci pomáhat klientkám při vyjednávání s exekutorem (splátkový kalendář). Skutečnost zadluženosti není pro tyto klientky nikterak příznivá, zejména, pokud nezačnou dosahovat takových příjmů, ze kterých by mohly hradit všechny životní náklady.

Graf 2

5.8 MÍSTO TRVALÉHO BYDLIŠTĚ

Dvě respondentky údaj o trvalém bydlišti neuvedly.

Otázka týkající se místa trvalého bydliště se zaměřovala na zjištění toho, jaké je zastoupení jednotlivých klientek (vzhledem k jejich trvalému pobytu) v určité pražské městské části. Mezi klientkami byly v následující frekvenci zastoupeny tyto pražské městské části (ostatní městské části zastoupeny nebyly):

Městská část	Počet odpovědí
Praha 1	1
Praha 3	2
Praha 4	6
Praha 5	3
Praha 6	3
Praha 7	4
Praha 8	3
Praha 9	2
Praha 10	4
Praha 11	1
Praha 13	1
Praha 14	1
Praha 15	1

Tři respondentky uvedly trvalé bydliště mimo Prahu, a to: Zlonice okr. Kladno, Toužetín okr. Louny a Praha západ, dvě z respondentek na tuto otázku neodpověděly.

Z uvedené tabulky vyplývá, že nejčastěji zastoupenou městskou částí v azylových domech pro matky s dětmi je v současné době městská část Praha 4 (6 klientek), na druhém místě je (s počtem 4 klientky) městská část Praha 7 a Praha 10. Městské části Praha 5, Praha 6 a Praha 8 jsou zastoupeny třemi klientkami. Dvě klientky mají trvalé bydliště hlášené v Městské části Praha 3 a Praha 9, ostatní výše uvedené městské části jsou reprezentovány jednou klientkou.

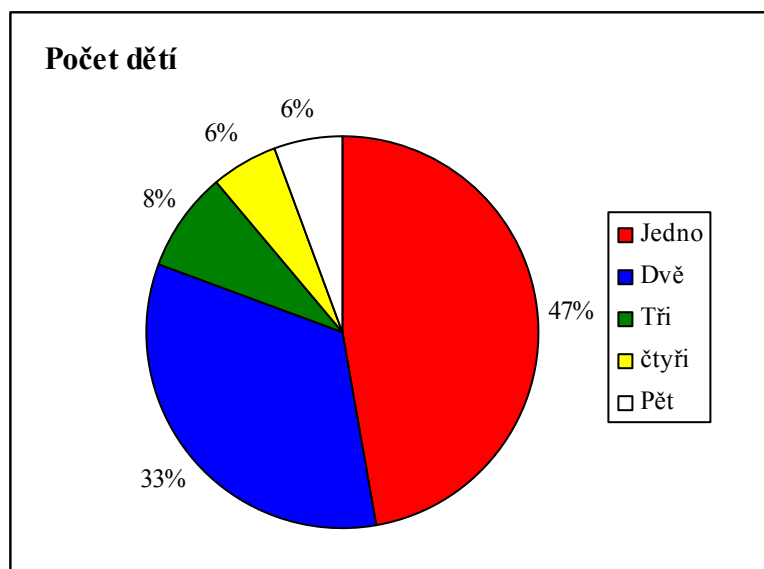
Vzhledem k mé zkušenosti bylo očekáváno, že nejvíce klientek azylových domů bude pocházet (vzhledem k demografickému složení obyvatel) z Městské části Praha 3, 4, 5, 6, 10, což se potvrdilo. Aby měla tato proměnná řádný vypovídající charakter, musela by být sledována na větším počtu případů. Podle početního zastoupení klientek v azylových domech, dle jednotlivých městských částí, by mohly pracovníci v určitých městských částech prosazovat případné změny v bytové politice a zajištění určitých služeb.

5.9 POČET DĚTÍ

Jedna respondentka tuto otázku nezodpověděla a dvě další neuvědomily věk svých dětí.

V otázce č. 9 informovaly respondentky o počtu dětí a jejich věku. Otázka byla položena pouze za účelem zjištění počtu dětí, nezajímala se o to, zda jsou tyto děti skutečně v péči matky (nejsou-li např. svěřeny do ústavní výchovy). Zároveň otázka zjišťovala věk dětí klientek. Na odlišné místo bydliště přitom můžeme usuzovat u dětí nad 18let, jelikož v kritériích pro přijetí do azylových domů pro matky s dětmi je stanovena horní věková hranice pro pobyt dětí nejvýše 18let (výjimky jsou činěny pouze v ojedinělých případech).

Graf 1

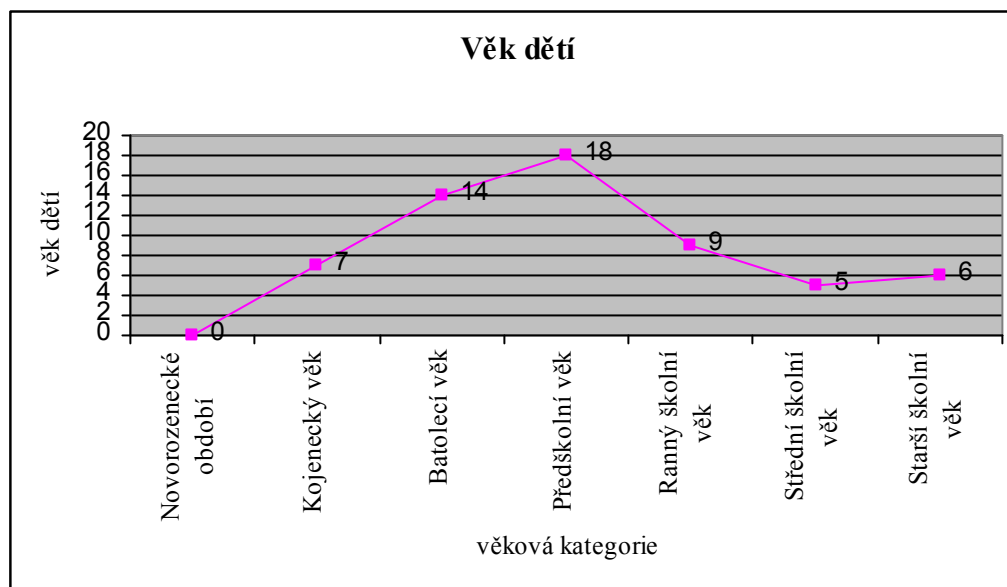

Téměř polovina klientek (47%) má pouze jedno dítě a velká část (33%) dvě děti. Tímto se většina klientek azylových domů neodlišuje od průměru celé populace. Mezi klientkami jsou ale také ženy, které mají tři až pět dětí.

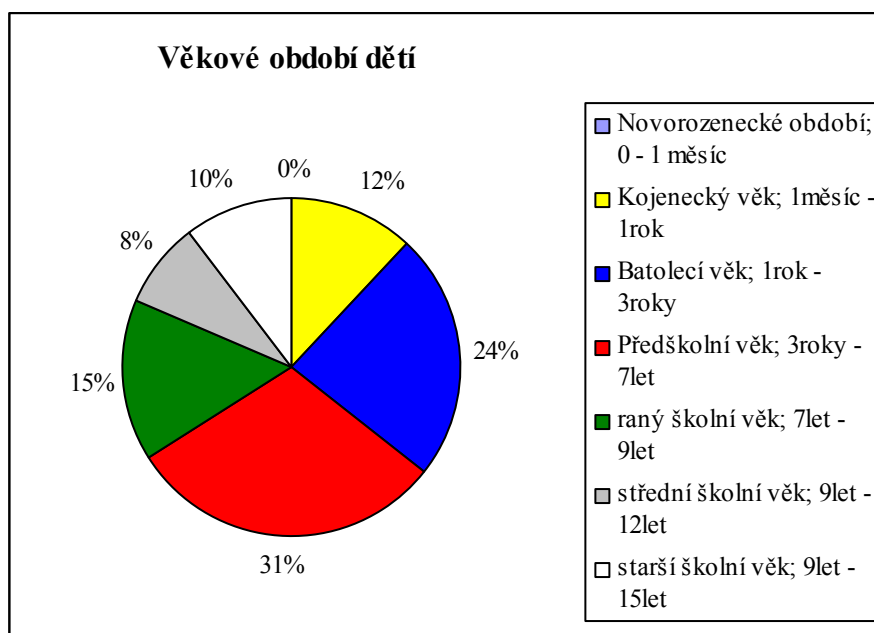
Uváděný věk dětí je rozdělen podle vývojových fází: novorozenecké období (0 až 1 měsíc), kojenecký věk (1měsíc až jeden rok), batolecí věk (1 až 3 roky), předškolní věk (3roky až 6let), raný školní věk (6/7let až 8/9let), střední školní věk (8/9let až 11/12let), starší školní věk (11/12 až 15let), adolescence (15let až 20let) atd., viz vývojová psychologie (Vágnerová, s. 39 – 253). Do jednotlivých věkových kategorií je započítávána dolní věková hranice uváděná výše (např. dítě ve věku 9let je zařazeno do kategorie staršího školního věku, dítě ve věku 6let je

zařazeno do kategorie předškolní věk atd.). Znázorníme si věkové rozložení dětí na spojnicovém a výsečovém grafu.

Graf 2

Graf 3

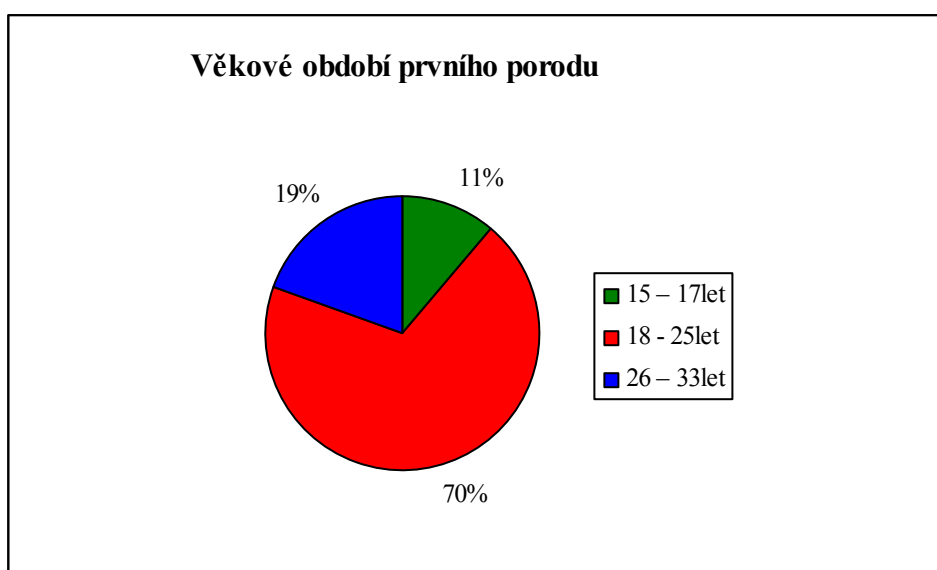
Z grafů vyplývá, že z celkového počtu dětí klientek je jich nejvíce (24%) ve věku batolecím a věku předškolním (31%). Nebudeme-li školní věk dělit do subkategorií uvidíme, že je i mnoho dětí (33%) v tomto období, dokonce téměř shodně, jako dětí v období předškolním. Pracovníci by tedy měli být kompetentní řešit s klientkami otázky vztahující se k těmto obdobím života. Velký výskyt dětí

předškolního věku nám ukazuje, že nezaměstnané klientky jsou většinou na mateřské/rodičovské dovolené, a že jejich problematika v oblasti bydlení bude pravděpodobně souviset s nestabilitou v oblasti primárního zázemí či partnerství.

5.10 VĚK PRVNÍHO PORODU

V jednom dotazníku odpověď nezodpovězena, jedna respondentka uvedla, že své dítě porodila v 28 letech, přičemž v 27 letech již jedno dítě adoptovala. Do vyhodnocení započítáno, vzhledem k charakteru otázky, pouze dítě porozené.

Desátá otázka zjišťovala, v jakém věku porodily klientky své první dítě. Mezníky věkového rozložení byly stanoveny vzhledem k mezníku plnoletosti (15-18 let), mezníku statutu studenta (18-26 let) a nejvyšší uvedené hranici respondentkou.

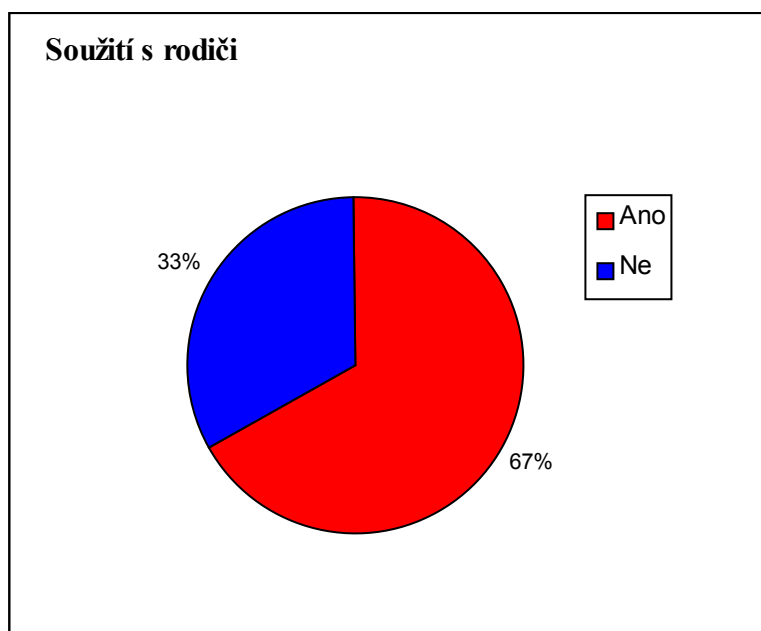
Procentuelně nejvíce zastoupeným věkovým obdobím (70%) prvního porodu je věk, který mohou mladí lidé využít pro studium (v tomto období jsou studenti zvýhodňováni, většinou mají nárok na různé druhy slev), přičemž klientky se v tomto období staly matkami. V tomto věku je nižší pravděpodobnost finančního zajištění (pokud není opora v rodině či partnerovi, otcí dítěte). Největší pravděpodobnost vzniku problému (vzhledem k potřebě dostatečné opory okolí) mají klientky, které první dítě porodily před dovršením dospělosti (11%). Do azylových domů však přichází také matky (19%), které své první dítě porodily

v době, kdy je pravděpodobnost určitého zajištění největší. U těchto klientek se dá jako důvod vzniku problémů předpokládat rozpad partnerského/manželského vztahu.

Narodí-li se ženě dítě, stane se na určitou část života závislejší na pomoci druhých, protože svůj čas, který by věnovala svému osobnímu rozvoji, věnuje dítěti. Určitou nejistotu pociťují téměř všechny ženy, které se staly matkami. Proto by měl být kladen důraz na podporu, a to nejen ze strany rodiny, ale také ze strany širší společnosti.

5.11 ÚPLNOST PRIMÁRNÍ RODINY

Odpovědi byly uvedeny ve všech dotaznících. V jednom dotazníku zaškrtnuto ano a připsáno, že do 13 let. Vzhledem k zaškrtnuté odpovědi ANO, byla tato odpověď počteně zahrnuta mezi odpovědi ANO. V jednom dotazníku zaškrtnuto ANO i NE, tato odpověď byla vyřazena, nezapočítána.

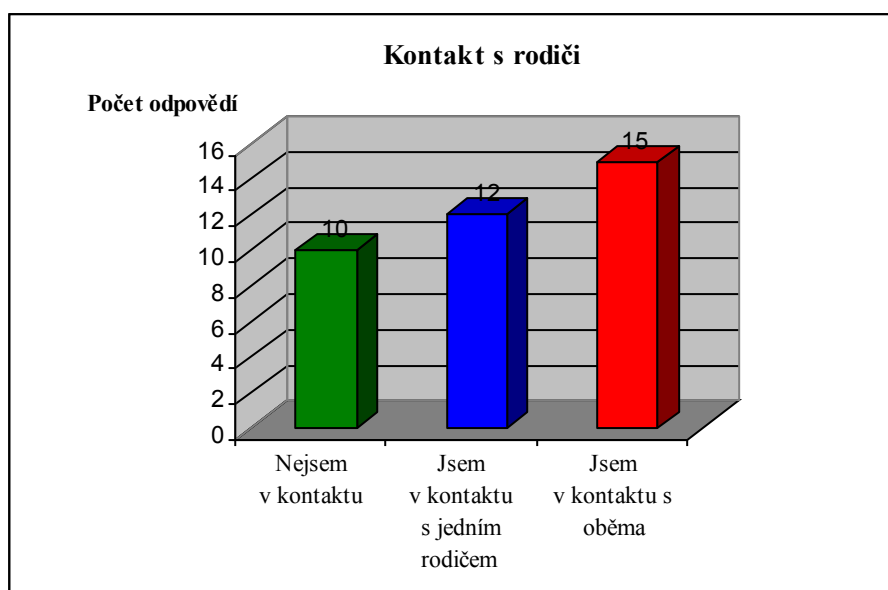

Výsledek této otázky může být překvapující v souvislosti se skutečností, že 67% klientek vyrůstalo v úplné rodině. Tento výsledek zpochybňuje domněnku, že ženy pochází z neúplných rodin. V otázce však nebyla zjišťována kvalita rodinného prostředí, které může mít vliv např. na utváření budoucích vztahů, rodinnou soudržnost a proces socializace. 33% klientek s oběma rodiči

nevyrostalo. Skutečnost, zda klientky udržují kontakt se svými rodiči i v současnosti, zjišťovala další otázka.

5.12 KONTAKT S RODIČI

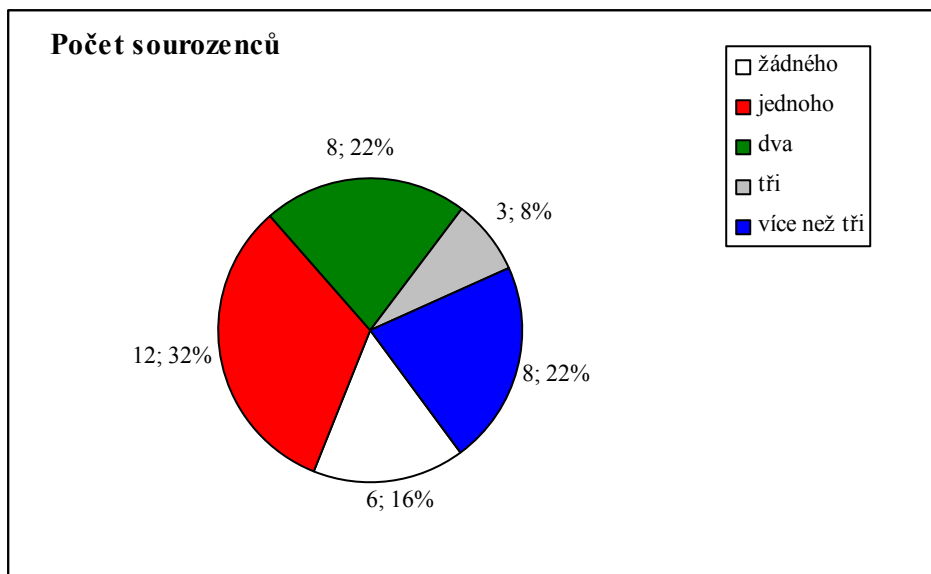
Tato otázka byla zodpovězena všemi respondentkami, dvě respondentky při odpovědi NE zpřesnily, proč s rodiči nejsou v kontaktu (rodiče nežijí).

Opět může být překvapující, že 41% klientek je v kontaktu s oběma rodiči. S jedním rodičem je v kontaktu 32%. Můžeme tedy říci, že alespoň s jedním rodičem udržuje kontakt 73% klientek. S žádným rodičem není v kontaktu menšina klientek 27%. Vzhledem k tomu, že jsou v azylovém domě matky s dětmi i přes to, že mají kontakt alespoň s jedním rodičem, můžeme usoudit, že problém ztráty bydlení u těchto klientek nebude ve vztahové rovině, ale v nemožnosti využít podpory rodiny v otázce bydlení.

5.13 POČET SOUROZENCŮ

Na tuto otázku odpověděly všechny respondentky. Kategorie vznikly po vyhodnocení dotazníku, viz následující graf:

Klientky nejčastěji uváděly, že pochází ze dvou dětí (32%). Stejné procento (22%) klientek má sourozence dva a více než tři sourozence, přičemž jako maximální počet sourozenců byl uveden počet 8, a to dokonce 2x. V 16% procentech jsou zastoupeny klientky bez sourozenců.

Přítomnost sourozenců může zvýšit pravděpodobnost možnosti získání opory v době řešení problematických událostí, a to pokud jsou sourozenci zajištěni. Přítomnost sourozence může mít ale také opačný vliv, a to zejména v případě, je-li mladší a závislý na podpoře rodičů.

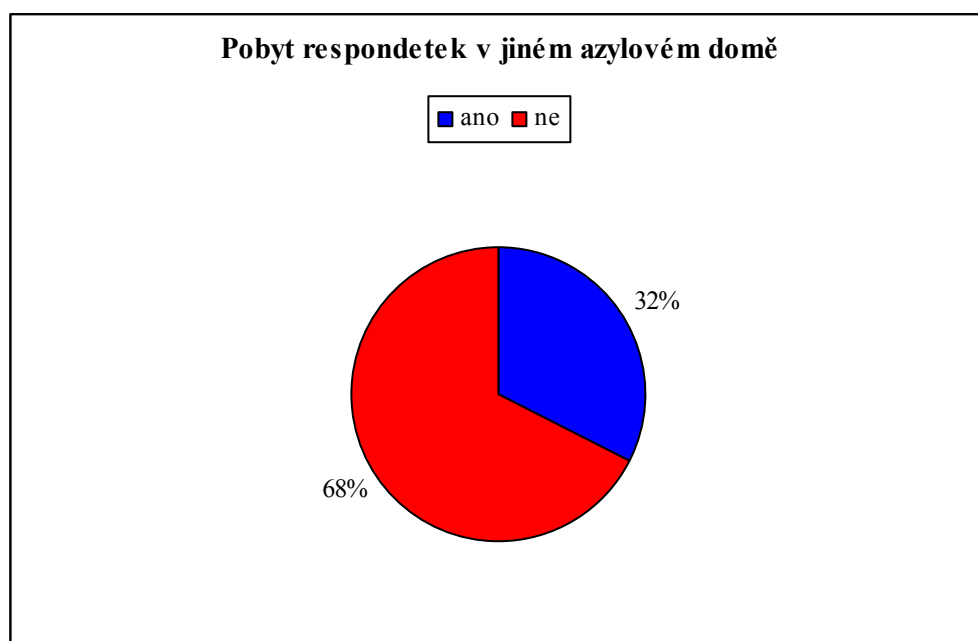
Pracovníci azylových domů by měly zjišťovat, jaké jsou vztahy mezi sourozenci, zda lze využít jejich opory, případně, jaký vliv (pozitivní či negativní) mohou mít na situaci klientky.

5.14 POBYT V JINÉM AZYLOVÉM DOMĚ

Na tuto otázku odpověděly všechny respondentky.

Smyslem otázky bylo zjistit, zda klientky využívají služeb azylových domů opakovaně, nebo jestli je pro ně první ubytování v azylovém domě odrazovým můstkem a pomocí k jinému řešení situace.

Výsledky šetření jsou následující. 68% z celkového počtu klientek je ubytováno v azylovém domě poprvé, avšak cca jedna třetina (32%) klientek má s pobytem v jiném azylovém domě zkušenost. Nejčastější odpovědí bylo, že bydlely jednou v jiném azylovém domě. Tři klientky mají s azylovými domy bohatší zkušenost, uváděná čísla byla: 3x, 5x a 13x.

Z výsledků je patrné, že větší část klientek neodchází z azylových domů do dalšího azylového domu, ale situaci řeší jiným způsobem. Pobyt v azylovém domě jim pomůže překlenout vzniklou obtížnou životní situaci. Jsou však klientky, kterým se za dobu pobytu nepodaří situaci vyřešit jinak, než odchodem do jiného azylového domu (viz maximální doba pobytu ve většině azylových domech⁴⁵ - 1 rok). Pro některé klientky a jejich děti se pobyt v azylových domech může stát pravidlem, možná jediným reálným řešením jejich bytové situace.

5.15 DŮVOD PŘÍCHODU DO AZYLOVÉHO DOMU

Všechny respondentky se k této odpovědi vyjádřily.

Cílem této otázky bylo zjistit konkrétní důvody, které přiměly respondentky hledat útočiště v azylovém domě.

⁴⁵ Většina azylových domů přijme klientku pouze jednou. Opakovaný pobyt je v některých azylových domech přípustný až po uplynutí určitého časového období – cca 1 rok.

Společným důvodem pro příchod do azylového domu byla u všech klientek ztráta bydlení. Některé klientky byly v dotazníku velmi stručné, nevypisovaly konkrétní důvody, které vedly ke ztrátě jejich bytového zázemí, jiné naopak uváděly příčin více. V pěti případech zněla odpověď „nemám kde bydlet“, dále varianty téhož: „neměla jsem s dětmi kde bydlet“, „nemám kde bydlet, čekám na přidělení bytu (od povodní 2002)“, „ztráta bydlení“, „neměla jsem kam jít“, „zůstali jsme na ulici“, „nemám svůj byt a jsem v sociální situaci“.

Z odpovědí některých klientek vyplývá, že vlastní bydlení nikdy neměly, důvodem pro příchod do azylového domu pro ně tedy byla nemožnost bydlet společně s rodinou, a to z důvodu neexistence rodinného zázemí: „výchovný ústav Černovice“, „nemám rodiče“ „...matka zemřela, otec má roztroušenou sklerózu“, nedostatku prostoru či vzhledem ke sporům s některým členem/členy domácnosti: „naše rodina také má velký rodiny, tak proto“, „nemám kde bydlet, u maminky nemůžu bydlet kvůli druhovi a kvůli počtu lidí“, „hádky s rodiči, sestrami, malý byt 1+1“, „bydlela jsem u babičky s mým otcem, po smrti tatínka mi dávala babička za vinu, že zemřel, po půl roce byly s babičkou neustálý hádky a po roce mě vyhodila“, „nemáme kde bydlet, rodiče mě vyhodili z bytu, nemám práci a nikoho-skoro, kdo mi pomáhá trochu je otec dítěte“, „příbuzní mě vyhodili z bytu po babičce“, „finanční tíseň a nepohoda u rodičů v bytě, hádka s otcem a bratrem“, „protože babička bydlí v rodinném baráku, doma si mě nepřeje“.

Početnějšími důvody ztráty bydlení byly partnerské spory: „manžel mne a dceru vyhnal z bytu nabytého do OV“, „otec nejmladšího syna mě vyhodil na ulici“, „musela jsem opustit byt po rozchodu – domácí násilí“, „byla jsem od manžela vyhozena z bytu“ a ztráta bytu z důvodu rozchodu: „odešel manžel a nedával mi peníze a mám postiženého syna, který je stále nemocný a já si nemůžu najít práci“.

Další uváděné důvody se týkaly nedostatku finančních prostředků: „...nedostatek financí na placení podnájmu a pronájmu“, „...přišla jsem o finance“, „...nemám dost finančních prostředků na byt, protože malou mi nechťejí vzít do školky“ a další důvody: „podezření z pohlavního zneužívání dětí“, „aby mě vyřídil už bytáček“, „po sehnání pronájmu přítel neplatil nájem, i když tak zněla naše dohoda a byla jsem i s dětmi vyhozena ze dne na den“, „vyhodili nás z podnájemního bytu, kdybych nebyla tady, tak jsem pod mostem“, „byla jsem na

ulici a přišla jsem do jiného stavu a nechtěla jsem o miminko přijít“, „abych byla samostatná, abych si našla bydlení“, „druhá, se kterým jsem strávila léta, jsem musela z vážných důvodů opustit a finančně jsem nemohla utáhnout sama domácnost – nájem a živobytí atd.“, „...obec moji žádost o nájemní byt zmítla“, „...vyjasnění životních cílů“.

Dvě nejucelenější odpovědi zněly následovně: *„se svým druhem jsme byli na pronájmu za 10tis., mého druha zavřeli do vězení na 10měs., na pronájem se neměla ani nikoho, kdo by nás se synem vzal k sobě“ a „Nemám vlastní byt a chtěla jsem, aby se děti nemuseli furt stěhovat, ale měli jedno zázemí a nebyli hloupí. O náš byt jsme přišli v roce 2004, máma nás vychovala sama, pak nám byt vzali a mi neměli kam jít. Proto chci teď pro své děti udělat něco, aby neprošli tím, co já“.*

Některé klientky přišly o bydlení v důsledku exekuce/neplacení nájmu (3x), jedna klientka více nspecifikovala důvod, proč přišla o byt, druhá uvedla, že o něj přišla *„...vlastní vinou“*. Můžeme se domnívat, že obě respondentky přišly o byt rovněž pro neplacení nájemného.

Z odpovědí vyplývá, že všechny klientky přišly o bydlení. Příčiny této ztráty jsou rozmanité, ale nejčastěji uváděné příčiny souvisejí s nemožností bydlení u primární či širší rodiny (malý prostor, hádky), rozchodem s partnerem/manželem nebo s jeho nezodpovědným jednáním, neplacením nájemného či finanční nezajištěností.

5.16 AZYLOVÝ DŮM, POUHÉ UBYTOVÁNÍ?

V jednom dotazníku nebyla otázka zodpovězena.

Smyslem položené otázky bylo zjistit, zda matky, které přichází do azylových domů, očekávají od azylového domu něco jiného než ubytování.

Ve více než ¼ (28%) zaznělo, že klientky od azylového domu očekávají pouze ubytování. Téměř ¾ (72%) klientek neočekává pouze ubytování, ale má i jiné uvědomované potřeby.

Sociální pracovníci by měli počítat s tím, že u některých klientek budou muset věnovat více pozornosti a energie nejen jejich motivovanosti, ale informovat je o azylovém domě jakožto sociální službě, tedy o spolupráci při plánování, realizaci a vyhodnocování cílů, které si stanoví. U klientek, které odpovídaly, že od azylového domu neočekávají nic jiného než ubytování, by se dalo předpokládat, že budou mít obtíže i při formulování cílů a dále s přijetím toho, že pobyt v azylovém domě je sociální službou, nikoli ubytovací službou, s čímž se pojí dodržování sjednaných schůzek se sociálním pracovníkem a účastnění se povinných aktivit. Problematické by mohlo být také dodržování domácího řádu (např. nevodit si neohlášené návštěvy, přicházet do azylového domu do stanovené hodiny apod.).

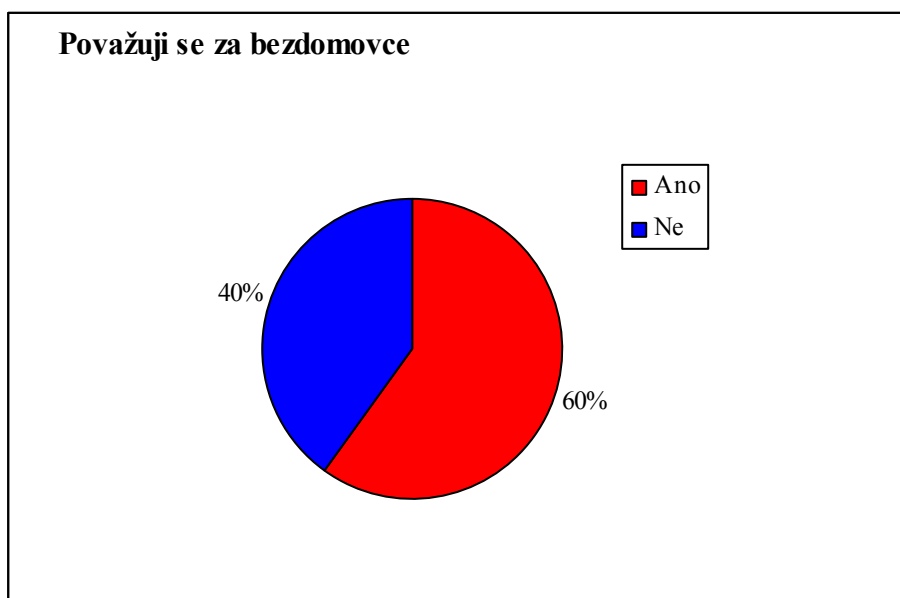
Je potěšující, že větší část klientek uvedla, že od azylového domu očekává nejen ubytování. Z většiny odpovědí lze dovodit, že klientky očekávají pochopení, pomoc a podporu při řešení jejich situace, tedy očekávají, že se jim sociální pracovníci budou věnovat a spolupracovat s nimi na řešení problematických oblastí. Více než čtvrtina (26%, 9 respondentek) klientek očekávajících od azylového domu něco jiného než ubytování sdělilo, že očekávají pomoc v oblasti bydlení (nenapsaly již nic jiného). Ostatní klientky pomoc s bydlením nepožadovaly, přestože by se to v jejich životní situaci dalo očekávat, ale uváděly např. potřebu pomoci s výchovou a péčí o děti, psychologické pomoci, opory do dalšího života, pomoci týkající se sociálního a právního poradenství, prostoru pro

zklidnění sebe i dcery, prostoru pro učení se samostatnosti apod. Jedna nejucelenější odpověď zněla: „*Aby mi aspoň trošku pomohli nebo poradili, oni vědí zákony a přece jen v tom mají praxi - doufám, když jsou tady. Ale pochopitelně, musí to hlavně záležet na mně a ne čekat, kdo mi co dá*“.

5.17 JSEM BEZDOMOVEC?

Odpovědi byly zaznamenány ve všech dotaznících. Do vyhodnocení nebyla zahrnuta odpověď dvou respondentek, jež se vyjádřily mimo uvedenou kategorii ANO – NE, a to následovně: „Ano i ne“, „Ne, ze začátku ano“.

V kapitole o bezdomovství jsme se dočetli o formách bezdomovství a o tom, že existuje mezinárodní klasifikace bezdomovství ETHOS. Někteří bezdomovci jsou na první pohled identifikovatelní (zjevní bezdomovci), jiní ne, jako např. pro většinu matky s dětmi bydlící v azylovém domě. Cílem této otázky bylo zjistit, jak sebe vidí tyto ženy? Považují se za bezdomovce či nikoli? Ztotožňují se s tímto pojmem? Podívejme se, jak odpovídaly.

Z grafu je patrné, že se více než polovina (60%) klientek za bezdomovce považuje, ale nezanedbatelná část (40%) klientek se za bezdomovce nepovažuje. Domnívám se, že ztotožnit se s označením bezdomovec může být pro některé klientky nepřijatelné, zejména v případě, mají-li toto označení významově

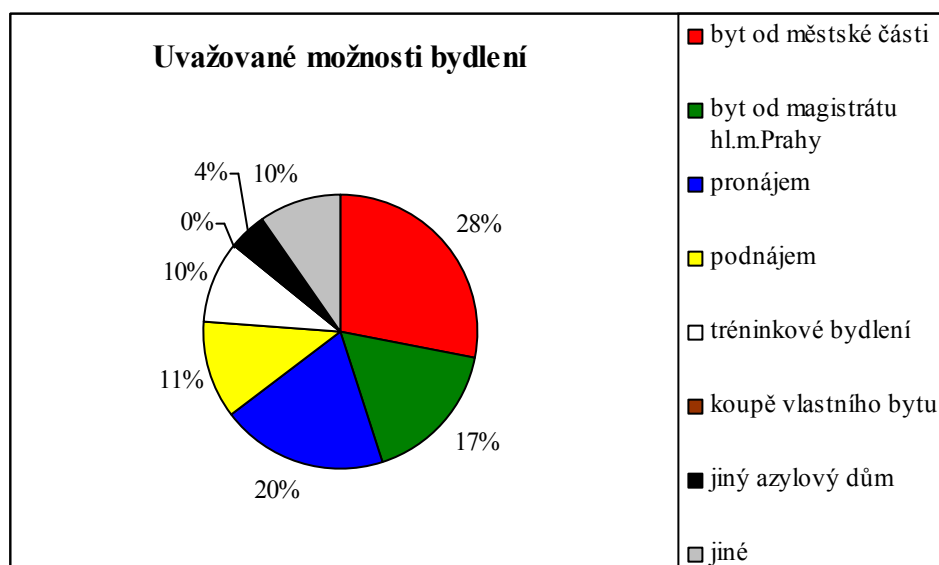
obsazené jako pejorativní, hanlivé, urážející. Pokud tomu tak je, může být pro ně obtížné se s tímto výrazem ztotožnit. Není-li však tento pojem vnímán pejorativně, ale jako pojem vyjadřující holý fakt situace bez domova, lze se s ním ztotožnit snadněji.

Bylo by zajímavé otázku doplnit o dotaz na to, co si pod pojmem bezdomovec představují, co pro ně toto označení znamená.

5.18 VARIANTY ŘEŠENÍ BYTOVÉ SITUACE

Odpověď byla uvedena ve všech dotaznících. U této otázky mohly respondentky označit více odpovědí, většinou však označily pouze jednu. Více možností označilo 14 respondentek. Jedna respondentka označila možnost /jiný/, ale více nespecifikovala.

Smyslem této otázky bylo zjistit, o jakých řešeních budoucí bytové situace klientky uvažují. Následující graf znázorňuje odpovědi.

Ze všech možných forem bydlení bylo nejčastěji zmiňované a uvažované bydlení od státu. O bytu od městské části uvažuje 28% klientek a o byt od magistrátu hlavního města Prahy 17% klientek, celkem tedy 45% klientek. O bydlení zprostředkované jinými službami (azylovými domy 4%, tréninkovým bydlením 10%) uvažují (z mé zkušenosti) většinou klientky, kterým se blíží konec pobytu v současném azylovém domě a ony nevidí jiné možné řešení situace.

Někdy však klientky uvažují o těchto možnostech vzhledem k vidině lepších podmínek (jiné sociální služby). Pronájem a podnájem (zde bych rozdělání vnímala opatrně, jelikož ženy tyto pojmy často zaměňují – na základě mé zkušenosti vím, že klientky, které uváděly podnájem myslely ve skutečnosti pronájem). Pokud budeme o těchto dvou kategoriích uvažovat jako o jedné, uvažuje o tomto způsobu 31% klientek. Klientky, které odpovídali jinak, se vyjádřily následovně: „*půjdu bydlet k nevlastnímu otci s manželkou*“, „*u rodiny*“ a ve čtyřech případech uvedly, že uvažují o hypotečním úvěru.

V této souvislosti vyvstává také otázka, z jakého důvodu neuváděly klientky více možností způsobu bydlení. Z mé zkušenosti vyplývá, že se některé ženy zaměřují jen na jeden způsob řešení situace a toho se pak drží. O jiných možnostech příliš neuvažují, respektive uvažují o nich až v momentě, kdy preferovaný způsob selhal.

5.19 POTŘEBY K ŘEŠENÍ OSOBNÍ SITUACE

Ve třech dotaznících nebyla tato otázka zodpovězena.

Cílem této otázky bylo zjistit, co vnímají respondentky pro řešení své situace jako potřebné. Co by jim pomohlo jejich situaci zlepšit?

Čtrnáct klientek v odpovědi uvedlo, že by potřebovaly byt, přičemž některé odpověď specifikovaly přidavným jménem: obecní, vlastní (2x), stálé, levné, nějaké a pořádné. Deset respondentek vyjádřilo potřebu financí, viz např. odpověď „*no, každý potřebuje určitě peníze, protože bez peněz nic nejde, ale nic*“, „*peníze na dluhy*. Odpovědi, do nichž se potřeba financí promítá byly např. „*přivýdělek*“, „*práci*“ (2x), „*co nejrychleji najít práci*“, „*dobrou práci*“. Dvě respondentky se vyjádřily, že nepotřebují nic, přičemž jedna odpověď doplnila „*...věci řeším den za dnem*“. Další varianty odpovědí zněly „*větší pružnost úřadů*“, „*čas na zotavení po určitých situacích ze života*“, „*porozumění*“, „*pomoc sociální pracovnice*“, „*...psychickou podporu*“, „*poradit co a jak*“, „*dokončení vzdělání*“, „*...hlídání pro mého syna, když bude nemocný*“, „*...umístit dceru do školky*“.

Dalo by se shrnout, že nejčastěji uváděnou potřebou klientek byl nedostatek finančních prostředků. Klientky viděly jako cestu k řešení jejich finanční krize prostřednictvím získání pracovního místa. Vzhledem k situaci klientek není

překvapující, že mezi odpověďmi zazněl požadavek získání bytu. Z dotazníků lze vyzorovat, že některé klientky požadavek získání bytu nevedly, jelikož si jsou vědomy toho, že bez vyřešení finanční situace byt nezískají. Čtyři klientky vyjádřily potřebu obnovení psychické pohody a podpory od sociálního pracovníka.

Je patrné, že pokud nemá člověk zajištěny základní životní potřeby, o dalších neuvažuje, nepřipouští si je nebo je přinejmenším nesděluje. Sociální pracovníci by tedy měli v průběhu služby zjišťovat a ověřovat potřeby klientek, měli by je podporovat v jejich sdělování a učit se je vnímat.

5.20 ŘEŠENÍ OSOBNÍ SITUACE

Na tuto otázku odpověděly všechny respondentky.

Cílem této otázky, jak její znění napovídá, bylo zjistit, jakým způsobem řeší klientky svoji osobní situaci.

Paleta formy odpovědi byla velmi pestrá, ale téměř ve všech zaznělo, že klientky hledají jiné ubytování. Rozdílly se vyskytovaly v cestě k dosažení určitého bydlení a typu hledaného bydlení. V některých odpovědích se objevila zmínka o šetření finančních prostředků, případně zmínka o jejich získání (nástup do práce). Jiné odpovědi byly např. „*věnuji se dětem*“, „*čekám, až mi určí výživné a svěřením syna do péče, pak rozvod*“, „*obvolávám školky*“, „*se soc. prac. hledáme vhodný studijní nebo rekvalifikační obor, abych po skončení MD nastoupila jako pokladní*“ aj.

Odpovědi se převážně týkaly hledání a získání finančních prostředků.

5.21 SPOLUPRÁCE S JINOU ORGANIZACÍ

Ve třech dotaznicích nebyla otázka zodpovězena. V případě doplňující otázky (s jakou organizací spolupracujete) neodpověděly pouze dvě respondentky a jedna nechtěla organizaci jmenovat.

Cílem této otázky bylo podívat se na to, jestli klientky azylových domů spolupracují s jinými organizacemi a pokud ano, s jakými.

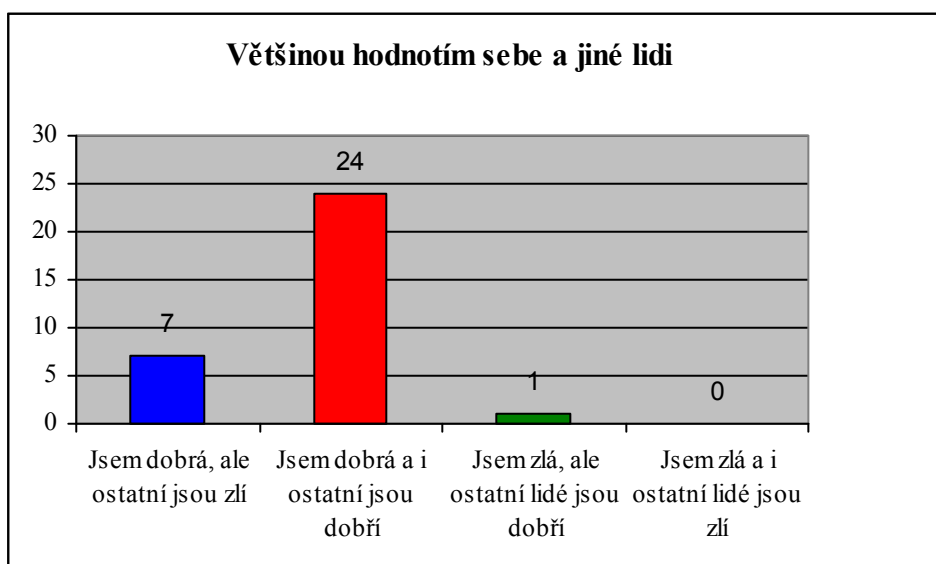
Větší část klientek (63%) na tuto otázku odpověděla, že s jinou organizací nespolupracuje. Překvapivé jsou výsledky týkající se odpovědi /spolupracuji/, a to v souvislosti s uváděnými organizacemi: soc. odbor Městská část Petrovice-Praha 15 a magistrát, Městská část Praha 15, úřad pro Prahu 10, OSPOD, sociálka a úřady, Městská část Praha 6, sociální pracovníce z městské části, sociální pracovníce z OSPOD. Jako pozitivní shledávám, že některé klientky vnímají uváděné instituce jako spolupracující, což značí, že se proměňuje jednání státních úředníků. Překvapivé je, že mezi uváděnými institucemi byla pouze jedna nestátní organizace, a to věnující se romské problematice (R-mosty). Pokud se ale podíváme na rozložení odpovědí, a to v souvislosti s jednotlivými azylovými domy, uvidíme, že nejčastěji spolupracující organizace uváděly klientky z azylového domu zřizovaného městem (Vinička).

Z uvedeného je patrné, že matky s dětmi v azylových domech téměř vůbec nevyužívají služeb nabízených nestátními organizacemi, což může svědčit o jejich nedostatečné orientovanosti v síti sociálních služeb. V tomto ohledu by měly pracovníci azylových domů poskytovat matkám informace o využití podpory i dalších pomáhajících subjektů.

5.22 ROZHODNUTÍ O ŽIVOTNÍ POZICI

Pět respondentek na tuto otázku neodpovědělo, dvě respondentky nedodržely zaškrtnutí jedné z možností, přičemž jedna z nich označila odpověď „jsem dobrá a i ostatní jsou dobří“ a připsala: „až na výjimky“, druhá zaškrtnula odpověď „jsem dobrá, ale ostatní jsou zlí“ a současně odpověď „Jsem dobrá a i ostatní jsou dobří“. Zaškrtnutí obou odpovědí by se dalo interpretovat jako připsaná odpověď „až na výjimky“. Vzhledem k vyjádřené interpretaci byla za odpověď respondentky uvádějící dvě možnosti, považována odpověď druhá.

Cílem otázky bylo zjistit, jakou životní pozici klientky zaujímají, jak se vnímají vzhledem k sobě a k druhým lidem.

„Nikdo z nás nezaujímá jenom jednu pozici, se kterou žije, ale v jedné z pozic máme těžiště“ (Hennig a Pelz, 2008, s. 129). To, jestli jsem o.k., nejsem o.k., druhý je o.k., druhý není o.k., o tom se rozhodujeme v dětství. Většina klientek (75%) zastává životní pozici „jsem dobrá (o.k.) a i ostatní jsou dobří (o.k.)“. Tato pozice je výhodná pro komunikaci s druhými lidmi, pro zvládnání překážek aj. Důvodem, proč tak ženy odpovídají, by mohla být jejich pozitivní zkušenost z dětství, protože se o této pozici právě v dětství rozhoduje (viz výsledky týkající vyrůstání v úplné rodině a kontaktů s rodiči).

Některé klientky (22%) odpověděly, že jsou dobré, ale ostatní jsou zlí. Tato životní pozice je pro ně nevýhodná, lze předpokládat, že budou často řešit

konflikty se svým okolím. Pro sociálního pracovníka (a nejen pro něj) by mohlo být obtížné tyto ženy motivovat a učit je hledat zdroj změny v sobě, protože pro tyto klientky bývá často chyba někde vně a jinou možnost si nepřipouští.

Pouze v jednom případě (3%) klientka odpověděla, že jsem zlá, ale ostatní lidé jsou dobří. Pracovníci by u této klientky měli dávat větší pozor na výskyt depresivních symptomů.

6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ

V předchozí kapitole byly stručně analyzovány odpovědi na jednotlivé otázky, které byly zjišťovány v dotazníkovém šetření. Nyní se vraťme ke stanoveným cílům práce.

Shrneme-li (vzhledem k cíli určit typickou klientku azylového domu pro matky s dětmi v Praze) získané údaje, dojdeme k následujícímu obrazu ženy. **Žena z Prahy ve věku 29let, základního vzdělání, svobodná, s dítětem ve věku 0-6let, mající přítele, který je otcem dítěte. Žena vyrůstala v úplné rodině s jedním sourozencem a udržuje kontakt alespoň s jedním rodičem, porodila ve věku 21let. Nepracuje, průměrným příjmem má ve výši 8.879,- Kč, je zadlužená bez exekučního rozhodnutí. V azylovém domě je poprvé, v současné době nemá kde bydlet, nejvíce řeší otázku bydlení a počítá s pomocí státu či jiné organizace, potřebuje byt a více financí. Nespolupracuje s jinou organizací, její životní pozice je „jsem dobrá a ostatní jsou také dobří“.** Větší počet klientek azylových domů se považuje za bezdomovce.

Zaměříme-li se více na extrémní odlišnosti jednotlivých klientek, shledáme následující. **Věkový rozdíl mezi nejmladší a nejstarší klientkou je 38let; některá žena je svobodná bez partnera, jiná je v daná a „žijící“ s manželem; bez vzdělání – s maturitní zkouškou; nezaměstnaná – pracující na pracovní smlouvu; uklízečka - zdravotní sestra; 0,- Kč měsíčně – 17.000,- Kč měsíčně; zadlužená – nezadlužená; 1 dítě – 5 dětí, věk dítěte 6 týdnů – věk dítěte 28 let; první porod v 16letech – první porod ve 33letech; pocházející z rodiny s oběma rodiči – od určité doby bez rodiče; bez sourozenců – z osmi sourozenců; od azylového domu nic než bydlení neočekává – od pracovníků očekává porozumění, pomoc, radu; různá úroveň potřeb vzhledem k délce trvání nepříznivé situace a náhledu; pro řešení situace nedělá nic – má aktivní přístup; nespolupracuje s jinou organizací – spolupracuje; považuje se za bezdomovce – nepovažuje se za bezdomovce; zastává různé životní postoje, jsem dobrá – nejsem dobrá, ostatní jsou dobří – ostatní jsou zlí.**

Vyjdeme-li z vygenerovaného obrázku typické ženy azylového domu pro matky s dětmi v Praze, můžeme usuzovat, na co budou pracovníci těchto

azylových domů klást pravděpodobně důraz a s čím budou klientkám pomáhat. Sociální pracovníci azylových domů budou s klientkami řešit především otázku bytové situace, přičemž pozitivní výsledek bude nepříznivě ovlivňovat nedostatek finančních prostředků. Klientky budou chtít situaci bydlení řešit většinou s pomocí státu nebo jiné organizace. Sociální pracovník tedy bude s těmito institucemi jednat o možnostech a podmínkách, které toto řešení vyžaduje. Sociální pracovník může (měl by) klientky motivovat ke zvyšování kvalifikace, pracovat s nimi na udržení či získání zaměstnání, které většinou nemají, pomáhat hledat a využívat zdroje v rodině a blízkém okolí (např. pohlídat dítě, vyhledávat školku). Tyto všechny kroky jsou důležité proto, aby klientka získala více finančních prostředků, bez nichž je její situace velmi obtížně řešitelná. Jelikož je u většiny klientek situace zkomplikovaná jejich zadlužeností, měl by pracovník klientce pomáhat při jednání s věřiteli a učit jí převzít odpovědnost za vzniklé závazky. Vzhledem k těmto všem skutečnostem budou také do individuálního plánu zahrnuty otázky kolem finančního hospodaření. Další významnou oblastí pro práci s klientkou bude její partnerství, zejména možnosti řešení situace společně s partnerem. Bylo by dobré, aby se partner účastnil některých individuálních setkání a zažil i on sám pocit zodpovědnosti. Matky s dětmi jsou často bez partnera zatíženy řadou povinností, ale zároveň jim zůstává osvobození od myšlenky: „co když mě opustí“ a uvažují způsobem: „raději budu mít své jisté“. S tímto uvažováním se lze u některých žen v praxi setkat a bylo by zajímavé tuto oblast více prozkoumat.

Při práci s lidmi by sociální pracovníci neměli paušalizovat, ale naopak, učit se vnímat rozdíly mezi jednotlivými klientkami a podle toho volit případné intervence. Z výše uvedených rozdílů je zřejmé, že i mezi klientkami azylových domů pro matky s dětmi v Praze existují velké odlišnosti, jež si pracovníci musí uvědomovat a reagovat na ně adekvátním způsobem.

ZÁVĚR

V této práci jsem se pokusila přiblížit a shrnout problematiku bezdomovství, a to jak z obecného hlediska, tak především se zaměřením na problematiku matek s dětmi bez domova. Předkládám výsledky dotazníkového šetření, které bylo uskutečněno v sedmi pražských azylových domech pro matky s dětmi. Na základě zjištěných informací byl vygenerován obraz typické klientky, který je dáván do kontrastu s interindividuálními rozdíly mezi ženami.

Výsledky tohoto šetření poukazují na nejfrekventovanější oblasti, které musí řešit sociální pracovníci azylových domů. Dále mohou sloužit jako zdroj informací pro detailnější rozbor jednotlivých aspektů problematiky a jako srovnávací materiál pro případný výzkum, týkající se změn v charakteristikách této klientely.

Klientky azylových domů pro matky s dětmi nezodpovídají pouze za sebe, ale také za své děti, proto by řešení vzniklé nepříznivé situace spojené se ztrátou bydlení mělo přicházet co nejdříve. Úspěšné zvládnutí vyřešení nepříznivé situace je ale často oddalováno a komplikováno, a to především nízkým vzděláním těchto žen, jejich nezaměstnaností, nedostatkem finančních prostředků a stále vzrůstající zadlužeností.

Služby azylových domů řeší situace klientek až ve chvíli, kdy ostatní prostředky ochrany ze strany rodiny a společnosti selhaly. Jistou prevencí toho, aby se matka s dítětem nedostala do situace, kdy musí vyhledat pomoc azylového domu, mohou být dostatečné informace o jiných, např. poradenských, službách, které mohou počínající problém podchytit. V neposlední řadě je nutná i kultivace mezilidských vztahů, který by ve svém důsledku vedla i ke snížení počtu klientek v azylových domech.

SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

1. *Armáda spásy* [online]. © 2006. Posl. aktualizace 9.2.2009 [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.armadaspasy.cz>>.
2. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: (Bezdomovství v zrcadle veřejné politiky)*. Kostelec nad Černými lesy: IZPE, 2004. ISSN 1213-8096.
3. BENEŠOVÁ, Lucie. *Azylové domy pro matky s dětmi*. Praha, 1995. Diplomová práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze. Filosofická fakulta. Katedra sociální práce.
4. *Bezdomovci*. Definice bezdomovectví [online]. © 2005 - 2009. Posl. revize 9.1.2009 [cit.2009-15-08]. Dostupné na www: <<http://www.bezdomovci.estranky.cz/stranka/definice-bezdomovectvi>>.
5. *Centrum komunitní práce* [online]. © 2008. Posl. revize 9.2.2009 [cit.2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.ckpp10.eu>>.
6. *Centrum sociálních služeb Praha* [online]. © 2009. Posl. revize 9.2.2009 [cit.2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.csspraha.cz>>.
7. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. © 2009. cit. [2009-15-08]. Dostupné na www: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>>.
8. ČERNÁ, D. Úvod do terénní sociální práce. In JANOUŠKOVÁ, K.; NEDĚLNÍKOVÁ, D. (eds.) *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků*, Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, ISBN 978-80-7368-504-1.
9. *Diakonie Českobratrské církve evangelické* [online]. © 2009. [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.doakoniecce.cz>>.
10. *Diakonie evangelické církve metodistické* [online]. © 2008. [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.dimc.cz>>.
11. FERJENČÍK, J. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-367-6.
12. FETTER, R.W. Minimální mzda pro rok 2009. *České noviny* [online]. © 2009. Publikováno 9. 2. 2009 [cit.2009-18-08]. Dostupné na www: <www.ceskenoviny.cz/paragrafy/prace/zpravy/minimalni-mzda-pro-rok-2009/345137>. ISSN 1213-5003.

13. FITZPATRICK, S.; KEMP, P.; KLINKER, S. *Bezdomovství : Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: IZPE, 2004. ISBN 80-86625-15-X.
14. HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1238-1.
15. HENNIG, G.; PELZ, G. *Transakční analýza: terapie a poradenství*. Přel. Čepická, B. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1363-2.
16. HRADECKÝ, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství*, Praha: Naděje o. s., 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.
17. HRADECKÝ, I. Osoby bez přístřeší. In *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-504-1.
18. HRADECKÁ, V.; HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje o. s., 1996a. ISBN 80-902292-0-4.
19. HRADECKÁ, V.; HRADECKÝ, I. *Homelessness – extreme exclusion*. Praha: Naděje o.s., 1996b. ISBN 80-902292-1-4.
20. *Charita Česká republika* [online]. © 2004. Posl. aktualizace 9.2.2009 [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.charita.cz>>.
21. KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. Sociální práce s osamocenými rodiči. In MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 43 - 55. ISBN 80-7367-002-X.
22. *Kolpingovo dílo České republiky* [online]. © 2005. [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.kolping.cz>>.
23. KOSOVÁ, Petra. *Analýza problematiky bezdomovectví a možnosti jejího řešení*. Praha, 2004. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních studií. Katedra veřejné a sociální politiky.
24. KVARDOVÁ, J. *Azylové domy pro matky s dětmi jako jedna z forem sociální pomoci*. Brno, 2007. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita v Brně. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky.
25. LUX, M. et al. *Bydlení – věc veřejná. Sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. ISBN 80-86429-12-1.

26. LUX, M.; KUDA, F. (eds.). *Regionální rozdíly v dostupnosti bydlení v České republice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-149-1.
27. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. rozš. a přeprac. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
28. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
29. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vydání, Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
30. *Naděje*. Potravinová pomoc [online]. © 2006. Poslední revize 28. 8. 2009 [cit. 2009-5-08]. Dostupné na www: <<http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/68>>.
31. NEDĚLNÍKOVÁ, D. (ed.), aj. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Pitstopmedia, 2007. ISBN neuvedeno.
32. POSLANECKÁ SNĚMOVNA. Listina základních práv a svobod [online]. © 1995 - 2009. Posl. revize 9.1.2009 [cit. 2009-5-08]. Dostupné na www: <<http://psp.cz/docs/laws/listina.html>>.
33. PRÁŠILOVÁ, Kateřina. *Sociální práce s klienty azylových domů z aspektu gender*. Č. Bud.: 2009. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta.
34. *Proxima sociale* [online]. © 2009 Posl. revize 9.2.2009 [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.proximasociale.cz>>.
35. PRŮDKOVÁ, T.; NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
36. PUNCH, F., K. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
37. RENZETTI, C. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0525-2.
38. ŘEZANKOVÁ, H. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-49-8.
39. SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ. *Poslání a cíle S.A.D.* [online]. Posl. revize 9. 8. 2009 [cit. 2009-5-08]. Dostupné na www: <<http://www.azylovedomy.cz/index.php?sekce=tlacitka&id=5&jazyk=>>>.

40. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, s. 315 – 330. ISBN 80-7367-002-X.
41. SOS-AZYL. *Zpráva ze 24. 4. 2009* [online]. © 2009 [cit. 2009-6-08]. Dostupné na www: <<http://www.azyl-sos.cz>>.
42. *Společnou cestou* [online]. © 2008. Poslední revize 9. 2. 2009 [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.spolcest.cz>>.
43. *Středisko křesťanské pomoci Horní Počernice* [online]. © 2007 Poslední revize 9. 2. 2009 [cit. 2009-4-08]. Dostupné na www: <<http://www.skphopo.cz>>.
44. ŠILHÁNOVÁ, V. a kol. *Koncepce bytové politiky pro středně velká a malá města*. Hradec Králové: Ministerstva pro místní rozvoj, 2006. ISBN 80-903813-0-8.
45. ŠIMEK, M. a kol. *Střecha pro všechny: psychologické, sociální a pracovní aspekty práce s uživateli sociálních služeb*. Broumov: Diakonie Broumov, 2007. ISBN 978-80-254-1371-5.
46. VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví. In FLEISCHMANN, O. et al. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-769-9.
47. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
48. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.
49. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
50. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
51. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
52. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.
53. ŽIŽKOVÁ, J. Chudoba a sociální vyloučení. In KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-271-1.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora: Jana Hochmanová

Studijní program: navazující magisterské studium (kombinovaná forma)

Studijní obor: sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Charakteristiky klientek azylových domů pro matky s dětmi v Praze

Počet stran bez příloh: 93 s.

Celkový počet stran příloh: 19 s.

Počet titulů české literatury a pramenů: 35

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových odkazů: 17

Vedoucí práce: PhDr. Olga Havránková

Rok dokončení práce: 2009

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora: Jana Hochmanová

Studijní program: navazující magisterské studium (kombinovaná forma)

Studijní obor: sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Charakteristiky klientek azylových domů pro matky s dětmi v Praze

Počet stran bez příloh: 93 s.

Celkový počet stran příloh: 19 s.

Počet titulů české literatury a pramenů: 35

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových odkazů: 17

Vedoucí práce: PhDr. Olga Havránková

Rok dokončení práce: 2009

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA Č. I. – DOTAZNÍK

U otázek s více položkami je na konci každého řádku uvedeno číslo, které je kódem pro zjednodušené zaznamenávání odpovědí. Toto číslo bylo doplněno dodatečně a slouží pro orientaci v níže uváděných tabulkách.

Vážená paní, slečno,

dostává se k Vám dotazník, který je vytvořen proto, aby zjistil určitou charakteristiku ženy, která je ubytována v azylovém domě pro matky s dětmi v Praze. Vaše odpovědi jsou anonymní, proto se nikam nepodepisujte. Získané informace budou použity výhradně k účelům magisterské práce, ve které budou zveřejněny. Prosím Vás o upřímnost při jeho vyplňování – jedná se o výzkum, ve kterém mají pravdivé odpovědi význam pro hodnověrnost výsledků.

Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. Zaškrtněte vždy jednu odpověď, pokud u otázky nebude napsáno jinak, nebo odpověď napište na vymezené místo, které je označeno tečkami.

Mnohokrát děkuji za Váš čas a ochotu.

Bc. Jana Hochmanová, DiS.

1. Váš věk:

2. Váš rodinný stav:

☐ Vdaná– manžel je otcem všech dětí	1
☐ Vdaná– manžel je otcem jen některých dětí	2
☐ Vdaná– manžel není otcem žádného dítěte	3
☐ Rozvedená– mám přítele	4
☐ Rozvedená– nemám přítele	5
☐ Svobodná – přítel je otcem všech dětí	6
☐ Svobodná– přítel je otcem jen některých dětí	7
☐ Svobodná – přítel není otcem žádného dítěte	8
☐ Svobodná– nemám přítele	9
☐ jiný	10

3. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

☐ Bez vzdělání	1
☐ Základní vzdělání	2
☐ Střední vzdělání s výučním listem	3
☐ Střední vzdělání s maturitní zkouškou	4
☐ Vyšší odborné vzdělání	5
☐ Úplné vysokoškolské vzdělání - bakalářské	6
☐ Úplné vysokoškolské vzdělání - magisterské	7
☐ Úplné vysokoškolské vzdělání - doktorské	8

4. Jaké je Vaše současné zaměstnání?

- pracuji jako
- nejsem zaměstnána

5. V jakém jste pracovněprávním vztahu?

- práce v pracovním poměru – pracovní smlouva
- práce mimo pracovní poměr - dohoda o pracovní činnosti (DPČ)
- práce mimo pracovní poměr - dohoda o provedení práce (DPP)
- práce tzv. načerno
- v žádném
- nevím

6. Jaký je přibližně Váš měsíční příjem?

7. Máte dluhy?

- ano, ale není nařízena exekuce
- ano, je nařízena exekuce
- ne

8. Kde máte trvalé bydliště? (městská část).....

9. Kolik máte dětí? (napište i jejich věk).....

10. V kolika letech jste porodila Vaše první dítě?

11. Vyrůstala jste v rodině s oběma rodiči?

- ano
- ne

12. Jste v kontaktu se svými rodiči?

- ano s jedním
- ano s oběma (napište, jak často)
- ne

13. Kolik máte sourozenců?

14. Byla jste ubytována také v jiném azylovém domě?

- ano (napište, kolikrát)
- ne

15. Proč bydlíte v azylovém domě? (vypište, prosím, všechny důvody, které byly příčinou Vašeho příchodu do azylového domu)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

16. Očekáváte od azylového domu něco jiného než ubytování?

- ano (napište co)

.....
.....
.....
.....

- ne

17. Považujete se za bezdomovce?

- ano
 ne

18. O jakém typu bydlení uvažujete po odchodu z azylového domu?
(můžete zaškrtnout více odpovědí)

☐ snažím se získat byt od městské části	1
☐ snažím se získat byt od magistrátu hl. města Prahy	2
☐ o pronájmu	3
☐ o podnájmu	4
☐ o tréninkovém bydlení	5
☐ o koupi vlastního bytu	6
☐ o jiném azylovém domě	7
☐ o jiném	8

19. Co byste potřebovala pro řešení Vaší současné situace?

.....
.....
.....
.....
.....

20. Jak svou současnou situaci řešíte?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

21. Spolupracujete s jinou organizací, která Vám pomáhá řešit Vaši současnou situaci?

- ano (napište s jakou)
- ne

22. Většinou hodnotím sebe a jiné lidi

- jsem dobrá/ý, ale ostatní jsou zlí
- jsem dobrá/ý a i ostatní lidé jsou dobří
- jsem zlá/ý, ale ostatní lidé jsou dobří
- jsem zlá/ý a i ostatní lidé jsou zlí

Děkuji Vám za vyplnění

PŘÍLOHA Č. II – ODPOVĚDI DLE AZYLOVÝCH DOMŮ

Vysvětlivky zkratk:

ot. č. = číslo otázky

R = respondenka

N = údaj neuveden

MČ = městská část

mag. = magistrát hl.m.Prahy

nez. = nezaměstnaná

exe = exekuce

pron. = pronájem

pod. = podnájem

DPP = dohoda o provedení práce

DPČ = dohoda o pracovní činnosti

PS = pracovní smlouva

Odpovídala-li respondenka v jedné otázce na dva dotazy, je do tabulky odpověď zaznamenána např. ano/3. Vyžadovala-li zpřesňující odpověď více prostoru, je tato skutečnost zaznačena např. ano/16!, přičemž údaj za lomítkem vypovídá o tom, že plné znění odpovědi bude uvedeno pod danou tabulkou. Pořadí odpovědí je jako v tabulce, R1, R2 atd. Toto označení naleznete také u otázek v tabulce, na které respondenka odpovídala vlastním vyjádřením. Údaje opět naleznete pod danou tabulkou.

U otázek č. **2, 3 a 18** je na konci každého řádku v dotazníku uvedeno číslo, které je kódem pro zjednodušené zaznamenávání odpovědí. Pro zjištění odpovědi je nutné nahlédnout do dotazníku.

U otázky č. **12** symbolizuje číslo 1 odpověď – s jedním, číslo 2 odpověď – se dvěma.

DIAKONIE EVANGELICKÉ CÍRKVE METODISTICKÉ HORNÍ POČERNICE
(SKPHOPO, středisko křesťanské pomoci Horní Počernice)

ot. č.	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10
1	37	N	41	34	31	31	56	23	21	43
2	1	6	5	1	5	10	N	6	6	1
3	ZŠ	ZŠ	SŠ/ maturitní zkouška	SŠ/ výuční list	SŠ/ maturitní zkouška	SŠ/ výuční list	bez vzdělá- ní	ZŠ	SŠ/ výuční list	ZŠ
4	nez.	nez.	nez.	nez.	bankovní úřednice	servírk -a	nez.	nez.	nez.	nez.
5	žádný	žádný	DPP	žádný	PS	PS	žádný	žádný	žádný	žádný
6	7.200,-	9.400,-	17.000,-	3.180,-	12.000,-	9.000,-	N	3.800,-	8.100,-	N
7	ne	ano/ exe	ano/ne exe	ano/ne exe	ano/ne exe	ne	ano/ne exe	ne	ano/ne exe	ano/ne exe
8	Pha 7	Pha 10	Pha 8	Pha 8	Pha 10	Pha 4	Pha 3	Pha 9	Pha 15	Pha 14
9	1/9!	2/9!	2/9!	1/9!	1/9!	1/9!	1/9!	2/N	1/9!	3/N
10	33	32	23	29	23	20	20	19	19	20
11	ano	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ano
12	ne	1	ne	ne	1	1	1	2	ne	1
13	2	3	1	3	0	1	2	1	8	2
14	ne	ne	ano/3x	ne	ne	ne	ano/5x	ne	ne	ne
16	ano/16 !	ne	ne	ano/16!	ano/16!	ne	ne	ano/16 !	ano/16 !	ano/16 !
17	ano i ne	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ano
18	MČ	Mag.	MČ, mag., pron.	pron.	MČ, mag., pron., pod., hyp. úvěr	MČ, pron., pod.	pod.	Mag.		
21	N	N	ne	ne	ano/21!	ne	ano/21 !	ne	ano/21 !	ano/N
22	1	N	2	2	2	2	2	2	1	1

Ot. č. 9!: R1- 3roky; R2 – 3roky, 13měsíců; R3 – 5,5let a 18let; R4 – 5let; R5 – 8let; R6 – 10let; R7 – 13let (vnuk); R9 – dva roky

ot.č. 15:

R1 - nemám svůj byt, nemám rodiče a jsem v sociální situaci

R2 - naše rodina také má velký rodiny, tak proto

R3 - nemám kde bydlet, čekám na přidělení bytu (od povodní 2002)

R4 - protože nemám kde bydlet

R5 - manžel mne a dceru vyhnal z bytu nabytého do OV

R6 - matka zemřela, otec má RS, obec moji žádost o nájemní byt zmítla

R7 - nemám kde bydlet

R8 - nemám kde bydlet, u maminky nemůžu bydlet kvůli druhovi a kvůli počtu lidí

R9 - nemáme kde bydlet

R 10 - nemáme kde bydlet

ot.č. 16!:

R1 - spolupráci

R4 - psychologickou pomoc a oporu do dalšího života

R5 - psychosociální služby, psychoterapii

R8 - nějaký bydlení

R9 - byt

R10 - byt

ot.č. 19:

R1 - N

R2 - hlavně prosím o ubytování se mými dětma děkuji

R3 - větší pružnost úřadů

R4 - práci

R5 - obecní byt

R6 - byt

R7 - finance

R8 - N

R9 - vlastní bydlení

R 10 - bydlení

ot.č. 20:

R1 - N

R2 - můj druh se snaží získat práci, ale zatím bohužel práci nemá

R3 - od září jdu do práce, sháním prozatím pronájem bytu

R4 - už jsem vyřešila budu pracovat pak budu mou situaci řešit dál

R5 - viz bod 18.

R6 - podala jsem si žádost o sociální byt

R7 - hledám podnájem

R8 - chodím na Magistrát hlavního města Prahy

R9 - zatím nijak, jsem v azylovém domě krátce

R 10 - nijak

ot.č. 21:

R5 - soc. odbor MČ Petrovice-Pha 15 a magistrát

R7 - romská iniciativa – ermosty

R9 - s městskou částí Pha 15

DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ (SKP Diakonie
ČCE v Praze; azylový dům Ezer)

ot. č.	R1	R2	R3	R4
1	35	27	30	34
2	10	4	9	6
3	SŠ/ výuční list	SŠ/ výuční list	ZŠ	ZŠ
4	výdej obědů	uklízečka	uklízečka	výdej obědů
5	PS	PS	PS	DPP
6	11.000,-	7.500,-	10.600,-	7.000,-
7	ne	ano/ ne exe	ne	ano/ exe
8	Pha 5	Pha 5	Pha 5	Zlonice okr. Kladno
9	2/9!	1/9!	1/9!	1/9!
10	28	21	22	19
11	ano	ano	ano	ano/do 13let
12	1	1	2	2
13	2	1	4	4
14	ne	ano/1x	ne	ne
16	ano/16!	ne	ano/16!	ano/16!
17	ne	ano	ano	ne/ze začátku
18	MČ	MČ	MČ, pod., jiný AD,	pron.
21	ne	N	ne	ne
22	2	N	2	2

ot. č. 9!: R1- 8 a 10let; R2 – 7let; R3 – 8let; R4 – 15let

ot.č. 15:

R1 - bydlela jsem u babičky s mým otcem, po smrti tatínka mi dávala babička za vinu, že zemřel, po půl roce byly s babičkou neustálý hádky a po roce mě vyhodila

R2 - neměla jsem kam jít a aby mě vyřídil už byt'ák

R3 - hádky s rodiči, sestrami, malý byt 1+1

R4 - se svým druhem jsme byli na pronájmu za 10tis., mého druhu zavřeli do vězení na 10měs., na pronájem se neměla ani nikoho, kdo by nás se synem vzal k sobě; zůstali jsme na ulici, proto jsem žádala o AD

ot.č. 16!:

R1 - vyřešení bytové situace

R3 - zklidnění sebe sama i dcery

R4 - vzhledem k mé adrese za Prahou nemám nárok na nic jiného než na ubytování

ot.č. 19:

R1 - byt

R2 - N

R3 - hlavně stálé bydlení

R4 - vlastní bydlení a peníze na dluhy

ot.č. 20:

R1 - spolupracuji s UMČ Pha 5

R2 - N

R3 - řeším žádosti městské části

R4 - dáváme s druhem peníze na stranu, abychom měli na kauci a na pronájem

KOLPINGOVA RODINA – KOLPINGŮV DŮM

ot. č.	R1	R2	R3	R4	R5
1	21	33	25	18	29
2	2	9	9	8	9
3	ZŠ	SŠ/ výuční list	SŠ/ výuční list	SŠ/ výuční list	ZŠ
4	nez.	pokojská	nez.	nez.	bankovní úřednice
5	žádný	žádný	žádný	žádný	PS
6	17.000,-	8.115,-	0,-	7.600,-	8.100,-
7	ano/ ne exe	ano/exe	ano/ exe	ne	ano/ ne exe
8	Pha 10	Pha 7	Pha 7	Pha 13	Pha 6
9	3/9!	2/9!	1/9!	1/9!	2/9!
10	18	25	20	17	24
11	ne	ne	ne	ano	ne
12	ne	1	2	2	ne
13	7	2	2	1	0
14	ano/1x	ano/1x	ne	ne	ano/1x
16	ano/16!	ano/16!	ano/16!	ne	ano/16!
17	ne	ne	ano	ne	ne
18	8/půjdu bydlet k nevl. otci	Trénink. bydlení	Pron.	Trénink. bydlení	MČ
21	ano/21!	ne	ano/21!	ano/21!	ano/21!
22	2	2	1	N	2/až na výjimky

ot. č. 9!: R1- 3,5 a 2,5 let, 7 měsíců; R2 – 9 a 3 roky; R3 – 4roky.; R4 – 16měs.; R5 - 1,5 roku a 7měsíců

ot.č. 15:

R1 - otec nejmladšího syna mě vyhodil na ulici, vyjasnění životních cílů

R2 - důvodem je mé dítě

R3 - nemáme kde bydlet, rodiče mě vyhodili z bytu, nemám práci a nikoho-skoro,kdo mi pomáhá trochu je otec dítěte

R4 - výchovný ústav Černovice

R5 - protože babička bydlí v rodinném baráku, doma si mě nepřeje

ot.č. 16!:

R1 - podporu v určitých věcech

R2 - výchovu, učení všeho, co by matka měla umět

R3 - postavit se znova na nohy a mít chuť žít

R5 - právní poradenství, vyřešení dalšího ubytování a pomoc při péči o dceru

ot.č. 19:

R1 - čas na zotavení po určitých situacích ze života

R2 - práci

R3 - peníze

R4 - nic

R5 - dokončení vzdělání

ot.č. 20:

R1 - věnuju se dětem

R2 - s velkou pomocí-práci

R3 - s úřady

R4 - bydlení, problémy s bývalým přítelem

R5 - se soc. prac. hledáme vhodný studijní nebo rekvalifikační obor, abych po skončení MD nastoupila jako pokladní

ot.č. 21:

R1 - úřad pro Phu 10

R3 - sociálka a úřady

R4 - OSPOD

R5 - MČ Pha 6

PROXIMA SOCIALE A.S.- KOMUNITNÍ CENTRUM KROK

ot. č.	R1	R2
1	30	34
2	9	5
3	SŠ/ výuční list	SŠ/ maturitní zkouška
4	nez.	nez.
5	žádný	žádný
6	8.536,-	10.000,-
7	ne	ano/ ne exe
8	Pha 9	Touženín okr. Louny
9	1/9!	2/9!
10	29	23
11	ano	ano
12	2	ne
13	3	0
14	ne	ne
16	ano/16!	ano/16!
17	ne	ano
18	MČ, pron., jiný AD	pron.
21	ne	ne
22	1	2

ot. č. 9!: R1 – 12měs.; R2 – 11 let a 2,5 roku

ot.č. 15:

R1 - abych byla samostatná, abych si našla bydlení

R2 - příbuzní mě vyhodili z bytu po babičce, nemám dost finančních prostředků na byt, protože malou mi nechtějí vzít do školky

ot.č. 16!:

R1 - samostatnost

R2 - pomoc při řešení mé situace, abych si mohla sehnat bydlení a chodit do práce

ot.č. 19:

R1 - nabídku na bydlení, přivýdělek

R2 - umístit dceru do školky a sehnat bydlení

ot.č. 20:

R1 - bydlení, přivýdělek

R2 - obvolávám školky a nabídky bytů

CENTRUM KOMUNITNÍ PRÁCE – PRAHA 10 (azylový dům pro matky s dětmi)

ot. č.	R1
1	24
2	6
3	ZŠ
4	nez.
5	žádný
6	7.600,-
7	ne
8	N
9	2/9!
10	19
11	ne
12	2
13	1
14	ne
16	ano/16!
17	ano
18	MČ, mag., trénink. bydlení
21	ne
22	2

ot. č. 9!: R1 – 5měs. a 5 let

ot.č. 15:

R1 - nemám vlastní byt a chtěla jsem, aby se děti nemuseli furt stěhovat, ale měli jedno zázemí a nebyli hloupí. O náš byt jsme přišli v roce 2004, máma nás vychovala sama, pak nám byt vzali a mi neměli kam jít. Proto chci teď pro své děti udělat něco, aby neprošli tím, co já

ot.č. 16!:

R1 - aby mi aspoň trošku pomohli nebo poradili, oni vědí zákony a přece jen v tom mají praxi doufám, když jsou tady. Ale pochopitelně, musí to hlavně záležet na mně a ne čekat, kdo mi co dá

ot.č. 19:

R1 - no, každý potřebuje určitě peníze, protože bez peněz nic nejde, ale nic. A hlavně tu pomoc něčí poradit co a jak

ot.č. 20:

R1 - snažím se chodit do městské části, kde mám trvalý pobyt, jestli mám nárok na byt, když nás vyhodili a náhradní ubytování nám nedali. Sice už to je nějaký ten rok, ale začít s něčím není nikdy pozdě

MĚSTSKÁ ČÁST PRAHA 6 (azylový dům Vinička)

ot. č.	R1	R2
1	18	36
2	9	7
3	ZŠ	SŠ/ maturitní zkouška
4	nez.	nez.
5	žádný	žádný
6	10.000,-	13.000,-
7	ne	ano/ ne exe
8	Pha 6	Pha 6
9	1/9!	5/9!
10	18	28
11	ne	ano
12	1	1
13	0	8
14	ne	ne
16	ano/16!	ne
17	ne	ne
18	MČ	pron.
21	ne	ne
22	1	2

ot. č. 9!: R1 – 8 týdnů.; R2 – 4, 8,5,3 a 2 roky

ot.č. 15:

R1 - otec, u kterého jsem bydlela přišel o byt – exekuční vystěhování – pro neplacení nájmu. Po porodu jsem byla 6 týdnů v kojenn. ústavu

R2 - nemáme kde bydlet, z minulého bytu jsme byli exekučně vystěhováni

ot.č. 16!:

R1 - pomoc sociální pracovnice

ot.č. 19:

R1 - pomoc sociální pracovnice

R2 - nějaký byt

ot.č. 20:

R1 - nijak

R2 - hledáme pronájem, žádáme o prodloužení smlouvy v AD

AZYLOVÝ DŮM OTEVŘENÉ SRDCE

ot. č.	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	R11
1	37	42	34	N	35	20	23	28	N	N	19
2	9	4	5	5	1	6	6	10	9	7	6
3	ZŠ	ZŠ	SŠ/ maturitní zkouška	ZŠ	ZŠ	ZŠ	ZŠ	SŠ/ výuční list	ZŠ	ZŠ	ZŠ
4	Nez.	Nez.	zdravotní sestra	nez.	nez.	nez.	nez.	uklízečk- a	pomocná kuchařka	nez.	nez.
5	žádný	žádný	PS	N	žádný	nevím	žádný	PS	PS	žádný	žádný
6	0 až 6.000,-	N	10.000,-	N	12.700,-	6.800,-	12.000,-	16.000,-	13.300,-	0,-	8.100,-
7	ne	ne	ano/ne exe	ano/ne exe	ano/ne exe	ano/ne exe	ano ne exe	N	ne	ano/ne exe	ano/ne exe
8	Pha 4	N	Pha západ	Pha 7	Pha 4	Pha 1	Pha 10	Pha 4	Pha 4	Pha 8	Pha 4
9	1/9!	N	3/9!	4/9!	1/9!	1/9!	4/!	2/9!	2/9!	5/9!	1/9!
10	23	N	24	17	26	18	16	22	19	19	19
11	ano i ne	ano	ano	ne	ne	ano	ano	ne	ano	ano	ano
12	2	1	ne	1	2	2	2	ne	2	2	2
13	0	5	1	1	1	0	1	4	1	4	2
14	ne	ano/13	ne	ano/1	ne	ano/1	ne	ano/1	ne	ne	ano/1
16	ano/16 !	ano/16 !	ano/16!	ano/16 !	ano/16!	ano/16 !	ne	ano/16!	ne	ne	ano/16 !
17	ano	ne	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne	ne	ne
18	MČ	MČ, mag.	jiné	pron., pod., jiný AD	mag.	MČ, mag., pron., pod., u rodiny	pod.	mag.	pron.	MČ, mag., pron., TB	MČ, pron., TB
21	ne	ano/21 !	ne	ne	ne	ano/21 !	ne	ne	ne	ne	ano/21 !
22	1 i 2	2	2	2	N	2	2	3	2	1	2

t

ot. č. 9!: **R1**- 14 let; **R3** – 10,6 a 2 roky; **R4** – 28, 23, 15 a 2 roky; **R5** –8,5 roku; **R6** – 2,5 roku; **R7** – 7, 4, 3 a 6 týdnů; **R8** – 2 roky a 6 let; **R9** – 8 a 15 let; **R10** – 7, 6, 5, 2 a 3měsíce; **R11** - 18 týdnů; **R12** - 4 a 3 roky; **R13** – 10 a 15 let

ot.č. 15:

R1 - nemám kde bydlet, musela jsem opustit byt po rozchodu – DN
R2 - byla jsem od manžela vyhozena z bytu
R3 - podezření z pohlavního zneužívání dětí
R4 - vlastní vinou jsem přišla o byt, po sehnání pronájmu přítel neplatil nájem, i když tak zněla naše dohoda a byla jsem i s dětmi vyhozena ze dne na den
R5 - nemám kde bydlet, odešel manžel a nedával mi peníze a mám postiženého syna, který je stále nemocný a já si nemůžu najít práci
R6 - ztráta bydlení a nedostatek financí na placení podnájmu a pronájmu
R7 - vyhodili nás z podnájemního bytu, kdybych nebyla tady, tak jsem pod mostem
R8 - neměla jsem s dětmi kde bydlet
R9 - přišli jsme o bydlení pro neplacení nájmu
R 10 - přišla jsem o byt a finance
R 11 - byla jsem na ulici a přišla jsem do jiného stavu a nechtěla jsem o miminko přijít
R 12 - finanční tíseň a nepohoda u rodičů v bytě, hádka s otcem a bratrem
R 13 - druh, s kterým jsem strávila léta, jsem musela z vážných důvodů opustit a finančně jsem nemohla utáhnout sama domácnost – nájem a živobytí atd.

ot.č. 16!:

R1 - případnou pomoc s žádostí na byt či jiné bydlení
R2 - pomoc bytového řízení
R3 - pomohl mi i v soudních otázkách
R4 - pochopení a částečnou pomoc při hledání nového bydlení
R5 - že nám pomůžou řešit tu naši situaci a poradí nám
R6 - pomoc při řešení bytové situace
R8 - pomoc s řešením problémů- byt.sit, dluhy, naučit jak hospodařit penězi
R11 - poradenství se soc. problémy
R13 - porozumění, nápovědu a podržení po psychické stránce

ot.č. 19:

R1 - finance
R2 - co nejrychleji najít práci
R3 – nic, věci řeším den za dnem
R4 - více finančních prostředků, protože bez nich má bytová situace nejde řešit
R5 - byt, dobrou práci a hlídání pro mého syna, když bude nemocný
R6 - finance a psychickou podporu
R7 - peníze
R8 - dostat byt nebo získat peníze na byt
R9 - peníze
R 10 - finance
R 11 - získat levné bydlení
R 12 - finance a pořádné bydlení
R 13 - porozumění

ot.č. 19:

R1 - prozatím neřešitelné

R2 - urychlit přidělení bytu aby mi někdo pomohl

R3 - podle svého nejlepšího svědomí

R4 - snažím se najít pronájem, ale vše je nad mé možnosti

R5 - čekám, až mi učí výživné a svěřením syna do péče, pak rozvod

R6 - snažím se získat finance na zaplacení dluhů a jiného bydlení než v AD

R7 - šetřím

R8 - chodím na bytový odbor

R9 - pracuji

R 10 - neřešitelné

R 11 - šetřím peníze na bydlení a sháním kde se dá (soc. odbor, inzeráty apod.)

R 12 - snažím si najít bydlení a práci a ušetřit nějaké peníze

R 13 - tak jak nejlépe umím

ot.č. 21:

R2 - soc.prac. z městské část

R6 - nechci jmenovat

R11 - se soc. prac. z Osrodu

PŘÍLOHA Č. III – TYPOLOGIE ETHOS

(viz na další straně)

Typologie ETHOS s návrhem národních subkategorií pro Českou republiku

Koncepční Kategorie	Operační kategorie		Životní situace		Generická (druhová) definice		
BEZ STŘECHY	1	Osoby přežívající venku	1.1	Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1	Osoby nádraží kanály garáže
	2	Osoby v noclehárně	2.1	Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 2.1.2	Osoby Osoby zařízení
BEZ BYTU	3	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1	Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým bytováním	3.1.1 3.1.2 3.1.3 3.1.4 3.1.5 3.1.6	Muži v Ženy v Matky Otcové Úplné Osoby
			3.2	Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1	Osoby jinou n
			3.3	Přechodné podporované ubytování	3.2.2 3.3.1	Osoby Bydlení bezdom	
	4	Osoby v pobytových zařízení pro ženy	4.1	Pobytové zařízení pro ženy	Ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1 4.1.2	Ženy o na skry Ženy o v azylo
	5	Osoby v ubytovnách pro migranty	5.1	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu migrace	5.1.1	Žadate
			5.2	Ubytovny pro migrující pracovníky	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.2.1	Migruj komer bydlení
6	Osoby před opuštěním instituce	6.1	Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.1	Osoby	
		6.2	Zdravotnická zařízení	Zůstává déle z důvodu absence bydlení	6.2.1	Osoby	
		6.3	Zařízení pro děti	Bez možnosti bydlení	6.3.1 6.3.2	Osoby Osoby	

BEZ BYTU	3	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1	Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým bytováním	3.1.1 3.1.2 3.1.3 3.1.4 3.1.5 3.1.6	Muži v Ženy v Matky Otcov Úplné Osoby
			3.2	Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1	Osoby jinou n Osoby
			3.3	Přechodné podporované ubytování		3.2.3 3.3.2	Osoby Bydlen bezdom
	4	Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1	Pobytové zařízení pro ženy	Ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.3 4.1.4	Ženy o na skr Ženy o v azylo
			5	Osoby v ubytovnách pro migranty	5.1 5.2.	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl) Ubytovny pro migrující pracovníky	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu migrace Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky
	6	Osoby před opuštěním instituce	6.1	Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.2	Osoby
			6.2	Zdravotnická zařízení	Zůstává déle z důvodu absence bydlení	6.2.1	Osoby
6.3			Zařízení pro děti	Bez možnosti bydlení	6.3.3 6.3.4	Osoby Osoby	
7	Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1	Pobytová péče pro starší bezdomovce	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1	Muži a dlouho	
		7.2	Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	Dlouhodobé bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.2.1	Bydlen bezdom	
NEJISTÉ BYDLENÍ	8	Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 8.1.2	Osoby (nema Osoby bydlen
			8.2	Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1 8.2.2	Osoby Osoby
			8.3	Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1	Osoby (zahrá
	9	Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 9.2	Výpověď z nájemního bytu Ztráta vlastnictví bytu	Výpověď z nájemního bytu Ztráta vlastnictví bytu	9.1.1 9.2.1	Osoby Osoby
10	Osoby ohrožené domácím násilím	10.1	Policejně zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí oběti domácího násilí	10.1.1	Osoby zaznar	
NEVYHO- VUJÍCÍ BYDLENÍ	11	Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1	Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určeno pro obvyklé bydlení	11.1.1	Osoby karava
			11.2	Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1	Osoby např. o chatká
			11.3	Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1	Osoby v bud
12	Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1	Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1	Osoby nezpůs	

	13	Osoby žijící v přelidněném bytě	13.1	Nejvyšší národní norma definující přelidnění	Definované jako překračující nejvyšší normu podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1	Osoby
--	----	------------------------------------	------	---	--	--------	-------

+ Použité zkratky v posledním sloupci – stupeň ohrožení

a – ohrožené osoby

b – bezdomovci

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA PSYCHOSOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Studijní obor: sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autorka: **Jana Hochmanová**

Název práce: **Charakteristika klientek azylových domů pro matky s dětmi
v Praze**

Vedoucí práce: **PhDr. Olga Havránková**

Předložená diplomová práce se zaměřuje, jak vyplývá z názvu, klientkami azylových domů pro matky s dětmi v Praze. Téma této práce je z hlediska sociální práce rozhodně aktuální a významné a bylo zvoleno dobře.

Diplomová práce je klasicky dělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část uvádí čtenáře do studované problematiky a objasňuje relevantní pojmy, jako jsou bezdomovství, jeho formy a klasifikace i legislativní rámec bezdomovství. Dále se zabývá otázkou azylového ubytování, posláním a cíli azylového ubytování, azylovými domy a zejména azylovými domy pro matky s dětmi.

V praktické části se autorka snažila zjistit, zda matky s dětmi, které využívají služeb azylových domů v Praze, mají nějakého společného jmenovatele či společnou charakteristiku. Výzkum byl proveden dotazníkovým šetřením, jeho cíl i metodika jsou v práci dobře popsány, výsledky jsou adekvátně diskutovány i vyhodnoceny. Na základě získaných informací vytvořila autorka obraz typické klientky azylového domu pro matky s dětmi v Praze. I když je tato charakteristika ovlivněna mnoha proměnnými a zachycuje jeden časový snímek, může dobře posloužit jako podklad pro vymezení základních tematických okruhů sociální práce s těmito klientkami.

Diplomantka prokázala svou schopnost samostatně uvažovat, dobře formulovat a pracovat s literaturou. Práce je dobře strukturovaná, obsahově vyvážená, po stránce stylistické i gramatické v pořádku. Považuji ji za zdařilou a doporučuji k obhajobě.

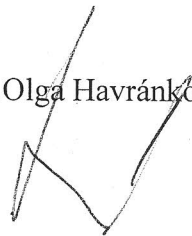
V Praze, 8.9.2009

PhDr. Olga Havránková

stylistické i gramatické v pořádku. Považuji ji za zdařilou a doporučuji k obhajobě, podle průběhu obhajoby doporučuji hodnocení **velmi dobře - výborně**.

V Praze, 8.9.2009

PhDr. Olga Havránková

Posudek oponentky

Název: **Charakteristika klientek azylových domů pro matky s dětmi v Praze**

Jméno autorky: **Bc. Jana Hochmanová**

Počet stran: 93 (bez příloh)

Počet kapitol: 6

Počet publikací: 35 českých titulů, 1 zahraniční titul

Počet internetových zdrojů: 17

Volba tématu:

Oceňuji vhodnou volbu tématu, jenž je neotřelé a i v současné době v oboru sociální práce velmi žádané, tedy aktuální. Autorka specifikovala téma také geograficky na oblast hl. města Prahy, čímž dokázala dostatečně postihnout podrobnosti místa a zvláštnosti, které se v Praze u klientek azylových domů pro matky s dětmi vyskytují.

Členění práce:

Diplomovou práci autorka rozdělila do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. Teoretická část obsahuje 3 kapitoly zaměřené na charakteristiku sociálního fenoménu bezdomovství, popisnou část zaměřenou na matky s dětmi bez domova a příčiny vedoucí k této sociální události a charakteristiku azylového ubytování a kvalitu služeb na území hl. m. Prahy. Praktická část zahrnuje taktéž tři kapitoly, v nichž autorka popisuje projekt šetření, jeho metody, cíle a zjištěné výsledky, ke kterým prostřednictvím dotazníkového šetření dospěla.

Obsahová stránka:

Autorka v názvu diplomové práce *Charakteristika klientek azylových domů pro matky s dětmi...* dostatečně přesně specifikuje tematiku, které se v textu hodlá věnovat, proto považuji za zbytečně nadměrné věnovat se v teoretické části bezdomovství jako jevu, jeho formám a klasifikacím, příčinám a legislativě. Konkrétně mám na mysli celou první kapitolu v teoretické části, která se týká názvu práce nepřímou, zeširoka. Logicky tedy práce začíná až kapitolou dvě, která se tématu již přímo týká a tím se od něj neodklání. Od této druhé kapitoly práce dostává jasný směr a obsah, velmi přesně se autorce podařilo vystihnout jevy (pomocí autorů, jež v textu cituje), které vedou klientky k tomu, aby využily služeb azylového bydlení pro ženy v tísní. Za velmi užitečnou a kvalitní považuji celou praktickou část, která dostatečně srozumitelně a přesně vysvětluje, které faktory hrají u těchto klientek v jejich sociální situaci důležitou roli.

Práce s odbornou literaturou:

Autorka použila ve své práci dostatečné množství kvalitní literatury, která se týká daného tématu a v textu dobře pracuje s citacemi a parafrází.

Jazykové požadavky:

V práci jsem si všimla jen nepatrného počtu gramatických překlepů, které bych považovala spíše za tiskovou chybu, stylistické obraty a interpunkce apod. jsou v pořádku.

Formální úprava:

Práce je přehledná, srozumitelná a čtivá i díky kvalitní formální úpravě, vystihla bych velmi přehlednou úpravu v praktické části, kterou autorka doplňuje přehlednými barevnými grafy a tabulkami.

Využití praktických zkušeností:

Autorka, jak sama v textu uvádí, pracuje jako sociální pracovnice s cílovou klientelou žen. Svých praktických zkušeností patrně využila v komunikaci a kontaktu s dalšími azylovými domy pro matky s dětmi, v motivaci volby tématu a k tvorbě dotazníkových otázek – jinými slovy – praktické zkušenosti jí umožnily přesné kladení otázek.

Splnění cílů práce:

Cíle, které si autorka v práci kladla, byly naplněny.

Práce rozhodně naplňuje požadavky kladené na diplomovou práci, k obhajobě doporučuji.

V Praze 21.9.2009

Mgr. Miluše Baginská